

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**

Directie Elektriciteit

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/ezk

Behandeld door

T 070

@minezk.nl

Ons kenmerk

DGKE-E / 20234801

Uw kenmerk

Bijlage(n)

3

Datum

Betreft Beslissing op Wob-verzoek Gasrotonde II

Geachte [redacted],

Bij brief van 17 februari 2020 ontvangen op 18 februari 2020 heeft u bij mijn ministerie een verzoek ingediend als bedoeld in artikel 3, eerste lid, van de Wet openbaarheid van bestuur (hierna: Wob). Uw verzoek heeft betrekking op informatie betreffende de Nederlandse gasrotonde. Dit verzoek vormt een vervolg op een eerder door u ingediend Wob-verzoek van 21 februari 2019.

Procedure

De ontvangst van uw verzoek is schriftelijk bevestigd bij brief van 14 maart 2020 kenmerk DGKE/20070233. In deze brief is tevens de beslistermijn met vier weken verdaagd tot 14 april 2020.

In de brief van 10 april 2020, kenmerk DGKE/20087188 is aan u medegedeeld dat de beslistermijn met twee weken is opgeschort vanwege het vragen van zienswijzen aan derde belanghebbenden.

Op 15 april 2020 is uw collega [redacted] door [redacted] telefonisch geïnformeerd over het feit dat er sprake was van enige vertraging in de behandeling van uw verzoek in verband met de verwerking van de zienswijzen en de zorgvuldige behandeling dat hiermee samenhangt. Met [redacted] is afgesproken dat alles in het werk zou worden gesteld om het Wob-besluit rond 10 juni jl. naar u te zenden. Door onvoorziene omstandigheden is de verzending rond deze datum niet mogelijk geweest. Op 16 juni jl. is opnieuw met [redacted] telefonisch contact geweest waarbij met [redacted] afgesproken is dat voor de afhandeling van uw verzoek nog enige weken nodig waren. [redacted] heeft hiermee ingestemd. Uiteindelijk is u het besluit toegestuurd op 21 september 2020.

Wettelijk kader

Uw verzoek valt onder de reikwijdte van de Wob. Voor de relevante Wob-artikelen verwijs ik u naar bijlage 1.

Directoraat-generaal Klimaat
en Energie
Directie Elektriciteit

Ons kenmerk
DGKE-E / 20234801

Inventarisatie Documenten

Op basis van uw verzoek zijn in totaal 15 documenten aangetroffen (waaronder bijlagen). Deze documenten zijn opgenomen in een inventarislijst die als bijlage 2 bij dit besluit is gevoegd. In dit besluit wordt verwezen naar de corresponderende nummers uit de inventarislijst, zodat per document duidelijk is wat is besloten.

De documenten met nummers 1 en 10 zijn reeds openbaar. De Wob is niet van toepassing op reeds openbare documenten. Zie de inventarisatielijst voor de vindplaats van deze documenten.

De documenten met nummers 4, 5 en 12 bevatten delen met informatie die buiten de reikwijdte van uw verzoek vallen. Derhalve is deze informatie weggelaten. De documenten bij de door u genoemde bijlage 15 (Planning Informele Energieraad 19-20 september 2011 en 01-01-2012/ 30-06-2012 110530 Kalender FINAL) vallen in hun geheel buiten de reikwijdte van uw verzoek. Derhalve zijn deze documenten buiten beschouwing gelaten.

Een drietal van de door u gevraagde documenten zijn niet gevonden. Het betreft een Open Season studie die u in uw Wob-verzoek onder bijlage 5 (pag. 2) noemt. U verwijst hierbij naar een brief van N.V. de Nederlandse Gasunie aan het Ministerie van Economische Zaken d.d. 18 oktober 2006. In deze brief is het door u genoemde document ook niet als bijlage in de brief van Gasunie meegestuurd. Aan Gasunie is verder de vraag voorgelegd of zij naar aanleiding van uw verzoek deze studie hebben. Gasunie gaf aan dat het hier niet gaat om een zelfstandige studie maar om een marktanalyse in brede zin. Deze interne analyse is nooit gedeeld met het ministerie. U heeft ook gevraagd om notulen van bepaalde overleggen, ervan uitgaande dat er notulen waren gemaakt (zie uw Wob-verzoek, omschreven als bijlage 6 en 13 op pagina 2 en 3). Van de door u genoemde overleggen zijn geen notulen gemaakt.

Zienswijzen

U bent er over geïnformeerd in de brief van 10 april 2020 dat er derde belanghebbenden zijn bij de openbaarmaking van de documenten en dat deze in de gelegenheid zijn gesteld hierover hun zienswijzen te geven. In totaal zijn er, mede in het verlengde van de in 2007 gehouden (synthese)interviews, 16 partijen in de gelegenheid gesteld hun zienswijze te geven.

De ontvangen zienswijzen van de derde belanghebbenden heb ik in mijn belangenafweging meegenomen. Zie hiervoor nader het onderdeel Overwegingen van dit besluit.

Ten aanzien van document nr. 5 van de inventarislijst (Bijlage IV – Consultatie Gasmarkt vooruit, bestaande uit meerdere gespreksverslagen met externen waar zienswijzen voor gevraagd zijn) heeft een belanghebbende partij verzocht om gedurende twee weken in de gelegenheid te worden gesteld om een voorlopige voorziening aan te vragen. Dit omdat deze belanghebbende van mening is dat openbaarmaking van het verslag van het gesprek met de betreffende belanghebbende, ondanks dat de passages die als onevenredig benadelend kunnen worden aangemerkt op deze grond niet openbaar gemaakt worden, hem

onevenredig zou benadelen dan wel concurrenten onevenredig zou bevoordelen. De openbaarmaking van dit document is in dat licht uitgesteld. Na ommekomst van de termijn van twee weken wordt u nader geïnformeerd.

Besluit

Ik heb besloten (deels) aan uw verzoek tegemoet te komen en de informatie waarom u verzocht, opgenomen in de documenten met de nummers 1 t/m 13 met uitzondering van document 1, 3 en 10 deels openbaar te maken. Voor de motivering verwijs ik naar het onderdeel Overwegingen van dit besluit.

Ik heb de documenten waarvan op de inventarisatielijst is aangegeven dat artikel 10, tweede lid, onder e Wob van toepassing is deels openbaar te maken met uitzondering van de daarin vermelde persoonsgegevens. Voor de motivering verwijs ik naar het onderdeel Overwegingen van dit besluit.

Overwegingen

Allereerst wil ik u wijzen op het volgende; Ingevolge artikel 3, vijfde lid, van de Wob, wordt een verzoek om informatie ingewilligd met inachtneming van het bepaalde in de artikelen 10 en 11.

Het recht op openbaarmaking op grond van de Wob dient uitsluitend het publieke belang van een goede en democratische bestuursvoering. Het komt iedere burger in gelijke mate toe. Daarom kan ten aanzien van de openbaarheid geen onderscheid worden gemaakt naar gelang de persoon of de bedoeling of belangen van de verzoeker. Bij de te verrichten belangenafweging worden dan ook betrokken het algemene belang bij openbaarmaking van de gevraagde informatie en de door de weigeringsgronden te beschermen belangen, maar niet het specifieke belang van de verzoeker.

Evenmin kent de Wob een beperkte vorm van openbaarmaking. Dit betekent dat openbaarmaking van de gevraagde documenten uitsluitend aan u op grond van de Wob niet mogelijk is. Indien ik aan u de betreffende documenten verstrek, moet ik deze ook aan anderen geven indien zij daarom verzoeken. In dat licht vindt de onderstaande belangenafweging/vinden de onderstaande belangenafwegingen dan ook plaats.

Bedrijfs- en fabricagegegevens

Artikel 10, eerste lid, aanhef en onder c, van de Wob bepaalt dat het verstrekken van informatie achterwege blijft voor zover dit bedrijfs- en fabricagegegevens betreft, die door natuurlijke personen of rechtspersonen vertrouwelijk aan de overheid zijn medegedeeld. Onder bedrijfsgegevens moet blijkens bestendige jurisprudentie worden verstaan: al die gegevens waaruit wetenswaardigheden kunnen worden afgelezen of afgeleid met betrekking tot de technische bedrijfsvoering of het productieproces dan wel met betrekking tot de afzet van producten of de kring van afnemers of leveranciers. Cijfers of gegevens die de financiële bedrijfsvoering en financiële stromen betreffen, worden eveneens als bedrijfs- en fabricagegegevens aangemerkt.

In de documenten met nummers 2 en 5 staan bedrijfsgegevens. Deze gegevens zijn vertrouwelijk aan mij medegedeeld. Uit deze gegevens kunnen wetenswaardigheden worden afgeleid met betrekking tot hun individuele financiële bedrijfsvoering. Het betreft onder andere informatie en cijfers van individuele partijen die in die tijd actief waren in de groothandelsmarkt voor gas. Ook staat er informatie in die betrekking heeft op de onafhankelijke toezichthouder en onafhankelijke netbeheerder. Uit die informatie die in het kader van de gasmarktontwikkelingen aan mij is overhandigd, kan worden afgeleid welke overwegingen partijen hadden ten aanzien van hun positie op de groothandelsmarkt voor gas. Bij verstrekking van deze informatie zou hun concurrentiepositie of onafhankelijkheid kunnen worden geschaad. Hierover zijn ook opmerkingen gemaakt in de ontvangen zienswijzen. Ik zal deze informatie dan ook niet openbaar maken.

De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer

Op grond van artikel 10, tweede lid, aanhef en onder e, van de Wob blijft verstrekking van informatie achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen het belang dat de persoonlijke levenssfeer wordt geëerbiedigd.

In de documenten in de inventarisatielijst waarin is aangegeven dat de weigeringsgrond uit artikel 10, tweede lid, onder e Wob van toepassing is (aangeduid met de afkorting 10.2.e) staan persoonsgegevens zoals namen, telefoonnummers, handtekeningen, en tot personen herleidbare functienamen. Ik ben van oordeel dat ten aanzien van deze gegevens het belang dat de persoonlijke levenssfeer wordt geëerbiedigd, zwaarder moet wegen dan het belang van openbaarheid. Hierover zijn ook opmerkingen gemaakt in de ontvangen zienswijzen. Daarom heb ik dientengevolge de persoonsgegevens verwijderd uit deze documenten.

Het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling

Op grond van artikel 10, tweede lid, aanhef en onder g, van de Wob blijft verstrekking van informatie achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen het belang van het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling van bij de aangelegenheid betrokken natuurlijke personen of rechtspersonen dan wel van derden.

Openbaarmaking van bepaalde passages uit de documenten met nummers 2, 4 en 5 zou naar mijn oordeel leiden tot onevenredige benadeling van bedrijven, de onafhankelijke netbeheerder en onafhankelijke toezichthouder en derden waar deze informatie betrekking op heeft. Deze passages bestaan uit informatie uitwisseling die het ministerie met externe partijen heeft gehad. Deze partijen dienden ervan uit te kunnen gaan dat deze gedachtewisselingen niet openbaar zouden worden gemaakt. Daarnaast zou openbaarmaking van de gevraagde informatie deze bedrijven namelijk onevenredig benadelen dan wel concurrenten, leveranciers of afnemers onevenredig bevoordelen. Partijen moeten immers erop kunnen vertrouwen dat bedrijfsvertrouwelijke of anderszins commercieel gevoelige informatie vertrouwelijk blijft. Hierover zijn ook opmerkingen gemaakt in de ontvangen zienswijzen.

Ik ben van oordeel dat, gelet hierop, het belang van voorkomen van onevenredige benadeling van de partijen betrokken bij de beleidsvorming inzake zwaarder moeten wegen dan het belang van openbaarheid. In het document met nummer 5 zijn tevens afzonderlijk bedrijfsnamen gelakt.

Persoonlijke beleidsopvattingen in een stuk voor intern beraad

Artikel 11, eerste lid, van de Wob bepaalt dat in geval van een verzoek om informatie uit documenten, opgesteld ten behoeve van intern beraad, geen informatie wordt verstrekt over daarin opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen.

Uit de wetsgeschiedenis blijkt dat onder het begrip "documenten opgesteld ten behoeve van intern beraad" onder meer moeten worden begrepen: nota's van ambtenaren en hun politieke en ambtelijk leidinggevenden, correspondentie tussen onderdelen van een ministerie en tussen ministeries onderling, concepten van stukken, agenda's, notulen, samenvattingen en conclusies van interne besprekingen en rapporten van ambtelijke adviescommissies. Deze beperking op de informatieverplichting is in de Wob opgenomen omdat een ongehinderde bijdrage van ambtenaren en van hen die van buiten bij het intern beraad zijn betrokken bij de beleidsvorming en – voorbereiding gewaarborgd moet zijn. Zij moeten in alle openhartigheid onderling en met bewindspersonen kunnen communiceren. Staatsrechtelijk zijn slechts de standpunten die het bestuursorgaan voor zijn rekening wil nemen relevant. Onder persoonlijke beleidsopvattingen worden verstaan: meningen, opinies, commentaren, voorstellen, conclusies met de daartoe aangevoerde argumenten.

De documenten met de nummers 3, 4 en 5 bevatten (gedeeltelijk) persoonlijke beleidsopvattingen voor intern beraad. Hierover zijn ook opmerkingen gemaakt in de ontvangen zienswijzen. Derhalve is deze informatie weggelaten. Ik acht het niet in het belang van een goede en democratische bestuursvoering indien de standpunten van ambtenaren zelfstandig worden betrokken in de publieke discussie. Ik zie derhalve aanleiding om met toepassing van artikel 11, eerste lid, van de Wob tot personen herleidbare vorm deze informatie niet te verstrekken.

Deze persoonlijke beleidsopvattingen heb ik ook uit de documenten verwijderd. Voor zover er ook feitelijke informatie in het document staat, is die informatie zodanig verweven met de persoonlijke beleidsopvattingen dat die daar niet los van kan worden gezien. Dientengevolge heb ik besloten het document met nummer 3 in zijn geheel te verwijderen.

Wijze van openbaarmaking

Aangezien naar verwachting belanghebbenden bezwaar hebben tegen de openbaarmaking van de informatie bedoeld in onderdeel 5 van de inventarislijst bij deze beschikking vindt de feitelijke openbaarmaking van "Bijlage IV – Consultatie Gasmarkt vooruit, bestaande uit meerdere gespreksverslagen met externen waar zienswijzen voor gevraagd zijn" niet eerder plaats, dan twee weken na dagtekening van deze beschikking, conform artikel 6, vijfde lid, van de Wob. Op deze wijze wordt aan deze belanghebbenden de mogelijkheid geboden om te proberen de openbaarmaking tegen te houden. Dit kan door het indienen van een bezwaarschrift bij het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat en door daarnaast bij de

Directoraat-generaal Klimaat
en Energie
Directie Elektriciteit

Ons kenmerk
DGKE-E / 20234801

rechtbank te verzoeken om, bij wijze van voorlopige voorziening, het onderhavige besluit tot openbaarmaking te schorsen. Indien binnen twee weken na dagtekening van dit besluit een bezwaarschrift is ingediend en een verzoek om voorlopige voorziening is gedaan, wordt de uitspraak van de voorzieningenrechter afgewacht, voordat tot daadwerkelijke openbaarmaking wordt overgegaan.

De documenten die met dit besluit (gedeeltelijk) openbaar worden gemaakt treft u bij dit besluit in kopie aan.

Dit besluit en de stukken die voor een ieder openbaar worden, worden geanonimiseerd op www.rijksoverheid.nl geplaatst, met uitzondering van het document met nr. 5 op de inventarislijst dat pas wordt geplaatst vanaf het moment dat dit document uitgesteld wordt verstrekt aan de verzoeker.

Een afschrift van dit besluit zend ik aan belanghebbenden.

Hoogachtend,

De Minister van Economische Zaken en Klimaat,
Namens deze:

G.M. Keijzer-Baldé
Plaatsvervangend secretaris generaal

Een belanghebbende die bezwaar heeft tegen de weigering om informatie openbaar te maken kan binnen zes weken na de dag waarop dit is bekend gemaakt een bezwaarschrift indienen. Het bezwaarschrift moet door de indiener zijn ondertekend en bevat ten minste zijn naam en adres, de dagtekening, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht en de gronden waarop het bezwaar rust. Dit bezwaarschrift moet worden gericht aan: de Minister van Economische Zaken en Klimaat, directie Wetgeving en Juridische Zaken, Postbus 20401, 2500 EK 's-Gravenhage. Dit besluit is verzonden op de in de aanhef vermelde datum.

Een belanghebbende die openbaarmaking van informatie wil voorkomen, kan binnen twee weken na de dag waarop dit besluit is bekend gemaakt, een bezwaarschrift indienen en de voorzieningenrechter vragen het besluit tot openbaarmaking voor de duur van de procedure te schorsen.

Bijlage 1 – Relevante artikelen uit de Wob

Artikel 1

In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

- a. document: een bij een bestuursorgaan berustend schriftelijk stuk of ander materiaal dat gegevens bevat;
- b. bestuurlijke aangelegenheid: een aangelegenheid die betrekking heeft op beleid van een bestuursorgaan, daaronder begrepen de voorbereiding en de uitvoering ervan;
- c. intern beraad: het beraad over een bestuurlijke aangelegenheid binnen een bestuursorgaan, dan wel binnen een kring van bestuursorganen in het kader van de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een bestuurlijke aangelegenheid;
- d. niet-ambtelijke adviescommissie: een van overheidswege ingestelde instantie, met als taak het adviseren van een of meer bestuursorganen en waarvan geen ambtenaren lid zijn, die het bestuursorgaan waaronder zij ressorteren adviseren over de onderwerpen die aan de instantie zijn voorgelegd. Ambtenaren, die secretaris of adviserend lid zijn van een adviesinstantie, worden voor de toepassing van deze bepaling niet als leden daarvan beschouwd;
- e. ambtelijke of gemengd samengestelde adviescommissie: een instantie, met als taak het adviseren van één of meer bestuursorganen, die geheel of gedeeltelijk is samengesteld uit ambtenaren, tot wier functie behoort het adviseren van het bestuursorgaan waaronder zij ressorteren over de onderwerpen die aan de instantie zijn voorgelegd;
- f. persoonlijke beleidsopvatting: een opvatting, voorstel, aanbeveling of conclusie van een of meer personen over een bestuurlijke aangelegenheid en de daartoe door hen aangevoerde argumenten;
- g. milieu-informatie: hetgeen daaronder wordt verstaan in artikel 19.1a van de Wet milieubeheer;
- h. hergebruik: het gebruik van informatie die openbaar is op grond van deze of een andere wet en die is neergelegd in documenten berustend bij een overheidsorgaan, voor andere doeleinden dan het oorspronkelijke doel binnen de publieke taak waarvoor de informatie is geproduceerd;
- i. overheidsorgaan:
 - 1°. een orgaan van een rechtspersoon die krachtens publiekrecht is ingesteld, of
 - 2°. een ander persoon of college, met enig openbaar gezag bekleed.

Artikel 3

1. Een ieder kan een verzoek om informatie neergelegd in documenten over een bestuurlijke aangelegenheid richten tot een bestuursorgaan of een onder verantwoordelijkheid van een bestuursorgaan werkzame instelling, dienst of bedrijf.
2. De verzoeker vermeldt bij zijn verzoek de bestuurlijke aangelegenheid of het daarop betrekking hebbend document, waarover hij informatie wenst te ontvangen.
3. De verzoeker behoeft bij zijn verzoek geen belang te stellen.

4. Indien een verzoek te algemeen geformuleerd is, verzoekt het bestuursorgaan de verzoeker zo spoedig mogelijk om zijn verzoek te preciseren en is het hem daarbij behulpzaam.

5. Een verzoek om informatie wordt ingewilligd met inachtneming van het bepaalde in de artikelen 10 en 11.

Artikel 6

1. Het bestuursorgaan beslist op het verzoek om informatie zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk binnen vier weken gerekend vanaf de dag na die waarop het verzoek is ontvangen.

2. Het bestuursorgaan kan de beslissing voor ten hoogste vier weken verdagen. Van de verdaging wordt voor de afloop van de eerste termijn schriftelijk gemotiveerd mededeling gedaan aan de verzoeker.

3. Onverminderd artikel 4:15 van de Algemene wet bestuursrecht wordt de termijn voor het geven van een beschikking opgeschort gerekend vanaf de dag na die waarop het bestuursorgaan de verzoeker mededeelt dat toepassing is gegeven aan artikel 4:8 van de Algemene wet bestuursrecht, tot de dag waarop door de belanghebbende of belanghebbenden een zienswijze naar voren is gebracht of de daarvoor gestelde termijn ongebruikt is verstreken.

4. Indien de opschorting, bedoeld in het derde lid, eindigt, doet het bestuursorgaan daarvan zo spoedig mogelijk mededeling aan de verzoeker, onder vermelding van de termijn binnen welke de beschikking alsnog moet worden gegeven.

5. Indien het bestuursorgaan heeft besloten informatie te verstrekken, wordt de informatie verstrekt tegelijk met de bekendmaking van het besluit, tenzij naar verwachting een belanghebbende bezwaar daar tegen heeft, in welk geval de informatie niet eerder wordt verstrekt dan twee weken nadat de beslissing is bekendgemaakt.

6. Voor zover het verzoek betrekking heeft op het verstrekken van milieu-informatie:

- a. bedraagt de uiterste beslistermijn in afwijking van het eerste lid twee weken indien het bestuursorgaan voornemens is de milieu-informatie te verstrekken terwijl naar verwachting een belanghebbende daar bezwaar tegen heeft;
- b. kan de beslissing slechts worden verdaagd op grond van het tweede lid, indien de omvang of de gecompliceerdheid van de milieu-informatie een verlenging rechtvaardigt;
- c. zijn het derde en vierde lid niet van toepassing.

Artikel 7

1. Het bestuursorgaan verstrekt de informatie met betrekking tot de documenten die de verlangde informatie bevatten door:

- a. kopie ervan te geven of de letterlijke inhoud ervan in andere vorm te verstrekken,
- b. kennisneming van de inhoud toe te staan,
- c. een uittreksel of een samenvatting van de inhoud te geven, of
- d. inlichtingen daaruit te verschaffen.

2. Het bestuursorgaan verstrekt de informatie in de door de verzoeker verzochte vorm, tenzij:

- a. het verstrekken van de informatie in die vorm redelijkerwijs niet gevegd kan worden;
- b. de informatie reeds in een andere, voor de verzoeker gemakkelijk toegankelijke vorm voor het publiek beschikbaar is.

3. Indien het verzoek betrekking heeft op milieu-informatie als bedoeld in artikel 19.1a, eerste lid, onder b, van de Wet milieubeheer, verstrekt het bestuursorgaan, zo nodig, en indien deze informatie voorhanden is, tevens informatie over de methoden die zijn gebruikt bij het samenstellen van eerstbedoelde informatie.

Artikel 10

1. Het verstrekken van informatie ingevolge deze wet blijft achterwege voor zover dit:

- a. de eenheid van de Kroon in gevaar zou kunnen brengen;
- b. de veiligheid van de Staat zou kunnen schaden;
- c. bedrijfs- en fabricagegegevens betreft, die door natuurlijke personen of rechtspersonen vertrouwelijk aan de overheid zijn meegedeeld;
- d. persoonsgegevens betreft als bedoeld in de artikelen 9, 10 en 87 van de Algemene verordening gegevensbescherming, tenzij de verstrekking kennelijk geen inbreuk op de persoonlijke levenssfeer maakt.

2. Het verstrekken van informatie ingevolge deze wet blijft eveneens achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen de volgende belangen:

- a. de betrekkingen van Nederland met andere staten en met internationale organisaties;
- b. de economische of financiële belangen van de Staat, de andere publiekrechtelijke lichamen of de in artikel 1a, onder c en d, bedoelde bestuursorganen;
- c. de opsporing en vervolging van strafbare feiten;
- d. inspectie, controle en toezicht door bestuursorganen;
- e. de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer;
- f. het belang, dat de geadresseerde erbij heeft als eerste kennis te kunnen nemen van de informatie;
- g. het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling van bij de aangelegenheid betrokken natuurlijke personen of rechtspersonen dan wel van derden.

3. Het tweede lid, aanhef en onder e, is niet van toepassing voorzover de betrokken persoon heeft ingestemd met openbaarmaking.

4. Het eerste lid, aanhef en onder c en d, het tweede lid, aanhef en onder e, en het zevende lid, aanhef en onder a, zijn niet van toepassing voorzover het milieu-informatie betreft die betrekking heeft op emissies in het milieu. Voorts blijft in afwijking van het eerste lid, aanhef en onder c, het verstrekken van milieu-informatie uitsluitend achterwege voorzover het belang van openbaarmaking niet opweegt tegen het daar genoemde belang.

5. Het tweede lid, aanhef en onder b, is van toepassing op het verstrekken van milieu-informatie voor zover deze handelingen betreft met een vertrouwelijk karakter.

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Directie Elektriciteit

Ons kenmerk
DGKE-E / 20234801

6. Het tweede lid, aanhef en onder g, is niet van toepassing op het verstrekken van milieu-informatie.

7. Het verstrekken van milieu-informatie ingevolge deze wet blijft eveneens achterwege voorzover het belang daarvan niet opweegt tegen de volgende belangen:

- a. de bescherming van het milieu waarop deze informatie betrekking heeft;
- b. de beveiliging van bedrijven en het voorkomen van sabotage.

8. Voorzover het vierde lid, eerste volzin, niet van toepassing is, wordt bij het toepassen van het eerste, tweede en zevende lid op milieu-informatie in aanmerking genomen of deze informatie betrekking heeft op emissies in het milieu.

Artikel 11

1. In geval van een verzoek om informatie uit documenten, opgesteld ten behoeve van intern beraad, wordt geen informatie verstrekt over daarin opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen.

2. Over persoonlijke beleidsopvattingen kan met het oog op een goede en democratische bestuursvoering informatie worden verstrekt in niet tot personen herleidbare vorm. Indien degene die deze opvattingen heeft geuit of zich erachter heeft gesteld, daarmee heeft ingestemd, kan de informatie in tot personen herleidbare vorm worden verstrekt.

3. Met betrekking tot adviezen van een ambtelijke of gemengd samengestelde adviescommissie kan het verstrekken van informatie over de daarin opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen plaatsvinden, indien het voornemen daartoe door het bestuursorgaan dat het rechtstreeks aangaat aan de leden van de adviescommissie voor de aanvang van hun werkzaamheden kenbaar is gemaakt.

4. In afwijking van het eerste lid wordt bij milieu-informatie het belang van de bescherming van de persoonlijke beleidsopvattingen afgewogen tegen het belang van openbaarmaking. Informatie over persoonlijke beleidsopvattingen kan worden verstrekt in niet tot personen herleidbare vorm. Het tweede lid, tweede volzin, is van overeenkomstige toepassing.

Bijlage 2 - Inventarislijst

Nummer	Datum	Soort document	Onderwerp	Beoordeling	Wob	Afzender	Ontvanger
1.	2005	Rapport	Quality Insurance Plan 2005 /Kwaliteits-en capaciteitsdocument 2005	Reeds openbaar	https://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKEwj59eCUzM_oAhVPDewKHcvSAycQFjABegQIBBAB&url=https%3A%2F%2Fwww.gasunietransportservices.nl%2Fuploads%2Fdownload%2F743d0855-3e63-4031-b51a-6a226c326880&usg=AOvVaw1fZ-zHeEWylQTqD8AFnu26	GTS	GTS
2.	18-04-2006	Brief	Aanmerkelijk Investeringsvoorstel GTS	Deels openbaar	10.1.c 10.2.e 10.2.g	NMA	GTS
3.	13-03-2007	Nota	Nota regulering gastransporttarieven	Niet openbaar	11.1	EZK	EZK
4.	22-08-2007	Memo	SLEA Gas Vooruit	Deels openbaar, deels buiten reikwijdte	10.2.e 10.2.g 11.1	SLEA	EZK
5.	22-08-2007	Bijlage	Bijlage IV – Consultatie Gasmarkt vooruit, bestaande uit meerdere gespreksverslagen met externen waar zienswijzen voor gevraagd zijn.	Deels openbaar, deels buiten reikwijdte	10.1.c 10.2.e 10.2.g 11.1	EZK	EZK
6.	29-01-2010	Memo	Gespreksverslag Essent	Deels openbaar	10.2.e	EZK	EZK
7.		Draft artikel	APX-Endex Article for Quarterly Magazine Draft version “Making a tour of the Gas Roundabout”	Openbaar		APX-Endex	EZK
8.	11-02-2010	Presentatie	Presentatie Minister van Economische Zaken 11 februari 2010 Eerste Bijeenkomst van het Gasrotonde Platform	Openbaar		EZK	EZK

9.	01-07-2010	Minutes	Minutes working group 1 - meeting 1 d.d. 1 July 2010	Deels openbaar	10.2.e	EZK	EZK
10.	September 2010	Rapport	Brattle Study 7964_economic_impact_of_the_dutch_gas_hub_strategy_on_the_netherlands_meaii_brattle_sep_2010	Reeds openbaar	https://brattlefiles.blob.core.windows.net/files/6215_economic_impact_of_the_dutch_gas_hub_strategy_on_the_netherlands_meaii_brattle_sep_2010.pdf	EZK	EZK
11.	08-09-2010	Presentatie	Presentation Second meeting Working group 1 September 8 th , 2010			EZK	EZK
12.	08-09-2010	Verslag	Bijlage 15 NSCOG (North Seas Countries Offshore Grid Initiative)	Deels openbaar, deels buiten reikwijdte		EZK	EZK
13.	15-07-2011	Verslag	Bijlage15 Extern energiebeleid van Nederland	Deels openbaar	10.2.e	EZK	EZK
14.	19-09-2011	Planning	Planning Informele Energieraad 19-20 september 2011	Buiten reikwijdte		EZK	EZK
15.	30-06-2012	Planning	01-01-2012/ 30-06-2012 110530 Kalender FINAL	Buiten reikwijdte		EZK	EZK

MINUTE

Directie Toezicht Energie (DTe)

NMa

Aan

10.2.a

10.2.e

Postbus 181

9700 AD GRONINGEN

Auteur

10.2.e

Datum

29-3-2006

Medeafdoening van ons kenmerk

Informatiekopie aan

10.2.e

Medeparaafen datum

10.2.e

Verzendwijze

Uw kenmerk

Ons kenmerk

10.2.e

Bijlage(n)

18 APR. 2006

Onderwerp

10.2.g

Geachte 10.2.e

In januari van dit jaar heb ik u gesproken over de plannen van Gas Transport Services (hierna: GTS) om het gastransportnetwerk in Nederland uit te breiden. U gaf hierbij aan dat GTS door middel van een "open season" procedure een inventarisatie in de markt heeft uitgevoerd naar de vraag naar (additionele) transportcapaciteit en de eerste resultaten uitwezen dat vanuit de markt behoefte was aan uitbreiding van het H-gas netwerk. Voorts gaf u aan dat, nadat de plannen ter uitbreiding van het netwerk verder door GTS zouden zijn uitgewerkt, 10.2.g

10.2.g

Zoals ik eerder heb aangegeven zal ik mij maximaal inspannen om, binnen het kader van zorgvuldige besluitvorming waarin de belangen van verschillende marktpartijen dienen te worden afgewogen, op zo kort mogelijke termijn uitsluitsel te geven op welke wijze ik uw plannen ter uitbreiding van het netwerk (hierna: de business case) beoordeel. 10.2.g

10.2.g

10.2.a

In deze planning is uitgegaan van het indienen van de business case per eind januari 2006.

Op 2 maart 2006 heb ik de plannen ter uitbreiding van het netwerk ontvangen. 10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

10.1.c

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g 10.2.g 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g

Tenslotte hecht ik eraan te benadrukken dat ik mij zoveel mogelijk zal inzetten om, gegeven het wettelijke kader, een gezond investeringsklimaat te stimuleren. Het vooraf goedkeuren van aanmerkelijke investeringsvoorstellen leidt tot een vermindering van onzekerheid voor GTS en zijn investeerders, waardoor het investeringsklimaat in gasinfrastructuur verbetert. 10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g 10
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g 10.2.g 10.2.g10.2.g

Gezien bovenstaande wil ik benadrukken dat het van groot belang is dat de business case op zo kort mogelijke termijn zowel kwalitatief als kwantitatief wordt aangevuld en ter beoordeling wordt voorgelegd. Zoals eerder reeds verwoord zal ik mij maximaal inspannen om de beoordeling op een zo kort mogelijke termijn uit te voeren.

Mijn collega 10.2.e heeft u telefonisch over de business case gesproken en u uitgenodigd om de business case op korte termijn met mij te bespreken. Een bijeenkomst is inmiddels ingepland op 3 mei 2006.

Indien u naar aanleiding van deze brief overleg wenst, kunt u contact opnemen met 10.2.e, bereikbaar op telefoonnummer 06 - 10.2.e Bij een eventuele schriftelijke reactie wordt u verzocht te refereren aan kenmerk 10.2.e

Met vriendelijke groet,

De Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit,
namens deze:

10.2.e

Drs. P.J. Plug
Directeur Directie Toezicht Energie

1. Inleiding

11.1 De belangrijkste onderdelen van de vragen worden in deze memo nader uitgewerkt. Bij de behandeling van de onderwerpen draait het enerzijds om het verstrekken van informatie hoe de markt is georganiseerd en anderzijds hoe dit in de praktijk uitpakt en eventueel kan worden verbeterd. SLEA heeft geen diepgaand onderzoek verricht naar de uitwerking in de praktijk. Daar waar de tekst de professionele opinie en meningen van SLEA bevat, is de tekst gearceerd weergegeven. Dit om onderscheid tussen objectieve informatie en subjectieve meningen inzichtelijk te maken.

- TTF,
- flexibiliteit
- kwaliteitconversie
- kredietrisico's
- binnenlandse exitpunten.

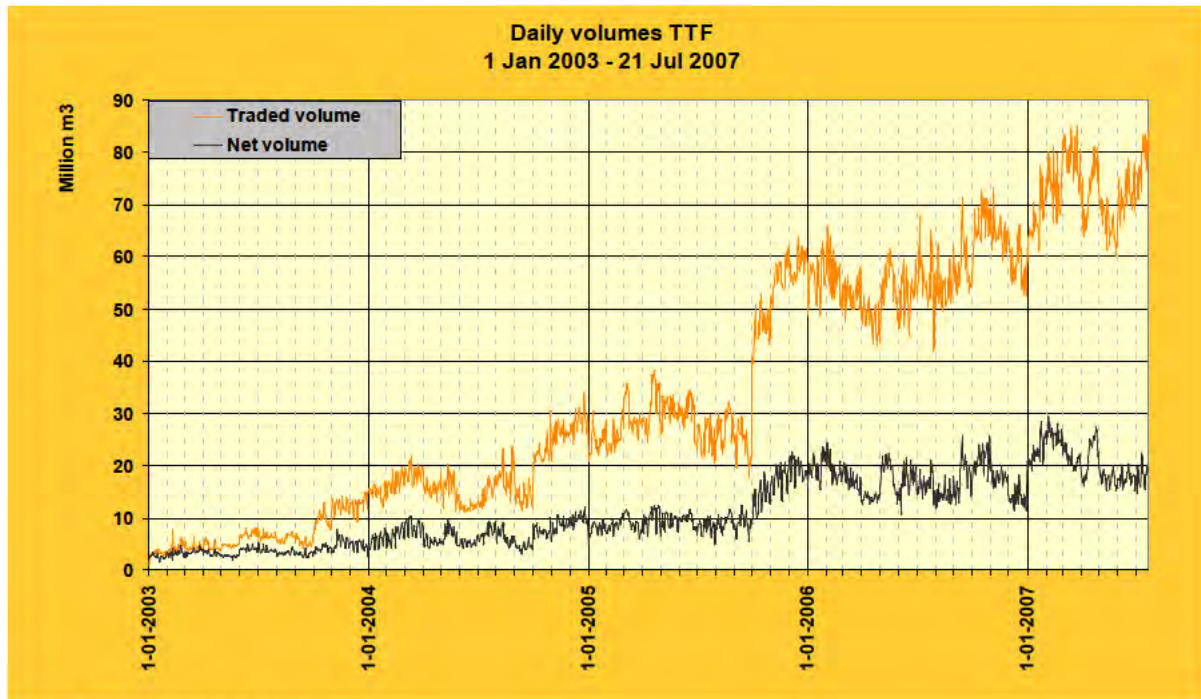
2. Enkele observaties op hoofdlijnen

[illegible][illegible]

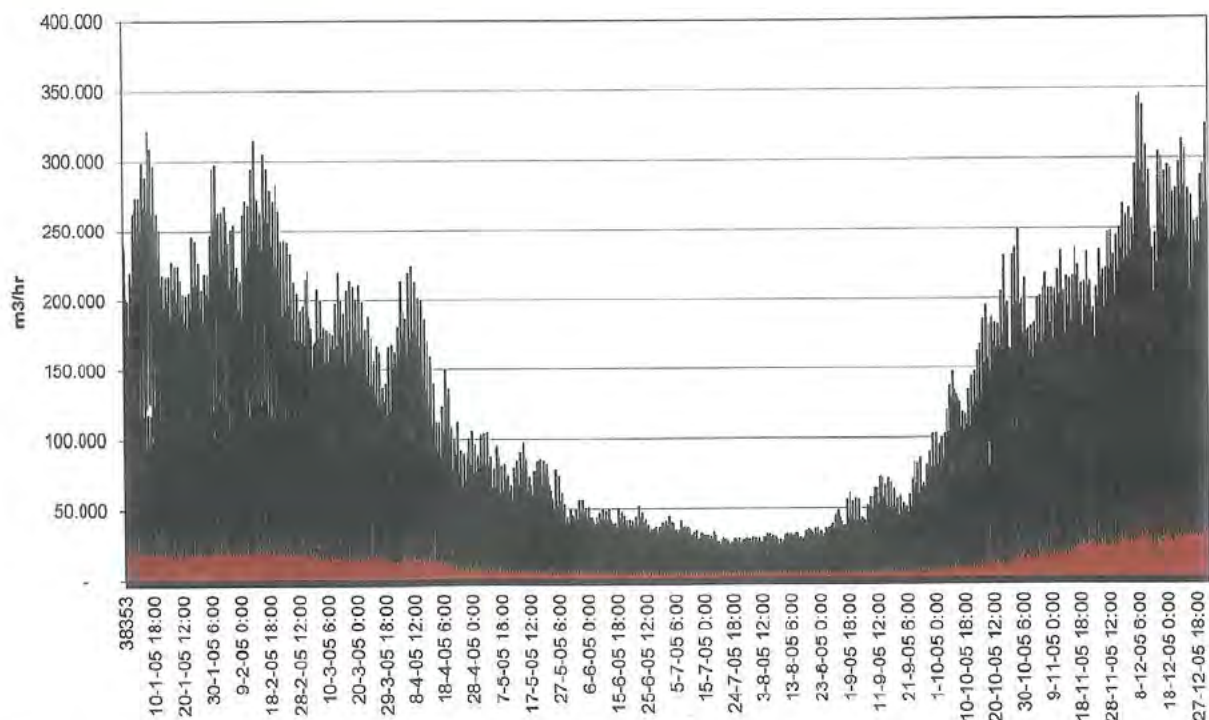
[illegible][illegible][illegible]

3.1. Succesvol instrument voor prijs hedging, maar biedt geen flex

Vertrouwelijk

Figuur 1: TTF ontwikkelingen

Figuur 2: gerealiseerde gasafname kleinverbruikers per uur 2005

Ter illustratie van de behoefte aan flexibele productie, geeft bovenstaande grafiek een beeld van gerealiseerde afname door een klein energiebedrijf met voornamelijk huishoudens als klant.

3.2. De rol van TTF als handelsplaats: van lange termijn tot spotmarkt

In een vrije markt bestaat keuzevrijheid. Dit wordt gezien als een groot goed, maar keuzevrijheid houdt ook het risico in dat verkeerde keuzes worden gemaakt. Een vrije markt dwingt partijen derhalve tot zorgvuldige afwegingen en risicomanagement. Mede omdat de vraag naar gas sterk fluctueert, kunnen prijzen plots fors stijgen of juist fors dalen. Deze prijsvolatiliteit biedt enerzijds de kans om geld te verdienen, maar houdt anderzijds het risico in van forse verliezen of zelfs faillissement.

Een van de belangrijkste middelen om prijsrisico te managen is de termijnmarkt. Op deze markt kunnen bulkvolumes gas voor levering in de toekomst worden verhandeld. Naarmate het moment van levering dichterbij komt, krijgen partijen meer zicht op hun actuele behoefte en kunnen zij voorziene overschotten verkopen of bij voorziene tekorten juist extra gas bijkopen. Kopers en verkopers van gas dienen bij al deze transacties af te spreken waar het gas overgedragen zal worden. In de handel is het gebruikelijk dat hiervoor het virtuele punt in het Nederlandse hoge druk net wordt gebruikt dat speciaal voor handelsdoeleinden in het leven is geroepen: de title transfer facility van GTS.

Werkelijke overdracht vindt alleen plaats op het moment van levering en de nominaties van deze fysieke overdrachten vinden day ahead of slechts enkele uren van te voren plaats. De termijnen waarop de contractuele verplichtingen tot zulke leveringen zijn aangegaan, kunnen echter uiteenlopen van de vele jaren van te voren tot slechts enkele uren voordat de levering dient plaats te vinden. Bilateraal kunnen twee partijen alles afspreken waar ze behoefte aan hebben. De enige beperking hierbij is dat ze geen transacties meer kunnen aangaan als de deadline voor het indienen van nominaties voor het desbetreffende uur van levering is gepasseerd. Op georganiseerde marktplaatsen kan gehandeld worden in standaardproducten. Zo biedt Endex: kalenderjaren, kwartalen, zomer helft winter helft en maanden. Voor het aangaan van verplichtingen die op korte termijn reeds in leveringen moeten resulteren kunnen partijen terecht op de APX: werkdagen volgende week, rest van de lopende week, weekend vooruit, dag vooruit en uren in de dag zelf. Alle APX producten moeten minimaal twee uur voor aanvang levering worden verhandeld.

Qua volume en financieel belang is de lange termijn markt belangrijker dan de korte termijn markt. Echter, als het gaat om het arrangeren van leveringen aan eindverbruikers, dan kan het een niet zonder het andere. De producten die Endex voert spelen een wezenlijke rol in het prijsrisico management en de producten die APX voert zijn essentieel om extreem hoge onbalanskosten, dan wel overbodig capaciteitsbeslag, te vermijden. Om de vrije markt goed te laten functioneren is het dus van groot belang dat over de hele tijdslijn van jaren vooruit, kwartalen, maanden tot korte termijn (spot) gehandeld kan worden. Alleen op die manier ontstaat een goede prijsvorming en kostenefficiënte allocatie van het schaarse aardgas.

3.3. Verbetering koppeling NBP-TTF

Als vervoer relatief eenvoudig te regelen is, dan is het prijsverschil tussen twee markten in de orde van grote van de variabele kosten van transport. Kosten verwerving, risico's die vervoerders lopen en winstmarge, zullen in dit prijsverschil worden verdisconteerd.

Zodra de transportcapaciteit kleiner is dan de vraag naar transport, zullen de twee markten (verder) uit elkaar gaan lopen. De hoeveelheid beschikbare transportcapaciteit kan lager uitvallen dan hetgeen fysiek aanwezig is. Dit kan worden veroorzaakt door oneconomisch gedrag van spelers of door voorschriften en voorwaarden die economisch gedrag belemmeren. Te denken valt aan lange nominatietermijnen, contractuele belemmeringen voor overdracht van capaciteit, beperkingen in minimum flow, ramp up of ramp down van het transport, etc.

De meest kostenefficiënte verbetering van de koppeling tussen markten is het verbeteren van de toegang tot de infrastructuur. Hoe lager de drempel tot toegang en hoe korter het tijdsverloop tussen nominatie en levering, hoe beter markten gekoppeld zijn. Als bijvoorbeeld wel BBL capaciteit geboekt kan worden maar het onzeker is of op exitpunt Julianadorp capaciteit kan worden verworven, dan moet het verschil tussen NBP en TTF behoorlijk groot zijn, voordat een handelaar de moeite neemt om te proberen transport van de ene markt naar de andere markt te arrangeren.

TTF is via BBL rechtstreeks gekoppeld aan NBP en indirect eveneens via Zeebrugge en de Interconnector. Via beide routes zou in principe de koppeling tussen TTF en NBP verbeterd kunnen worden (in theorie zou de verbetering ook nog via Noorwegen kunnen, maar in de praktijk is dit onhaalbaar). Beide routes zijn voor handelaren echter problematisch, exitcapaciteit is langjarig geboekt, evenals transportcapaciteit in de BBL.

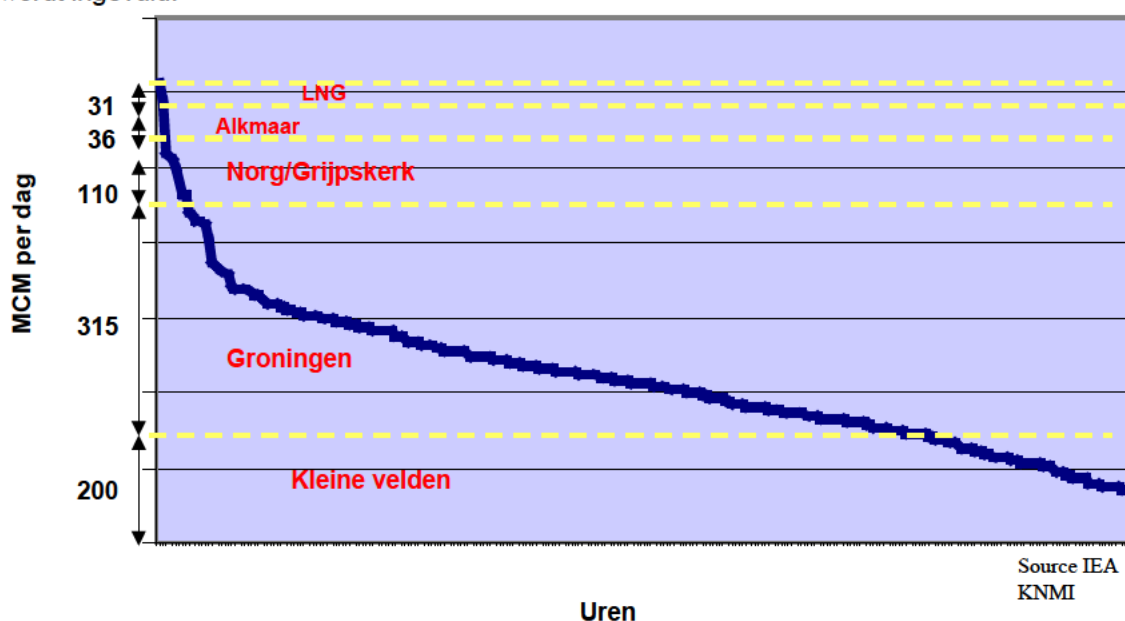
Aanknopingspunt voor dit toezicht kan worden gevonden in voorwaarden verbonden aan de verleende ontheffing voor geregeerde toegang tot de leiding. In het positieve advies voor het verlenen van deze ontheffing, ging DTe uit van: "De ontheffing gaat niet ten koste van de mededinging of de efficiënte werking van de interne gasmarkt, en is niet nadelig voor de efficiënte werking van het geregeerde systeem waaraan die infrastructuur aan is gekoppeld". Gas vervoeren van een markt met hoge prijzen naar een markt met lage prijzen, voldoet niet aan dit criterium.

4. Key-issue: Flexibiliteit

4.1. Behoeftes aan en middelen voor flexibiliteit

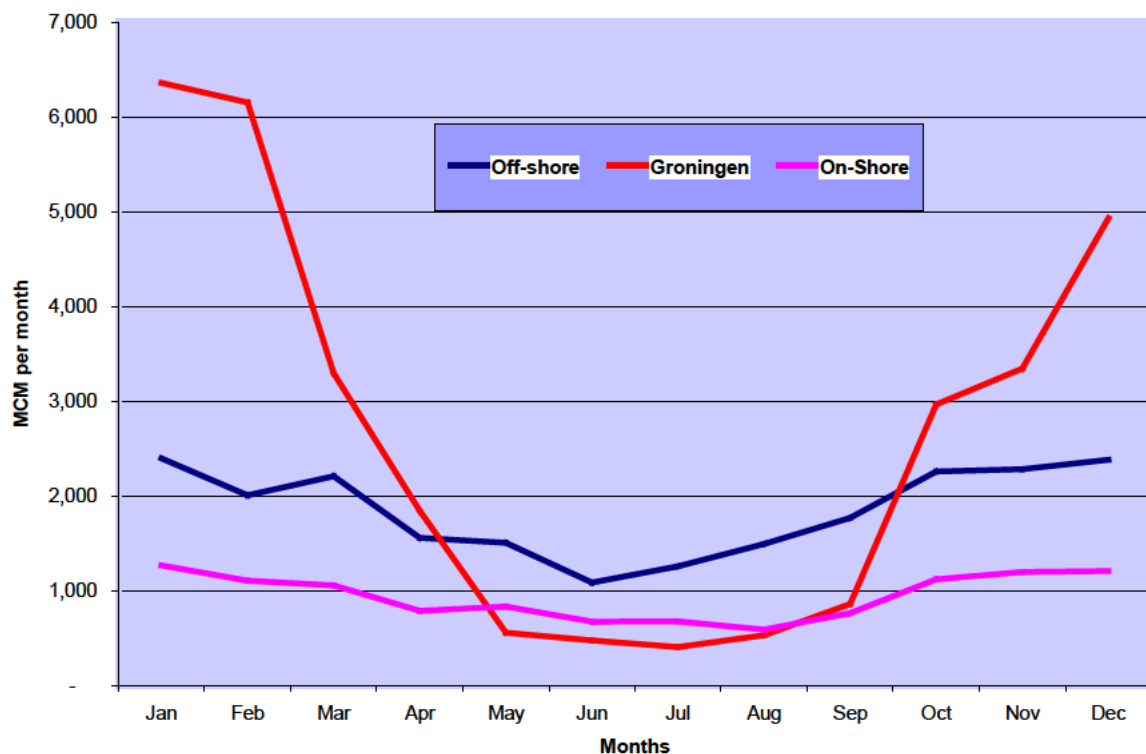
Als gevolg van de koppelingen tussen het H-gas systeem en het L-gas systeem, heeft het Groningenveld een balansfunctie die verder strekt dan de markt voor L-gas. Nederland is sinds oudsher swing leverancier van NW-Europa, waarbij flexibiliteit vooral uit het L-gas veld komt. Door L-gas leveringen tijdens laagverbruik periodes met geconverteerd H-gas te laten plaatsvinden, houdt Nederland ruimte om bij hoge vraag naar H-gas, het converteren te stoppen, de betreffende levering door het Groningenveld te vervangen en het vrijgekomen H-gas te exporteren.

Vanwege de gedeeltelijke inwisselbaarheid van kwaliteiten, wordt bij het beschouwen van middelen voor flexibele leveringen, geen rekening gehouden met specifieke kwaliteiten. De navolgende grafiek geeft de load curve van gasverbruik weer en de productiemiddelen waarmee de behoefte aan gas wordt ingevuld.

Figuur 3: overzicht load curve en productiemiddelen

Uit de vorige grafiek blijkt het grote belang van het Groningenveld voor het volgen van de vraagcurve. Navolgende grafiek illustreert het belang van Groningen nogmaals, door de maandproductie van Groningen te vergelijken met de maandproductie uit kleine velden.

Figuur 4: maand productie 2003

4.2. Balansfunctie bij H-gas op korte en op lange termijn

In het recent gepubliceerde voorstel voor een 'line-pack-monitoring' (zie www.dte.nl), geeft GTS aan dat als ergens de systeembalans kan worden bewaakt, dat dat is op de conversie stations. Dit komt omdat er twee systemen zijn met diverse onderlinge koppelingen. Ook het 'kleine velden beleid' geldt als bewijs dat het Groningenveld wordt gebruikt voor opvangen van schommelingen in de H-gas markt. Bij de kleine velden was immers het uitgangspunt dat deze velden alleen rendabel te exploiteren zijn zolang Groningen kan worden gebruikt voor balanceren.

$10.2.g \cdot 10.2.g \cdot 10.2.g \cdot 10.2.g \cdot 10.2.g \cdot 10.2.g \cdot 10.2.g \cdot 10.2.g \cdot 10.2.g \cdot 10.2.g$

Deze laatste vorm van opslag wordt vooral gebruikt om korte termijn schommelingen op te vangen. 's Nachts kan GTS de druk flink opvoeren. Het volume verschil tussen inhoud van het systeem op maximale druk en inhoud van het systeem op minimale druk, is theoretisch de opslagcapaciteit van het systeem. In de praktijk is de opslag kleiner, o.a. omdat drukverschillen nodig zijn om het gas te kunnen verplaatsen.

Standaard wordt 's zomers meer H-gas geproduceerd dan verbruikt. Door stikstof injectie en/of mengen, wordt dit gas geschikt gemaakt voor L-gas leveringen. Stijgt de vraag naar H-gas, dan kan deze afwaardering van de kwaliteit worden gestaakt. Groningen neemt de L-gas levering dan over, en het vrijgemaakte H-gas kan aan H-gas afnemers worden geleverd. Voor de fluctuaties binnen de dag kan dus gebruik worden gemaakt van de line-pack, aanpassing productie/import maar vooral meer of minder H-gas omzetten in L-gas. Voor seizoensfluctuaties wordt de rol van line-pack overgenomen

door de rol van de ondergrondse gasopslagen die kunnen worden gebruikt om overschotten (H-gas in Grijpskerk, geconverteerd H-gas in Norg en Alkmaar) op te slaan of bij hoge vraag juist gas aan de opslag te onttrekken.

4.3. Relatie tussen TTF spotmarkt en onbalans

Naarmate kosten onbalans hoger zijn, is het voor marktpartijen des te belangrijker om de portefeuille in balans te houden. Het belang van goede handelsmogelijkheden voor korte tot zeer korte termijn producten (tot eventueel zelfs verhandelen van onbalans achteraf) neemt dus toe als de onbalans voor marktpartijen kostbaarder is. In de Nederlandse gasmarkt is momenteel sprake van hoge boetes op onbalans, waardoor de druk op het inrichten van goede korte termijnmarkten hoog is. TTF is momenteel echter vooral een termijnmarkt en dan ook nog maar alleen in H-gas, de kwaliteit die voor de meeste eindverbruikers in Nederland niet geschikt is.

Tal van partijen wagen zich momenteel niet op de leveringsmarkt wegens gebrek aan instrumenten om kosten onbalans te beheersen en dus boetes te vermijden. De marktplaats TTF is de aangewezen plaats waar zulke instrumenten beschikbaar zouden kunnen worden gesteld. Macro-economisch gezien, is het daarbij wel van belang dat er een goed evenwicht wordt gevonden tussen het stimuleren van concurrentie (en dus het beheersbaar houden van de kosten voor marktpartijen door beschikbaarstelling van instrumenten) en de kosten die in het systeem worden veroorzaakt bij optreden van onbalans. Ter illustratie: als onbalans de netbeheerder nauwelijks iets kost maar er wel met hoge boetes wordt gewerkt, dan wordt enerzijds de concurrentie beperkt omdat nieuwkomers worden afgeschrikt en anderzijds maken bestaande partijen onnodig hoge kosten voor het voorspellen, bewaken en aanpassen van de portefeuille.

[illegible][illegible][illegible]

[illegible][illegible]

Om de Nederlandse gasmarkt aantrekkelijker te maken voor nieuwkomers en kleine partijen, is het van belang dat kosten onbalans beheersbaar zijn en evenredig over alle partijen worden verdeeld, inclusief de verbruikers. Een mogelijkheid voor kostenbeheersing is door te zorgen dat op TTF meer instrumenten voor korte termijn handel worden aangeboden. Het is echter bij uitstek een taak voor de beleidsmakers dat de inspanningen om onbalans te voorkomen, in verhouding staan tot de (variabele) kosten die onbalans veroorzaakt. Collectieve voorzieningen zijn vaak goedkoper dan dat ieder individu eigen voorzieningen treft. Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte

[illegible][illegible]

[illegible]

Buiten Reidwijdte
Buiten Reidwijdte
Buiten Reidwijdte
Buiten Reidwijdte
Buiten Reidwijdte

Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte

[illegible]

Buiten Reidwijdte Buiten Reidwijdte Buiten Reidwijdte Buiten Reidwijdte Buiten Reidwijdte Buiten Reidwijdte

Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte

Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte

Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte

Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte

Buiten Reidwijdte ■ Buiten Reidwijdte ■ Buiten Reidwijdte ■ Buiten Reidwijdte

Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte

Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte

Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte

Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte

[illegible][illegible]

Handel op TTF kan worden gestimuleerd als op TTF alle elementen verkrijgbaar zijn die nodig zijn om kosteneffectief gas aan eindverbruikers te kunnen leveren. Daarvoor moet voor de handel het onderscheid tussen H-, L-gas, G-gas en G+ gas worden weggenomen, dan wel voldoende kwaliteitconversie capaciteit beschikbaar worden gesteld. Verder moet naast de termijnmarkt in H-gas die redelijk goed functioneert, er ook gehandeld moet kunnen worden in korte termijn en near real time gas. Dat laatste vereist dat partijen met flexibiliteit in staat moeten zijn dit op TTF te verhandelen.

Buiten	ReidwijdteBuiten	ReidwijdteBuiten	ReidwijdteBuiten	Reidwijdte
Buiten	ReidwijdteBuiten	ReidwijdteBuiten	ReidwijdteBuiten	Reidwijdte
Buiten	ReidwijdteBuiten	ReidwijdteBuiten	ReidwijdteBuiten	Reidwijdte
Buiten	ReidwijdteBuiten	ReidwijdteBuiten	ReidwijdteBuiten	Reidwijdte
Buiten	ReidwijdteBuiten	ReidwijdteBuiten	ReidwijdteBuiten	Reidwijdte
Buiten	ReidwijdteBuiten	ReidwijdteBuiten	Reidwijdte	Buiten Reidwijdte
Buiten	ReidwijdteBuiten	ReidwijdteBuiten	Reidwijdte	

Buiten Reidwijdte	Buiten Reidwijdte	Buiten Reidwijdte	Buiten Reidwijdte	Buiten Reidwijdte
Buiten Reidwijdte	Buiten Reidwijdte	Buiten Reidwijdte	Buiten Reidwijdte	Buiten Reidwijdte
Buiten Reidwijdte	Buiten Reidwijdte	Buiten Reidwijdte	Buiten Reidwijdte	Buiten Reidwijdte

Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte
 Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte
 Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte
 Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte
 Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte
 Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte
 Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte
 Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte
 Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte
 Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte
 Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte

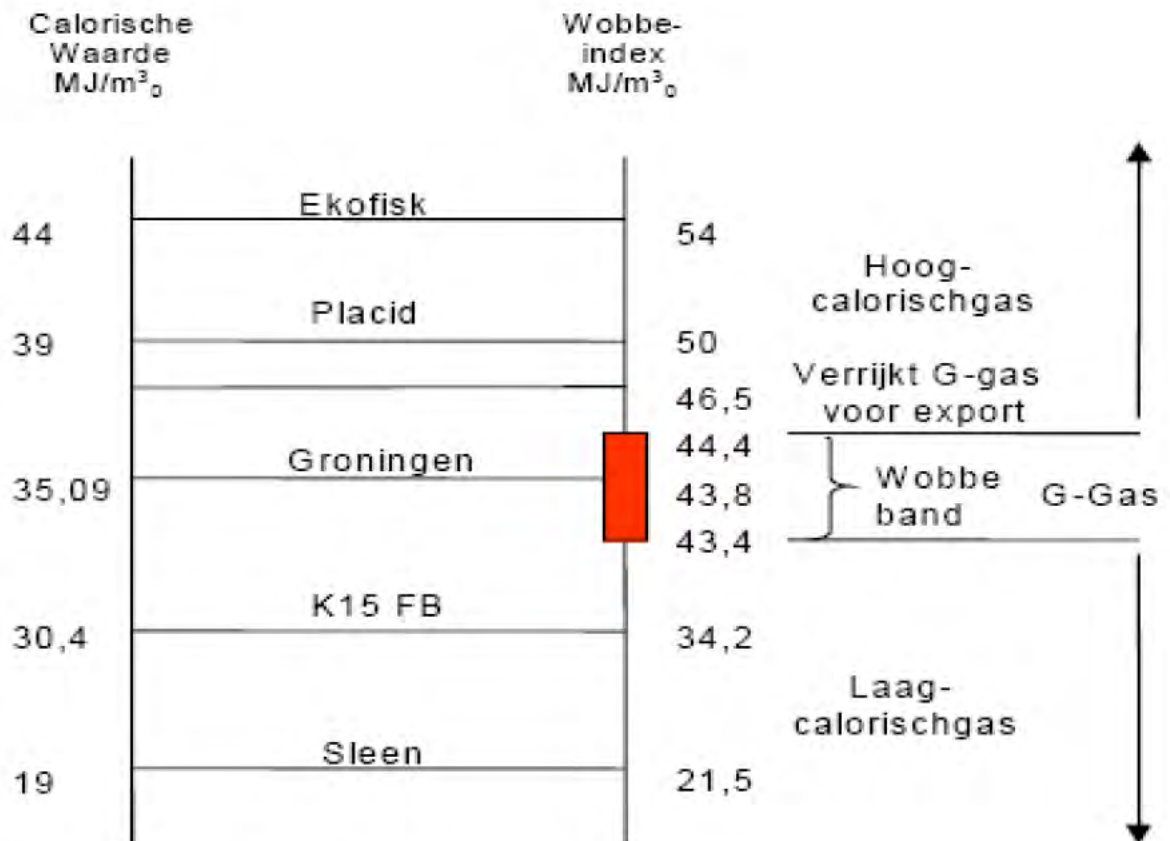
Buiten Reidwijdte

Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte
 Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte
 Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte
 Buiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte
 Buiten ReidwijdteBuiten Reidwijdte

5. Kwaliteitconversie: één gassysteem, bestaande uit twee gekoppelde deelsystemen

11.1

Buiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten Reikwijdte
 Buiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten Reikwijdte
 Buiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten Reikwijdte
 Buiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten Reikwijdte
 Buiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten Reikwijdte
 Buiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten Reikwijdte
 Buiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten Reikwijdte
 Buiten Reikwijdte

Figuur 7: overzicht van gaskwaliteiten en bandbreedtes (bron: DTE)

Voor shippers worden ten behoeve van de contractuele afrekening van de kwaliteitconversie per entry- en exitpunt vaste wobbe-indexen gehanteerd. De werkelijke energiedichtheid kan hier echter binnen de bandbreedte van af wijken.

Shippers die hoogcalorisch gas invoeden en laagcalorisch gas leveren, bijvoorbeeld aan eindgebruikers die zijn aangesloten op een laagcalorische transportnet, dienen vooraf conversiecapaciteit te boeken.

Buiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten Reikwijdte
Buiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten Reikwijdte
Buiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten Reikwijdte
Buiten Reikwijdte

[illegible]

Het grootste deel van de verbruikers in Nederland neemt laagcalorisch gas af, het allergrootste deel van verhandeld gas is hoogcalorisch. Door deze constructie mist TTF fysieke bodems en plafonds.

niveaus waarbij verbruikers besluiten gas te verkopen in plaats van zelf te gebruiken, of omgekeerd, verbruik op te voeren om te profiteren van lage prijzen. Buiten ReikwijdteBuiten Reikwijdte

Buiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	Reikwijdte	
Buiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	Reikwijdte	
Buiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	Reikwijdte	
Buiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	Reikwijdte	
Buiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	Reikwijdte		Buiten Reikwijdte
Buiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	Reikwijdte	
Buiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	Reikwijdte	
Buiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	Reikwijdte	
Buiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	Reikwijdte	
Buiten	ReikwijdteBuiten	ReikwijdteBuiten	Reikwijdte		

Buiten Reikwijdte

[illegible][illegible][illegible]

Buiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten Reikwijdte
Buiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten ReikwijdteBuiten Reikwijdte

Op transport capaciteit is de nauwelijks uit te voeren use-it-or lose-it van toepassing. Bij import (= entry) kan capaciteit effectief worden geblokkeerd als een houder van capaciteit zijn rechten niet benut.

Achter, voor binnenlandse exitpunten is use-it-or-lose-it minder van belang dan voor import omdat de fysieke afname capaciteit achter het exitpunt per definitie beperkt is. GTS heeft daardoor de zekerheid dat nooit meer dan een bepaald volume op een binnenlands exitpunt kan worden afgenomen. In theorie zou bij binnenlandse exit bij wel contracteren en niet gebruiken sprake kunnen zijn van gijzeling van een of meerdere eindverbruikers.

De allocatie procedure van GTS, waarin wordt bepaald op welke manieren gasstromen worden toegewezen aan shippers, kent de rol van ‘no-allocation’. Een shipper die probeert een afnemer te gijzelen door gecontracteerde exitcapaciteit tegen de wens van de afnemer niet vrij te geven, kan door GTS buiten spel worden gezet via de rol ‘no-allocation’. Wel zal dit de afnemer en diens werkelijke shipper tijd en moeite kosten.

[illegible]

Wat geldt voor de afnemer, kan ook gelden voor de leverancier. Echter, in tegenstelling tot de afnemer, heeft de leverancier wel een contractuele relatie met de shipper en daarmee meer mogelijkheden om passende afspraken te maken. Als het niet lukt om goede afspraken te maken, dan zal dat mede komen door afhankelijkheden op andere vlakken, zoals beschikbaarheid van kwaliteitconversie en/of middelen om te balanceren. In de private afspraken kan het ook zijn dat de shipper beschikt over de klantenadministratie en/of meetinformatie of andere middelen heeft om de

leverancier aan zich te binden. Deze bindingen zijn dan niet te verhelpen door het boeken van exit capaciteit anders in te richten.

[illegible]

Bijlage 6 bij de transportvoorwaarden van GTS beschrijft de allocatie procedure van GTS. Bij deze allocaties kunnen shippers verschillende rollen vervullen op een en hetzelfde exit of entry punt. Zo krijgt een proportional shipper een vaste hoeveelheid geleverd gas toegewezen, mits een balancing shipper het verschil tussen gemeten en genomineerd accepteert. Een balancing shipper krijgt dus het verschil tussen de gemeten hoeveelheden en de volumes van de proportional shippers toegewezen. Een balancing shipper kan ook een maximum te dragen onbalans opgegeven. Op een bepaald punt kunnen meerdere balancing shippers actief zijn. Deze shippers moeten dan wel hun volumes nomineren, tenzij een shipper een zogenaamde 'no-allocation' shipper is. Een no-allocation shipper is wel houder van capaciteit maar krijgt geen volumes toegewezen, bijvoorbeeld omdat de shipper om stopzetting van de levering heeft verzocht..

Bijlage 1: Werking PV en Shipper systemen

PV elektriciteit = shipper gas, maar:

	Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte	Gas
Onbalans	Buiten Reikwijdte	Boete op uur, cumulatief en dagbasis. GTS heeft aangekondigd ook een 'maandbalans incentive' te willen introduceren
Onbalans voorzieningen	Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte	Combiflex slechts jaar vooruit te boeken, storage duur en ongeschikt voor kleine portefeuilles (Er is slechts één Groningenveld en beperkt opslag)
Onbalans verrekening	Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte	Geen heuse sluiting van de boeken. GTS houdt alle opties open, inclusief verhaal op derden (art. 2.11.6 TSC)
Kosten gecontracteerde middel balanshandhaving	Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte	Via boete systeem verhaald op shippers
Managen kredietrisico TSO	Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte	GTS kan extra waarborgen opvragen bij aanmerkelijke verslechtering kredietstatus shipper
Bepaling aan te houden garanties t.b.v. TSO	Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte	Onduidelijke procedure met risico op willekeur (geen aanwijzing hiervoor)
# partijen	Buiten Reikwijdte	Multiple shipper: opties <ul style="list-style-type: none"> • balancing, • deemed, en • balancing met cap
Dominante aanbieder flex	Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte	Gasterra, maar flex niet als los product verkrijgbaar, minimaal multiple shipper: <ul style="list-style-type: none"> • grootverbruikers: flex met take or pay volume • Kleinverbruikers met pro rata balancing
kwaliteit	Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte	Verantwoordelijkheid netbeheerder maar contractueel een verplichting voor shippers
Transport landelijk net	Buiten Reikwijdte	Entry-exit systeem met boeking verplichting shipper en boetes bij overschrijding; biedt mogelijkheid tot strategische blokkade
Aansluiting landelijk net	Buiten Reikwijdte	Tergend langzame transitie van contractering door shipper naar contractering door aangeslotene. Duale situatie

		administratief lastig
Transport regionaal	Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte	Verantwoordelijkheid afnemer, boetes bij overschrijding
Landelijk transport voor afnemer op regionaal net	Buiten Reikwijdte	Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte
Beschikbaarheid transport capaciteit	Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte	Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte
Import	<ul style="list-style-type: none"> Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten Reikwijdte Buiten Reikwijdte 	<ul style="list-style-type: none"> De facto GEEN use it or lose it First comes first served, lange termijn contracten Oorspronkelijke contractant behoudt gebruiksrecht, uit te oefenen met twee uur vooraankondiging. Bij balanshandhaving $t+2 = t$, betekent dat real time gebruik Duitse opslag

Bijlage 2: vragen aan SLEA en summiere antwoorden

Werking shipper systeem:

- [illegible]

PV-systeem

- De elektriciteitsmarkt kent het systeem van programma-verantwoordelijken ("PV"); is dit systeem over te zetten naar de groothandelsmarkt gas? Onder welke condities? Welke effecten kan dat hebben?
-

Beschikbare transportcapaciteit

- Op welke wijze is het mogelijk te maken dat transportcapaciteit voor (binnenlandse) aangesloten vooraf kan worden gereserveerd zodat een switch van een afnemer niet hoeft af te ketsen op onvoldoende transportcapaciteit bij zijn nieuwe leverancier? Volstaat de voorgestelde codewijziging (geen reservering meer nodig voor binnenlandse exitcapaciteit) daarvoor?
=> Nee, de voorgestelde codewijziging heeft alleen betrekking op de regionale netten, niet op de 400 industriële GOSSen. Bovendien laat het voorstel de oneigenlijke portfolio voordelen voor de traditionele leverancier intact doordat kosten exitcapaciteit worden verhaald op de shippers i.p.v. de aangesloten.

- Zijn de binnenlandse en de grensoverschrijdende transportcapaciteit voldoende omvangrijk om een beter functionerende markt te kunnen accommoderen? Hoe groot is de kans dat transitstromen binnenlandse stromen (gaan) verdringen?
=> Het antwoord op deze vraag is afhankelijk van de wijze van toedeling van de transportcapaciteit. De huidige allocatie (lange termijn first comes first served, maakt strategisch gedrag mogelijk. Capaciteit kan worden gereserveerd, waardoor nieuwkomers het nakijken hebben. Ook is de strengheid van toezicht van belang.

Levering op TTF

- => TTF is voornamelijk een financiële markt en dat betekent : grote stappen snel thuis. De clips op TTF zijn vrij groot, maar een groter probleem is de afwezigheid van pieklast gas. Momenteel wordt nagenoeg uitsluitend basislast gas verhandeld, terwijl verbruikers vooral behoefte hebben aan pieklast. Conversie van basislast naar pieklast via het onbalanssysteem is excessief duur en dus een 'deal killer'

Balancing

- Er bestaat veel onvrede over het balanceringsysteem en het bijbehorende boetesysteem. Welke verbeteringen zijn hierin aan te brengen en hoe pakken die uit voor de betrokken partijen (shippers, netbeheerder(s))?
=> Dagbalancing en eenvoudiger en milder boete systeem; Dit betekent dat GTS over meer swing moet beschikken dan nu het geval is.

Bijlage IV

Consultatie Gasmarkt Vooruit

Deze weergave van de resultaten van de consultatiegesprekken bestaat uit twee delen.

- Deel A geeft de bevindingen uit de t/m/ 26 juli 2007 gevoerde consultatiegesprekken, gegroepeerd per knelpunt c.q. maatregel;
- Deel B dat bestaat uit de verslagen van de gesprekken die na 26 juli zijn gevoerd.

Deel A, synthese van de gesprekken t/m 26 juli 20071. Inleiding

In de afgelopen weken zijn door de leden van de projectgroep Verbetering werking binnenlandse groothandelsmarkt gas ("Gasmarkt Vooruit"), diverse gesprekken gevoerd met externen over mogelijke maatregelen ter verbetering van de werking van deze markt. Vertrekpunt daarbij was de Gespreksnotitie werking groothandelsmarkt gas, waarin de volgende vier maatregelen zijn uiteengezet:

1. AMvB ex art 66a Gaswet n.a.v. motie Crone, die tot doel heeft dat meer gas via de TTF wordt aangeboden;
2. maatregel gericht op de verbetering van allocatiemechanismen voor gastransport-capaciteit;
3. maatregel gericht op het verbeteren van de toegang tot kwaliteitsconversie met als achterliggend doel een effectieve koppeling tot stand te brengen tussen de groothandelsmarkten voor hoog- en laagcalorisch gas;
4. maatregel gericht op het vergroten van de transparantie en het verbeteren van de stuurinformatie voor marktdeelnemers.

De gesprekspartners is gevraagd om hun visie op deze maatregelen te geven. Tevens is hen de mogelijkheid geboden om aanvullende suggesties te doen ter verbetering van de binnenlandse groothandelsmarkt voor gas.

2. Doel van dit document

In de afgelopen periode is gesproken met:

- APX (10.2.e)
- BG Group (10.2.e)
- Corus (10.2.e)
- DSM (10.2.e)
- DTe (10.2.e)
- Endex (10.2.e)
- Essent (10.2.e)
- GasTerra (10.2.e)
- Gasunie (10.2.e)
- GTS (10.2.e)
- Nuon (10.2.e)
- (10.2.e)
- VEMW (10.2.e)

Van deze gesprekken zijn verslagen gemaakt waarin de opvattingen van de gesprekspartners zijn weergegeven. Daarnaast is in een aantal gevallen nog aanvullend materiaal ontvangen

omtrent het functioneren van de binnenlandse groothandelsmarkt voor gas en heeft DTe inzage verschaft in de niet-vertrouwelijke reacties die zij tijdens haar consultatie naar de ontwikkeling van de TTF heeft ontvangen.

Doel van dit document is om, op basis van de verslagen en het aanvullende materiaal, een samenvattend beeld te geven van de naar voren gebrachte opvattingen en de daaruit naar voren komende 'oplossingsrichtingen'. Daarbij wordt allereerst ingegaan op de voorgestelde vier maatregelen. Aansluitend wordt ingegaan op de zaken die verder in de gesprekken naar voren zijn gekomen.

3. AMvB TTF

Het algemene gevoel bij de gesprekspartners is dat de TTF (en daarmee de beurzen) op de goede weg zijn in de zin dat langzaam aan meer (H-)gas op de TTF wordt aangeboden en verhandeld. Dit wordt onder meer geïllustreerd doordat de prijs die op de TTF tot stand komt in de richting van de NBP-prijs schuift 10.2.g10.2.g Over de vraag of de TTF zich snel genoeg ontwikkelt lopen de meningen echter uiteen. Gasunie en GasTerra zijn van mening dat de TTF een nette ontwikkeling laat zien terwijl andere partijen 10.2.g 10.2.g vinden dat het niet snel genoeg gaat en dat de overheid moet ingrijpen. De volgende oorzaken worden genoemd voor het niet snel genoeg tot ontwikkeling komen van de TTF¹:

- Het onbalanssysteem dat zeer complex is en leidt tot hoge boetes 10.2.g10.2.g 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
- De aflevering achter GOSsen en de onmogelijkheid van re-entry.
- De onmogelijkheid voor een afnemer om op elk moment te kunnen bepalen waar zijn gas wordt afgeleverd, dan wel achter zijn GOS dan wel op de TTF 10.2.g10.2.g 10.2.g
- Het ontbreken van een facilitator zoals die op de elektriciteitsmarkt wel bestaat (de programma verantwoordelijke). Deze zou de dag- en spothandel en de onbalans moeten regelen en moeten zorgen voor het transport vanaf de TTF naar zijn klanten 10.2.g 10.2.g

Om de ontwikkeling van de TTF te stimuleren worden de volgende maatregelen voorgesteld:

- Kies voor verplichte levering op de TTF en hef het systeem van GOSsen op 10.2.g 10.2.g10.2.g Introduceer op de gasmarkt dan tevens het systeem van programma verantwoordelijke (PV-systeem) opdat kleinere bedrijven die de verantwoordelijkheid voor het afleveren van gas en het beheersen van de onbalans niet zelf willen verzorgen hiervoor een beroep kunnen doen op een derde 10.2.g Door één partij 10.2.g wordt er op gewezen dat het huidige systeem van GOSsen en shippers een systeem is dat binnen de hele NW Europese gasmarkt wordt gehanteerd. Het risico om daarvan af te wijken is groot, ook omdat een aantal grootverbruikers (incl. een aantal leveranciers aan kleinverbruikers) graag op een GOS 10.2.g 10.2.g worden belevend (commodity + flex).

Reactie GTS

GTS is bezig het GOS-systeem aan te passen. GTS heeft in een codewijziging (ligt nu bij DTe) voorgesteld per 1-1-2008 de contracteerplicht af te schaffen voor de RNB-GOSsen.

¹ In de consultatie is er ook gesteld 10.2.g dat de ontwikkeling van de TTF niet synoniem is met de ontwikkeling van de beurzen. Daarbij wordt gewezen op de motie Crone (TK, 30430, nr. 10) die niet alleen spreekt over de ontwikkeling van de TTF maar ook over die van APX en Endex.

Deze twee wijzigingen zorgen voor een belangrijke verbetering; hiermee wordt het contracteren op binnenlandse GOSsen eigenlijk afgeschaft en verdwijnt binnen Nederland het (enige) verschil tussen shippers en programmaverantwoordelijken. De afnemer hoeft zich bij een verandering van shipper niet langer zorgen te maken over zijn transportcapaciteit.

- 10.2.g
10.2.g
10.2.g

GasTerra is tegen verplichte levering op de TTF omdat dit marktverstoring werkt en geen recht doet aan de beginselen van contractvrijheid en rechtszekerheid. Naar haar mening moet de klant zelf kunnen bepalen waar hij het bij GasTerra gekochte gas afgeleverd wil krijgen. GasTerra zegt hierin flexibel te zijn mits de transportcapaciteit het toelaat. Verder zegt GasTerra nu ook al L-gas via de beurzen aan te bieden maar dat daarvoor geen kopers zijn. Tevens merkt GasTerra op hubs als de TTF alleen standaardproducten worden verhandeld die veelal niet overeen komen de (flexibiliteits)behoeften van afnemers. Daarnaast merkt GasTerra op dat verplichte levering op de TTF mogelijk in strijd is met bestaande wetgeving, waaronder de twee Europese gasrichtlijnen. Verder voert GasTerra aan dat verplichte levering op de TTF voor alle marktpartijen zou moeten gelden maar dat het onduidelijk is wie dat zijn en in welke mate zij door de maatregel worden getroffen. Daardoor is het volgens GasTerra onmogelijk een sluitende regeling te ontwerpen. Is bijvoorbeeld een buitenlandse leverancier ook verplicht om voortaan op de TTF te leveren, als de klant dit wenst? Geldt de regeling ook voor producenten? Moeten leveranciers van kleinverbruikers ook op de TTF leveren?

- Zorg ervoor dat GasTerra flexibiliteit los van gas (commodity) aanbiedt op de TTF en de gasbeurzen **10.2.g** Mocht dit onverhoopt niet mogelijk zijn, onderzoek dan of marktpartijen flexibiliteit kunnen betrekken door de creatie van een ‘virtual gas plant’ die gebruik maakt van het Groningenveld. Dit naar analogie met de elektriciteitsmarkt waar ‘virtual power plants’ zijn ingesteld.

- Breng de onbalansmarkt naar de TTF. GTS zou daar zijn onbalans moeten (ver)kopen i.p.v. dit te regelen via bilaterale contracten. Overwogen zou moeten worden om hiervoor een biedladder systeem te hanteren zoals TenneT dat hanteert bij elektriciteit 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g Ook wordt geadviseerd om af te stappen van een systeem waarin onbalans een shipper altijd geld kost, ook als het voor het hele net positief is als hij in onbalans is. 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g Wat dit betreft wordt verder opgemerkt dat shippers de keus dienen te hebben om onbalans via GTS (boetes of tolerantieservice) of via de markt te vereffenen 10.2.g 10.2.g is van mening dat GTS zelf moet (kunnen) beslissen over het brengen van de onbalans op de TTF en tekent daarbij tevens aan elke shipper zelf zoveel en zo goed als mogelijk is moet balanceren. GTS staat alleen aan de lat voor de 'restbalancering'. 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g

Reactie GTS

GTS is doende om zich een visie op balancering te vormen. GTS streeft naar een mix van eigen fysiek mogelijkheden om te balanceren, en onbalans in/verkopen op de beurs. Alles op de beurs vindt men eng; door onvoorzien shippersgedrag zouden de fysieke balanceermogelijkheden wel eens tekort kunnen schieten. GTS vindt overigens dat de onbalansproblemen wel meevallen omdat er weinig onbalans is ontstaan het afgelopen jaar.

- Maak iedereen die is aangesloten op het hoge druk net, light shipper (aangeslotene met exitcapaciteit 10.2.g). Levering van gas t.b.v. aangeslotene vindt plaats op de TTF. De facilitator (zie hiervoor) verzorgt het transport van dit gas naar de site van de afnemer en zorgt tevens voor de eventuele daghandel en onbalans (Corus).
- APX en Endex zouden moeten fuseren want het is lastig dat er voor een kleine markt twee beurzen zijn 10.2.g. Dit kan echter wel leiden tot monopolie vorming en daar zijn ook weer nadelen aan verbonden 10.2.g. Verder is het samengaan van APX en Endex een zaak van de aandeelhouders en daarmee eigenlijk van de overheid 10.2.g
- De hoogste prioriteit voor de ontwikkeling van de TTF is het ontwikkelen van voldoende nieuwe infrastructuur 10.2.g. Alleen dan zal de beoogde versterking van de voorzieningszekerheid als gevolg van het creëren van een liquide hub daadwerkelijk kunnen plaatsvinden.
- Zorg ervoor dat GasTerra een rol als market maker vervult op de beurs waardoor het verantwoordelijk wordt voor het publiceren van biedingen en aanvragen ('bids and quotes') waardoor de transparantie wordt vergroot 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g

4. Allocatiemechanismen gastransport

Bij een aantal van de gesprekspartners 10.2.g) bestaat de angst dat transitstromen ervoor zullen zorgen dat er onvoldoende capaciteit is voor de binnenlandse gasstromen (Jepma-effect). Tegelijkertijd wordt geconstateerd dat het moeilijk is om toegang te krijgen tot capaciteit omdat er sprake zou zijn van een enorme contractuele congestie 10.2.g. Het is dan ook belangrijk dat GTS ervoor zorgt dat de beschikbare capaciteit echt wordt benut en dat

er voldoende wordt geïnvesteerd. Wat dit betreft is de recente transportregulering goed alhoewel die te laat kwam 10.2.g.

Meer in het bijzonder is het volgende opgemerkt:

- Het 'Use It Or Loose It' (UIOLI) systeem functioneert niet goed 10.2.g10.2.g
10.2.g De reden daarvoor is dat de partij die niet gebruikte capaciteit verliest, als eerste het recht heeft deze weer terug te kopen. Daarnaast duurt de administratieve afhandeling te lang waardoor het in de praktijk vrijwel onmogelijk wordt dat deze door een ander wordt benut. Daarom zou tot een systeem moeten worden gekomen waarin niet gebruikte capaciteit automatisch en tijdig beschikbaar komt voor anderen 10.2.g Een alternatief is een 'show-of-contract' systeem: er kan alleen importcapaciteit worden geboekt als er een inkoopovereenkomst wordt getoond 10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g 10.2.g.
Eén partij 10.2.g is tegen aanscherping van het UIOLI-systeem, ook omdat dit tot contractuele problemen met afnemers kan leiden. 10.1.c

- GTS zou stromen voor binnenlandse afnemers voorrang moeten geven boven transitstromen. Binnenlandse afnemers hebben immers geen keuze, zij zitten vast aan het Nederlandse net, terwijl shippers van transitstromen wel een keuze hebben want zij kunnen deze via andere landen laten lopen 10.2.g Alternatief is ervoor te zorgen dat er meer gas in Nederland blijft door de import (entry) relatief goedkoop en de export (exit landgrenzen) duur te maken 10.2.g.
- Laat de regionale netbeheerders voor langere periodes (5-10 jaar) capaciteit boeken bij GTS. Zo wordt precies genoeg geboekt en ontstaat bij een leveranciersswitch geen enkel risico voor de nieuwe leverancier qua transportboeking 10.2.g. Andere partijen 10.2.g vinden het overigens niet acceptabel dat GTS afnemers aanraadt om firm capaciteit vijf jaar vooruit te boeken i.v.m. knelpunten in het transportsysteem. GTS heeft een wettelijke taak en moet zorg dragen voor voldoende capaciteit 10.2.g
- Er moet onderscheid worden gemaakt tussen capaciteit die alleen tijdens bijzondere omstandigheden wordt gebruikt ('unused capacity') en ongebruikte capaciteit die geen enkel doel dient ('unneeded capacity') 10.2.g. De 'unused capacity' kan niet worden verhandeld en van 'unneeded capacity' is niet of nauwelijks sprake. In dit licht bezien klopt de stelling dat er sprake is van voldoende transportcapaciteit, niet. De hoogste prioriteit heeft dan ook uitbreiding van de capaciteit, met name grensoverschrijdende transportcapaciteit.
- Een veilingssysteem voor transport is het best: wie het het hardst nodig heeft krijgt het en de juiste financiële waardering komt bij GTS terecht 10.2.g Zie wat dit betreft ook het EFET voorstel t.a.v. de secundaire markt voor internationale transportcapaciteit 10.2.g. 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g 10.2.g

5. Kwaliteitsconversie

De kans die er nu nog is op fysieke schaarste is mogelijk binnenkort weggenomen als het plan om een stikstoffabriek te bouwen op een oude AKZO-zoutcaverne wordt gerealiseerd 10.2.g. Eén partij 10.2.g vraagt zich echter af of deze extra capaciteit voldoende is in het geval micro WKK een succes wordt omdat daardoor de vraag naar gas zal toenemen. Een andere partij 10.2.g constateert dat zolang er op de TTF en de gasbeurzen niet in L-gas wordt

gehandeld, shippers worden gehinderd in de mogelijkheid om concurrentie te bieden aan partijen die in de laagcalorische markt een dominante positie hebben (10.2.g). Daarom wordt gepleit voor een marktconforme manier (veilen) om kwaliteitsconversiecapaciteit te alloceren.

Overigens is voor de grootzakelijke gebruikers/leveranciers waarmee is gesproken (10.2.g 10.2.g 10.2.g) kwaliteitsconversie niet echt een issue. Zij kunnen zich vinden in het idee om van kwaliteitsconversie een dienst van GTS te maken waarvan zonder reservering gebruik kan worden gemaakt, mits de kosten van deze dienst worden omgeslagen over de gebruikers (geen socialisatie). Verder zou omgekeerde kwaliteitsconversie (administratieve c.q. virtuele dienst) mogelijk moeten blijven (10.2.g 10.2.g). Overigens is er ook een partij (10.2.g) die van mening is dat 100% socialisatie van de kosten van kwaliteitsconversie gewenst is. Tenslotte is er ook een partij die er eveneens voorstander van is dat kwaliteitsconversie een systeemdienst van GTS wordt en daarmee opmerkt dat de verrekening niet echt een issue is zolang de prijs maar vooraf vast staat. De kosten zijn namelijk minimaal, slechts €0,15 per m³ (10.2.g).

Reactie GTS

GTS geeft aan op weg te zijn naar een in 2010 in te voeren 'pay as you use' systeem. Er zijn volgens GTS investeringen nodig in extra kwaliteitsconversiecapaciteit om de uiterst zeldzame noodgevallen op te vangen.

Meer specifiek wordt opgemerkt (10.2.g) dat de Wobbe-band die nu in de gascodes staat ruimer wordt omschreven dan wat er in allerlei contracten is opgenomen. Dit kan grote problemen gaan geven als leveranciers en GTS zich slechts aan de gascodes zouden gaan houden. Punt om daarbij mee te nemen is dat aanlandend LNG en import binnen nauwe bandbreedtes moet zitten.

T.a.v. de vraag of Nederland ook op de lange termijn (als het L-gas opraakt) moet blijven converteren wordt opgemerkt (10.2.g) dat een recente studie in het VK naar vergelijkbare problematiek heeft uitgewezen dat blijvend converteren de meest gunstige optie is. Verder is opgemerkt dat een aanpassing van installaties aan een verandering van gaskwaliteit duur, complex en zeer tijdrovend is (10.2.g).

6. Transparantie

Vrijwel alle gesprekspartners zijn van mening dat de transparantie moet worden vergroot en de stuurinformatie moet worden verbeterd. Mogelijk dat op dit vlak aanknopingspunten kunnen worden gevonden in de 'code of conduct' die EnergieNed heeft opgesteld t.b.v. transparantie op de elektriciteitsmarkt (10.2.g). Door GTS wordt aangegeven dat er een Werkgroep Stuursignaal² is die een antwoord formuleert op de vraag "Stel een signaal beschikbaar waarop shippers kunnen sturen, ten einde zodanig in balans te blijven, dat voldaan kan worden aan de balanceereisen". Het rapport van de werkgroep is begin juli 2007 beschikbaar gekomen.

Verder wordt er op aangedrongen (10.2.g) dat er maatregelen worden genomen waardoor er meer vertrouwen ontstaat in de wijze waarop de prijsvorming op de gasbeurzen plaatsvindt. Ook wordt gewezen op de gesprekken die in Europees kader (Madrid proces) plaatsvinden over stuurinformatie (10.2.g). De International Federation of Industrial Energy Consumers heeft daarvoor een document gesteld met mogelijke indicatoren (zie projectmap op Y-schijf). Het is vooral van belang dat inzicht wordt geboden in fysieke stromen en niet alleen in capaciteiten, en dat niet alleen m.b.t. transport maar bijvoorbeeld ook m.b.t. opslag. Het gaat

² In de werkgroep zijn shippers, meetbedrijven, regionale netbeheerders en GTS vertegenwoordigd.

dan verder om individuele stromen, geaggregeerde stromen, historische data (capaciteit/dag over de laatste jaren) en informatie over de nu en in de toekomst beschikbare capaciteit en de beprijzing daarvan ^{10.2.g}. Het is daarbij wel noodzakelijk dat de 'rule of three' wordt afgeschaft ^{10.2.g} alhoewel niet iedereen het daar mee eens is ^{10.2.g}.

Verder wordt opgemerkt ^{10.2.g} dat stuurinformatie zodanig dient te worden vormgegeven dat shippers online (near) real time inzicht hebben in hun balanspositie, dit neemt barrière voor shippers voor toetreding tot de korte termijn handel weg.

7. Overige onderwerpen

Zoals in par. 1 aangegeven is gesprekpartners ook de mogelijkheid geboden om over andere zaken een mening te geven dan de vier voorgestelde maatregelen. Dat heeft het volgende opgeleverd:

- Gasrotonde:
 - De 'rotonde' moet niet worden uitgevoerd als een 'fly-over' zonder noemenswaardige toegang in Nederland. De wijze waarop de gasrotonde wordt ingericht is dus van belang en daar speelt de TTF een rol bij ^{10.2.g}^{10.2.g}.
 - Zorg voor een duidelijke definitie van het begrip 'gasrotonde' en benoem een specifieke eigenaar van het concept. Dit vanuit de notie dat een gasrotonde meer is dan een pijppennetwerk, maar ook waarde moet toevoegen aan het gas ^{10.2.g}.
 - Het is onterecht dat het transporttarief voor Nederlandse afnemers toeneemt als gevolg van investeringen in de gasrotonde. De stelling van Gasunie dat dit terugkomt door lagere gasprijzen als gevolg van meer marktwerking is geen vanzelfsprekendheid ^{10.2.g}.
 - De ontwikkeling van Nederland tot gasrotonde komt in gevaar doordat de beurzen in België en Duitsland zich veel sneller ontwikkelen. Daar zit meer dynamiek in het systeem en wordt meer verhandeld ^{10.2.g}.
- De elektriciteitsmarkt ligt in ontwikkeling jaren voor op de gasmarkt. Kopieer wat daar goed gaat naar de gasmarkt ^{10.2.g}^{10.2.g}
- Voor internationaal opererende bedrijven is de totstandkoming van een open Europese gasmarkt van groot belang. Een gasprijs die in Nederland afwijkt van die in andere landen heeft directe gevolgen voor de concurrentiepositie ^{10.2.g}. Het Nederlandse shipper-model dat leidt tot koppelverkoop van transport en commodity leidt tot een concurrentie nadeel op de internationale markt ^{10.2.g}.
- De stand van metering bevindt zich nog in de middeleeuwen ^{10.2.g}. Dit komt vooral door de centrale administratiefunctie van GTS (art. 2.11.6 van de GTS transportvoorwaarden), daardoor horen marktpartijen pas lange tijd na een deal (drie jaar) of een bepaalde hoeveelheid gas ook daadwerkelijk is geleverd. Het clearing house moet zich indekken tegen dit risico en doet dit door een delivery margin te vragen. Hierdoor wordt handelen op de beurs minder aantrekkelijk.
- Zorg ervoor dat grootverbruikers een actievare rol op de groothandelsmarkt gaan spelen door de introductie van een handelserkenning. Dit naast de bestaande shipperstatus en naar analogie met de elektriciteitsmarkt ^{10.2.g}.
- Het GOS-systeem werkt verlamdend omdat in het aansluitregister maar één shipper per kleinverbruiker kan worden geregistreerd. Aangezien in het huidige retailsysteem Gasterra over het algemeen de shipper is maakt dit het voor de leverancier (die de gaslevering bij GasTerra heeft geboekt) onmogelijk om gas uit een andere bron, bijv. een eigen opslag, bij te mengen tenzij hij hiervoor shipper GasTerra inhuurt maar die vraagt hier een hoge prijs voor ^{10.2.g}. Overigens heeft dit alles te maken met het type contract dat een leverancier met GasTerra afsluit, alleen indien er sprake is van een zogenaamd

profielcontract (omvat kubieke meters en capaciteit) doet de beschreven situatie zich voor. Punt is echter dat veel leveranciers aan kleinverbruikers uit oogpunt van gemak een dergelijk contract met GasTerra hebben gesloten want GasTerra verzorgt dan de balancering en de seizoensflexibiliteit.

- Binnen de huidige markt is het gevaar groot dat de prijs van H-gas en de prijs voor L-gas steeds verder uit elkaar gaan lopen. De prijs van L-gas blijft gekoppeld aan de olieprijs terwijl voor H-gas de TTF (gekoppeld aan het NBP) steeds meer een eigen prijs laat zien 10.2.g).

10.2.e

26 juli 2007

Deel B: verslagen van de gesprekken die na 26 juli 2007 zijn gevoerd

1. BundesNetzAgentur, 14 augustus 2007

Aanwezig:

10.2.e [redacted] (BNetzA)

10.2.e [redacted] (EZ)

Buiten reikwijdte [redacted]

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte [redacted]

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte [redacted]

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte [redacted]

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte [redacted]

Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

GTS: 10.2.e
EZ: 10.2.e

Het gesprek werd gevoerd aan de hand van het document “Ontwikkeling gasmarkt versie 14082007”.^{11.1}

Balanceren

- GTS onderzoekt of de stap kan worden gezet naar een model dat vergelijkbaar is met dat van de elektriciteitsmarkt en zal voor het eind van een jaar met een voorstel komen. Geconcludeerd wordt echter dat het mooi zou zijn als er op dit punt eerder duidelijkheid komt want dan zou het kunnen worden meegenomen in de brief aan de TK. Afgesproken wordt dat GTS probeert om eerder duidelijkheid te bieden.
 - GTS geeft aan dat Nederlandse situatie moeilijk vergelijkbaar is met de Britse. De Britse TSO beschikt over gigantische buffers in de regionale netten. Dit maakt het mogelijk gas vlak over de dag in te voeren en met profiel af te nemen, iets dat in Nederland niet mogelijk is. Verder wordt er in het Britse systeem weliswaar niet met uurbalanceringsgewerkt (shippers krijgen alleen een rekening voor onbalans als het totale werkelijke ingevoede dagvolume niet klopt met de genomineerde hoeveelheid), maar daar staat tegenover dat shippers hun licentie kwijtraken als zij bij herhaling het gas niet vlak over de dag invoeden.
 - Betere stuurinformatie kan altijd uit. Het is goed om te weten wat partijen doen en bovendien maakt dit het mogelijk om onbalans sneller te verrekenen. Het is dan echter wel noodzakelijk dat wordt afgesproken hoe om te gaan met de onbemeterde industriële gebruikers (afname tussen 170.000 en 1.000.000 m³/jaar). Daarnaast zal ergens moeten worden vastgelegd dat de onbalans per 1-1-2009 wordt afgerekend op basis van het stuursignaal.
 - GTS is van mening dat het onderling salderen van onbalans als (ongewenst) effect kan hebben dat de onbalans kosten bij slechts enkele shippers terecht komt. Met als gevolg dat die met torenhoge kosten wordt geconfronteerd waar die nu over een groot aantal partijen worden verdeeld.
 - GTS wijst er op dat de situatie waarin wordt voorzien met artikel 2.11.6 (kredietrisico verhalen op de handelspartner van een in gebreke blijvende shipper) zich in de praktijk nooit heeft voorgedaan. Zij is dan ook van mening dat het probleem wordt opgeblazen, maar geeft tegelijkertijd aan niet zelf het kredietrisico te willen lopen.
- 10.1.c

Kwaliteitsconversie

- GTS geeft aan dat er te weinig capaciteit is voor kwaliteitsconversie om nu het vooraf boeken af te schaffen, bijvoorbeeld zijn er partijen in de eerste helft van 2007 afgeschakeld. Investeren in uitbreiding van de capaciteit is dan ook wenselijk maar een definitieve beslissing daarover moet nog worden genomen.

- In principe prefereert GTS een systeem van vooraf boeken omdat dat haar de zekerheid geeft dat de kosten die zij moeten maken (contract met stikstof leveranciers) zijn afgedekt. Zij erkent echter dat het systeem van vooraf boeken ook nadelen heeft. Besloten is dan ook om hiervan af te stappen maar dit zal op zijn vroegst in 2010 kunnen ingaan (2008 is niet haalbaar).

• 10.1.c

• 10.1.c

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

TTF

GTS kan zich vinden in de opties 1 (x% L-gas op TTF) en 3 (ontbundelen commodity en flex). Optie 4 (schrappen bepaling dat shipper die zelf balanceert geen boete betaalt) is volgens GTS niet reëel.

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g 10.2.g 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

Over optie 2 (leverancier = shipper) heeft GTS nog geen mening, zij wil eerst de consequenties beter in beeld brengen. Wel merkt zij op dat het wenselijk is dat niet voor een ad hoc oplossing wordt gekozen omdat er nu sprake is van een probleem. Het model moet ook over 3 à 4 jaar nog een goed model zijn. Het model leverancier = shipper kan zeker robuust zijn, maar GTS wil een nog beter analyseren.

Als alternatief wordt nog gesuggereerd om entry capaciteit op TTF te leggen.

Boeken transportcapaciteit op exit-punten

GTS werkt naar een systeem toe waarin industriële grootverbruikers (direct aangesloten op het GTS-net) zelf exit boeken (invoeren in 2009) en er geen exit meer hoeft te worden geboekt op de OV ("Openbare Voorziening") GOSsen (= GOSsen waar een regionaal net achter zit).

Overige punten

- Transportcapaciteit: GTS voelt niets voor een verplichting dat zij een deel van de transportcapaciteit moet vrijhouden voor dagelijkse veilingen. Het is niet economisch om in zoiets te investeren.
- Transparantie: GTS geeft aan te voldoen aan alle rapportage-verplichtingen die volgen uit richtlijn 1775/2005. De desbetreffende informatie is te vinden op de website.
- 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g 10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
- Vraag van EZ: Hoe zit het met swaps? Antwoord GTS: swaps betreffen het salderen van gasleveringen tussen contracten of leveranciers. Geen onderwerp voor netbeheerders zoals GTS.
- 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

- 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
- Vervolg: besloten wordt om op 29/8 opnieuw bijeen te komen. Dit in opmaat naar een mogelijke workshop medio september (daar dan ook 10.2.e bij).

10.2.e

20 augustus 2007

3. EBN, 16 augustus 2007

EBN: 10.2.e

EZ: 10.2.e

Verbetering werking binnenlandse groothandelsmarkt gas

- Volgens EBN moet prioriteit worden gegeven aan het bevorderen van de NW Europese gasmarkt, dat is de enige (en snelste) weg naar een goede markt in Nederland. Er is echter sprake van een moeizame transitie van nationaal naar Europees. 10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
Daarnaast gaat er een verstorend effect uit van het naast elkaar bestaan van twee prijssystemen (olieprijs gekoppeld en spot), ook op de lange termijn. Verder is de liquiditeit van de NW Europese markt nog niet groot genoeg.
- 10.1.c
[Redacted text block]
- De Nuon's nemen minder ruimte en risico dan ze zouden kunnen en moeten. Dit kan komen door het huidige marktmodel (destijds ontwikkeld door het Platform Versnelling Energieliberalisering (PVE)). Overigens gaat de ontwikkeling van de TTF al heel snel. Verder zouden de ontwikkelingen in Duitsland moeten worden betrokken bij NBP en de TTF.
- Mocht niets doen geen optie zijn dan zou EBN kiezen voor re-entry op het GOS of een maatregel die hetzelfde bereikt. Punt is wel dat het toestaan van re-entry het einde van de profielcontracten betekent
- Qua flexibiliteit is een goede optie om Third Party Access (TPA) op de opslag in Norg te verplichten, dat zal meer zoden aan de dijk zetten dan meer leveren op de TTF. Immers, de TTF zorgt niet voor extra fysieke flexibiliteitsinstrumenten.

Lange(re) termijn voorzieningszekerheid

- Overwogen kan worden om de eisen aan vergunninghouders op te schroeven opdat zij maatregelen treffen voor het geval er door wat voor oorzaak dan ook een tekort aan gas ontstaat. Probleem is dat 10.2.g gas hooguit voor een jaar vooruit kopen, niet langer. EBN zou er voorstander van zijn als vergunninghouders worden verplicht om een deel van het gas dat zij nodig hebben een aantal jaren vooruit te contracteren.
- Verder kan de lange termijn voorzieningszekerheid worden overgelaten aan de markt, mits het juiste regelgevende kader aanwezig is. Zo moet het mogelijk zijn om lange termijn contracten af te sluiten. Producenten moeten er immers zeker van zijn dat zij hun gas kunnen afzetten, anders investeren ze niet in nieuwe productiefaciliteiten. EBN is dan ook van mening dat de Europese Commissie hiertoe meer mogelijkheden zou moeten bieden aan partijen i.p.v. vast te houden aan een gefragmenteerde gasmarkt (win-win).
- Overwogen kan worden om de bestaande opslagen over te dragen aan GTS. GTS moet immers zicht kunnen hebben op het in de opslagen beschikbare volume (en zou daarnaast kunnen werken met afschakelbare contracten om eventuele pieken te kunnen opvangen). Overigens is EBN verder van mening dat er op korte termijn (volgend jaar) een besluit

moet worden genomen over nieuwe investeringen in opslagen. De overheid zal daarbij voldoende perspectief aan investeerders moeten bieden. Het gaat dan om:

- stabiele regelgeving;
- vooruit boeken voor lange termijn (> 10 jaar) om voldoende zekerheid te bieden;
- gestroomlijnde vergunningverlening;
- fiscaal regime kussengas.

10.2.e

20 augustus 2007

4. GTS, 29 augustus 2007

GTS: 10.2.e

EZ: 10.2.e

Het gesprek werd gevoerd aan de hand van de presentatie van GTS “Brainstorm nieuw marktmodel (ronde EZ), staat op de Y-schijf.

Nieuw marktmodel (presentatie GTS)

Huidige situatie

- Sheet 1: Het doel van de bijeenkomst is om na te denken over alternatieven, waarbij GTS een model heeft ontwikkeld waarbij al het gas voor de binnenlandse markt via het TTF wordt verhandeld.
- Sheet 2: Gas wordt geleverd op het TTF of op de aansluiting. Op het GOS kan geen handel plaatsvinden.
- Sheet 3: Voor het transportsysteem van GTS speelt de aansluiting geen rol. Gas wordt getransporteerd tot op het GOS. Handel op TTF en overdracht op de aansluiting zijn niet van belang voor het transport.
- Sheet 10 (balancerende levering) geeft uitleg over de werking van de balancerende handelsrelatie. Met de huidige balancerende handelsrelatie kan nu al heel veel. Zo kunnen er meerdere balancerende partijen naast elkaar zijn (elk voor een bepaald percentage), waarbij een onderscheid kan worden gemaakt per aansluitniveau (G1 klanten tot GGV klanten)³. Ook nu kunnen er dus al portefeuilles worden opgebouwd. 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g Ook is er een aparte nominatie voor own use, bijvoorbeeld een eigen gasopslag. Alleen shippers kunnen gebruik maken van de mogelijkheden van de balancerende handelsrelatie.
- 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g

Alternatief GTS: exit oprekken tot TTF

- Sheet 5 e.v. Idee is dat leverancier of industrie gas (altijd) rechtstreeks kopen op TTF. Er is geen shipper meer nodig van TTF naar GOS (dus alleen nog shipper tussen entry en TTF). Voor het transport is het GOS dan als het ware opgerekt tot op het TTF. De koper op het TTF (voor binnenlandse markt) moet wel balansverantwoordelijke zijn of een balansverantwoordelijke hebben. GTS houdt register van balansverantwoordelijken op TTF. Ook contracten (of hoeveelheden?) worden geregistreerd op het TTF. EZ staat negatief tegenover mogelijke extra eis dat balansverantwoordelijke een balansrelatie moet hebben met een shipper (tussen entry en TTF).
- Sheets 6-8: EZ heeft nog wel vraagtekens bij inrichting systeem door GTS. Inrichting zou meer gebaseerd kunnen worden op systeem programma-verantwoordelijkheid zoals dat werkt bij elektriciteit (bijv. wijze waarop zelfkoper aankoop gas moet aantonen en aparte licentie voor zelfkoper). Dit kan eenvoudiger.

³ 11.1

- Sheet 9: Het nieuwe balanceringsmodel heeft mogelijk nog gevolgen voor het nieuwe marktmodel zoals voorgesteld door GTS (bijv. balancering op systeemniveau i.p.v. op portefeuilleniveau). 11.1

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g

Balanceren

- Zoals vorige keer besproken onderzoekt GTS of de stap kan worden gezet naar een model dat vergelijkbaar is met dat van de elektriciteitsmarkt. GTS heeft echter tijd nodig en kan pas tegen het einde van het jaar met een voorstel komen.

11.1

- In de brief kan dan een afweging worden gemaakt tussen duidelijkheid waar mogelijk en ruimte waar nodig.
- In beginsel zijn er 3 opties:
 - verbeteren huidige systeem;
 - invoeren Engelse systeem; en
 - invoeren TenneT-systeem.

- 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
- 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

Kwaliteitsconversie

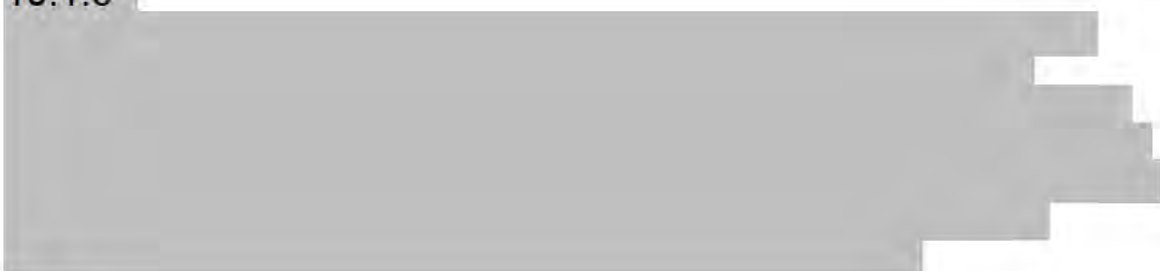
10.1.c

- GTS denkt ook na over contractuele oplossing op de langere termijn. Dan zijn er (voorlopig) nog geen investeringen in kwaliteitsconversie nodig.
- 2011 is probleem opgelost of fysiek (meer capaciteit) of contractueel.

Stuursignaal

10.1.c

10.1.c

10.1.c

10.2.e

30 augustus 2007

5. DSM, precieze datum?

Gesprekspartners:

10.2.e (Sourcing - Centraal – Petrochemie & Energie),

10.2.e 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g

10.2.g 10.2.g 10.2.g 10.2.g

10.2.e (operaties TTF) kon niet aanwezig zijn.

Van EZ aanwezig: 10.2.e (verslag)

Goed initiatief dat we gasmarkt willen verbeteren en hiervoor een consultatie houden. De liberalisering was ook zeer goed. 10.2.g

DSM gebruikt 1,8 mld. m3 aardgas en 300 mWh elektriciteit

AMvB art 66a, TTF en Allocatie Gastransportcapaciteit

De liquiditeit heeft een push nodig. We moeten in iedere geval niet niets doen.

10.1.c

Voorkeur DSM: systeem zoals bij elektriciteit met programmaverantwoordelijkheid.

10.1.c

Re-entry verdween toen TTF werd gestart.

10.2.g

10.1.c

10.1.c

10.1.c

De hoge correlatie tussen NBP en TTF is inderdaad een goede ontwikkeling, maar een verschil van een cent is nog enorm.

TTF werkt ook al niet goed omdat als je een *opportunity* ziet, het 10 dagen kost om transport te regelen: weg opportunity. Dit wordt *day ahead*. 10.2.g

Voor onbalans is een systeem wenselijk waarin onbalans achteraf wordt afgerekend net zoals het bij elektriciteit gaat. 10.1.c

Het beste lijkt een systeem zonder *destination clause* waarbij iedereen kan kiezen waar het gas geleverd wordt, ook op GOS. 10.1.c

Kwaliteitsconversie

G-gas is internationaal gezien *off-spec*. Er is geen fysiek tekort. 10.1.c

10.1.c

Transparantie

10.2.g

Eneco: 10.2.e
EZ: 10.2.e

Er is een nijpend tekort aan kwaliteitsconversie. Dit wordt nu veelal interruptible aangeboden en afschakelen komt steeds vaker voor. Eneco is dan ook een groot voorstander van de te nemen maatregelen en merkt daarbij het volgende op:

- Kwaliteitsconversie zou een systeemdienst van GTS moeten worden en de kosten zouden moeten worden gesocialiseerd over alle binnen- en buitenlandse exitpunten voor zowel H- als L-gas. Socialiseren is noodzakelijk om 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
- Het fysieke tekort aan kwaliteitsconversie belemmert Eneco in zijn mogelijkheden om zelf shipper te zijn voor zijn L-gas klanten, dat terwijl men denkt dan goedkoper uit te zijn dan thans het geval is.
- Overigens, volgens 10.2.g is er helemaal geen tekort aan kwaliteitsconversie en GTS heeft bestaan van een tekort nog nooit hard en cijfermatig onderbouwd.
- Eneco is er voorstander van dat ook omgekeerde kwaliteitsconversie mogelijk wordt. GTS heeft dat aangekondigd tijdens de shipper meeting van 27 juni jl., maar daar zijn verder nog geen besluiten over genomen.

Balancing

Eneco herkent zich in de analyse en merkt het volgende op bij de voorgestelde maatregelen:

- Betere stuurinformatie is dringend noodzakelijk.
- Het nieuwe balanceringssysteem is al beter dan het voorgaande en de (verdere) oplossing ligt volgens Eneco niet bij het uitsmeren van de kosten/boetes over meerdere partijen. Naar de mening van Eneco is dat onrechtvaardig omdat ook partijen die geen onbalans veroorzaken dan kosten in rekening krijgen gebracht.
- Volgens Eneco zou moeten worden overwogen om i.p.v. met t+2 te werken met grotere blokken (bijv. van zes uur) waarbij shippers hun balans binnen deze grotere blokken moeten handhaven.
-
- Eneco is er voorstander van dat GTS zijn onbalans op de within-day markt op APX inkoopt.

Transportcapaciteit

Naar de mening van Eneco is er zowel tekort aan import- en exportcapaciteit als aan binnenlandse transportcapaciteit. Dit laatste doet zich vooral voor in Zuid-West Nederland (incl. de Maasvlakte). Het volgende wordt verder opgemerkt:

- Transport is gereguleerd en zou er in alle redelijkheid moeten zijn. Betere sturing zou mogelijk moeten zijn op basis van door shippers af te geven ramingen.
- Minimaal één maal in de twee jaar zou er een open season moeten worden gehouden. De huidige tijdsparre tussen twee open seasons is te groot.
- Zorg er voor dat transport capaciteit minimaal een dag van te voren wordt genomineerd i.p.v. de huidige twee uur 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
- GTS wil nog niet aan een systeem waarin primaire capaciteit wordt gereserveerd voor korte termijn contracten en via bijv. een veiling wordt verkocht. 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

Marktmodel/TTF

Na uitleg over de beoogde maatregel is Eneco zeer te spreken over de beoogde maatregel. De maatregel gaat verder dan Eneco in eerste instantie dacht. Eneco werkt een aantal voorbeelden uit om de werking van de maatregel te doorgronden. 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

- GTS is het eens met het laten vervallen van het vooraf boeken, wel wordt gehecht aan het handhaven van 'pay as you use'. Dit om free rider gedrag en het weglekken van subsidies naar het buitenland te voorkomen. Daarnaast zorgt het beprijzen van kwaliteitsconversie

er voor dat er geen ongebreidelde vraag naar ontstaat, dat terwijl de kosten niet dusdanig hoog zijn dat daardoor de concurrentiepositie van bedrijven die afhankelijk zijn van kwaliteitsconversie voor het leveren op de L-gas markt zwaar wordt aangetast. EZ kan deze redenering begrijpen en zal deze meenemen bij haar besluitvorming over wel of niet socialiseren.

- GTS geeft aan dat de definitieve beslissing om te investeren in uitbreiding van de capaciteit voor kwaliteitsconversie medio maart 2008 wordt genomen. Dit doet echter geen afbreuk aan het eerder genoemde tijdstip van eind 2011 waarop e.e.a. geregeld moet zijn.

Balanceren

• 10.1.c

• 10.2.g

aan dat trage afrekening allocatie (de oorzaak van de '2.11.6' problemen) met name komt door wijzigingen in allocatie bij kleine veldenproducenten. GTS geeft aan dat KV-producenten niet aan alle eisen van een 'netgebruiker' hoeven te voldoen (!). Dit roept verbazing op bij diverse EZ-ers.

- GTS werkt aan een nieuw balanceringsregime. De eerste ideeën moeten in februari 2008 bekend zijn. 10.2.g

Marktmodel

- Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte

Transportcapaciteit

- GTS zet vraagtekens bij het idee om primaire capaciteit vrij te houden voor kort termijn contracten; verwacht 'strategisch' contracteren als reactie van marktpartijen (bijv. als 10% verplicht extra moet worden gebouwd, contracteert iedereen 10% minder). Sowieso zal een dergelijke maatregel naar de mening van GTS niet alleen afstemming met 10.2.g vereisen, maar ook met TSO's in andere landen want die zullen hetzelfde moeten doen. Los daarvan is GTS van mening dat met de extra capaciteit die vanaf 2010 beschikbaar komt tenminste een deel van het probleem zal zijn opgelost.

- GTS is het eens met het voorstel om open seasons in een vaste, vooraf bekende, regelmaat te houden.

Verdere afspraken

Besloten wordt om voor eind oktober een nieuwe workshop te houden in dezelfde samenstelling. GTS zal hiertoe het initiatief nemen.

10.2.e

24-09-2007

8. GasTerra, 18 september 2007

GasTerra: 10.2.e

EZ: 10.2.e

Het gesprek met GasTerra (GT) verliep in een goede, positieve en open sfeer. 11.1

. Verder viel op dat GT zeer weinig had op te merken bij de analyse van de projectgroep. De opmerkingen concentreerden zich vooral op de voorgestelde maatregelen. Daarbij werd het volgende naar voren gebracht:

- Het is ook in belang van GT dat de markt goed functioneert, men wil niet telkens worden nagewezen op onvolkomenheden. Daarbij wordt wel aangetekend dat de situatie minder somber is dan vaak wordt beweerd, zie wat dit betreft de snelle ontwikkeling van de TTF (zowel wat betreft het verhandeld volume als het aantal transacties) en het naar elkaar toe groeien van de TTF en NBP. GT heeft dan ook problemen met belang dat EZ hecht aan levering op de TTF en de daarop gerichte maatregel. Tevens geeft GT aan dat zij binnen de te nemen maatregelen uiteraard op zoek zal gaan naar de voor haar meest gunstige grenzen.

- GT is van mening dat het belang van kwaliteitsconversie veel meer nadruk verdient. Waarbij GT tevens aantekent dat het probleem van onvoldoende fysieke kwaliteitsconversie in haar ogen een schijn probleem is. GT zal de komende jaren meer Groningengas (L-gas) en minder H-gas op de markt gaan brengen. Als GTS er dan voor zorgt dat dit L-gas kan worden 'geswapt' tegen H-gas dat door andere leveranciers op de markt wordt gebracht (met verrekening achteraf) is het probleem grotendeels weggenomen en is er een veel meer liquide markt ontstaan.

In de ogen van GT kan dit op korte termijn worden geregeld, is het alleen noodzakelijk dat wordt geïnvesteerd in IT en kan de door GTS voorgenomen investering in fysieke uitbreiding (met 50%) achterwege blijven. Probleem is alleen dat GTS de boot afhoudt.

In reactie merkt EZ op dat het belang van kwaliteitsconversie wel degelijk wordt onderkend en dat dit ook met GTS wordt besproken, dat geldt ook voor de door GT bepleitte omgekeerde kwaliteitsconversie. Punt van aandacht in het voorstel van GT is nog wel hoe invulling kan worden aan de seizoensflexibiliteit, dat is nog niet duidelijk. (GT geeft aan dat in een ander systeem van kwaliteitsconversie, zij de balancerings kan en wil verzorgen, of dit ook geldt voor de seizoensflexibiliteit (en onder welke condities) blijft onduidelijk.)

- 10.1.c

- De TTF-maatregel zal volgens GT vooral nadelig uitpakken voor nieuwkomers op de markt. 10.1.c

10.1.c

In reactie merkt EZ op dat het ook niet de bedoeling is om het profielproduct onmogelijk te maken. 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

- GT is het eens met de maatregelen die zijn gericht op beter presteren van GTS, d.w.z. de betere stuurinformatie en de snellere allocatie. T.a.v. het balanceringsregime merkt GT op dat er redelijk veel tolerantie in het systeem zit hetgeen al de nodige flexibiliteit geeft. Ook een product als CombiFlex draagt hieraan bij. Wat betreft de open seasons is GT van mening dat deze te lang duren. Nadat de marktpartijen hun plannen hebben gepresenteerd duurt het erg lang voordat GTS tot besluiten komt.
- GT pleit ervoor om de weg van de geleidelijkheid te kiezen en niet alles op korte termijn overhoop te gooien met een (zeer) ingrijpende TTF-maatregel. Begin met zaken als kwaliteitsconversie en betere stuurinformatie en volg vervolgens de (verdere) ontwikkeling van de markt (en de TTF) alvorens aanvullende maatregelen te nemen.
- Overige zaken:
 - De BBL wordt bidirectioneel.

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

Tot slot wordt afgesproken dat GT en EZ met elkaar in gesprek blijven over de ontwikkeling van de gasmarkt en de in het kader van het project Gasmarkt Vooruit voor te stellen maatregelen. Contactpersoon bij ^{10.2.g}_{10.2.g} is 10.2.e .

10.2.e

19-09-2007

9. APX en Endex, 25 september 2007

APX: 10.2.e

Endex: 10.2.e

EZ: 10.2.e

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

Algemene opmerkingen

Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte

Kwaliteitsconversie

- Endex en APX zijn voorstander van de aangekondigde maatregelen. Deze zullen ertoe leiden dat handelaren zich niet langer hoeven bezig te houden met technische kwesties (vier gaskwaliteiten) maar zich kunnen concentreren op hun core-business.
- Tevens zijn Endex en APX voorstander van het socialiseren van de kosten van kwaliteitsconversie over L-gas gebruikers. Dit zorgt voor een gelijk speelveld voor GasTerra en haar (potentiële) concurrenten.
- Opgemerkt wordt dat een partij als Nuon stikstof als restproduct produceert in één van haar centrales. Nuon wil dit aan GTS leveren t.b.v. kwaliteitsconversie, maar GTS zegt dat de stikstof van onvoldoende kwaliteit is. Is dat zo?

Balanceren

- Het is dringend noodzakelijk dat op het gebied van balanceren snel voortgang wordt geboekt. Het is vooral van belang dat wordt gekozen voor een systeem van systeembalancering (à la elektriciteit) i.p.v. dat zoals nu elke shipper individueel in balans moet zijn.
- APX zal voor 10.2.g een expert meeting organiseren waarin uitgebreid wordt ingegaan op de wijze waarop in het VK wordt gebalanceerd. Het streven van APX is dat 10.2.g fysiek op de TTF gaat balanceren.
- Het voornemen om een streep te zetten door artikel 2.11.6 TSC wordt toegejuicht.
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
- 10.2.g zijn voorstander van het deels socialiseren van de kosten van onbalans

Transportcapaciteit

- Waarom zijn er nog steeds open seasons nodig? Zie de elektriciteitssector: daar investeert TenneT voor eigen rekening en risico. Daarmee verdwijnt tevens het probleem dat alle importcapaciteit al bij voorbaat is volgeboekt.

- (Administratieve) backhaul op de BBL is in theorie mogelijk en volgens de door EZ gegeven verordening verplicht. In de praktijk wordt hier echter geen invulling aangegeven waarmee de BBL Company dus in strijd met de voorwaarden van het besluit (KB) handelt.
- Het overleg in het GRI over de harmonisatie van transportcapaciteit en het veilen van secundaire capaciteit op grenspunten zit muurvast.

Marktmodel

- 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g

10.2.e

26-09-2007

10. GTS, 10 oktober 2007

GTS: 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

EZ: 10.2.e

11.1

Ten aanzien van het TTF-rapport van NMA/DTe geeft EZ aan dat NMA/DTe vanuit haar taakopvatting primair kijkt naar het functioneren van de markt en dat het rapport ook vanuit die optiek is geschreven. EZ kijkt bij het waarderen van de voorstellen van NMA/DTe ook naar voorzieningszekerheid en duurzaamheid.

Marktmodel

- GTS vraagt zich af of het door EZ voorgestelde marktmodel in de praktijk wel tot ander gedrag zal leiden, het aanbieden van de balancerende handelsrelatie wordt immers niet verplicht gesteld voor daartoe in staat zijnde aanbieders en de balans verantwoordelijkheid kan worden uitbesteed. Wat tenminste noodzakelijk is, is dat voorwaarden gesteld worden gesteld aan het aanbieden van de balancerende handelsrelaties, zoals het niet mogen bedingen van exclusiviteit en geen beperkingen mogen stellen aan doorverkoop van geleverd gas. EZ geeft aan dit ook van plan te zijn.
- GTS is van mening dat het vergroten van de mogelijkheid van doorverkoop van geleverd gas op de TTF enerzijds zal leiden tot meer gas op de TTF, maar anderzijds ook risico's met zich meebrengt voor partijen die gas kunnen/willen doorverkopen. Kans is bijvoorbeeld aanwezig dat in een (warmer) zomer iedereen gas wil (door)verkopen maar er geen koper is te vinden.
- GTS geeft aan enige tijd nodig te hebben alvorens zij de balancerende handelsrelatie (grootschalig) kan aanbieden. Een eerste verkenning heeft uitgewezen dat ca. 150 mensdagen nodig zijn om de IT-systemen aan te passen, dit men name op het punt van $t = t+2$.
- GTS dringt er op aan dat er t.a.v. het marktmodel geen stappen worden gezet die op voorhand beperkingen opleggen aan het nieuwe balanceringsregime. Marktmodel en balanceringsregime kunnen namelijk niet los van elkaar worden gezien. (Dit betekent niet dat GTS tegen een marktmodel met exit op TTF is, men wil echter niet uitsluiten dat er straks een balanceringsregime komt waarbij het logischer is de exit elders te leggen (bijv. voor TTF).)

Balancering

- GTS kan zich vinden in de door EZ geformuleerde randvoorwaarden voor een nieuw balanceringsregime (zie bijlage). GTS zegt verder toe met een verduidelijking te komen van wat zij verstaat onder een transparant en non-discriminatoir marktmechanisme.
- GTS geeft aan minder afhankelijk te willen worden van Groningen voor het op druk houden van het landelijk transport netwerk. Tevens wil men zo andere partijen de gelegenheid bieden om ook te kunnen bijdragen aan het in balans houden van het systeem. Dit betekent niet dat Groningen de eerste komende tijd geen rol meer zal spelen bij het op druk houden van het net, maar wel dat die rol beperkter wordt, ook met het oog op het

teruglopen van de swing-capaciteit van het Groningenveld. Naar de mening van GTS moet ook EZ hier een afweging maken.

- Aan het eind van het eerste kwartaal van 2008 moet duidelijk zijn hoe het nieuwe balanceringsregime er uit zal gaan zien. In aanloop daartoe zal GTS in november een bijeenkomst voor geïnteresseerde/betrokken partijen organiseren. Ook EZ zal daarvoor worden uitgenodigd, waarbij GTS graag ziet dat EZ tijdens de bijeenkomst haar randvoorwaarden voor het nieuwe systeem presenteert.
- EZ geeft aan dat verordening 1775/2005 het socialiseren van een deel van de balanceringskosten niet in de weg lijkt te staan.
- GTS spreekt eind oktober met de VEMW over de hoogte van de onbalansboetes.

Transportcapaciteit

- Geconstateerd wordt dat er een nauwere relatie moet komen tussen het kopen van gas op de APX en het boeken van secundaire transportcapaciteit. Dit om te voorkomen dat gekocht gas uiteindelijk niet kan worden getransporteerd.
- Verder wordt geconstateerd dat het UIOLI-systeem moet worden verbeterd.
- GTS zegt nadere informatie toe m.b.t. Zelzate. Het beeld dat DTe schetst in haar TTF-rapport klopt volgens GTS namelijk niet.

Kwaliteitsconversie

- 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
- GTS zegt toe met een nadere onderbouwing te komen ten aanzien van het fysieke tekort aan kwaliteitsconversie. Dit om de bewering dat er alleen sprake zou zijn van een contractueel tekort te weerleggen.
- Ten aanzien van de beprijzing van kwaliteitsconversie geeft GTS aan dat er drie mogelijkheden zijn: commodity prijs, capaciteitsprijs en een mengvorm. Men verwacht daarbij op het laatste uit te komen. Een capaciteitsprijs zal door de markt niet worden geaccepteerd en een commodity prijs kan leiden tot zeer hoge pieken in de vraag naar kwaliteitsconversie.

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

10.2.e

11 oktober 2007

Bijlage: Randvoorwaarden nieuw balanceringsregime (uit optiek van EZ)

- Uitgangspunt: GTS is verantwoordelijk voor het handhaven van de systeembalans GTS moet dus over de – contractuele en/of fysieke – mogelijkheden beschikken om in deze balans te voorzien.
- Randvoorwaarden nieuw balanceringsregime:

- stuurinformatie komt tijdig en snel beschikbaar voor netgebruikers;
- de manier van verrekenen van onbalans stimuleert netgebruikers om (actief) een bijdrage te leveren aan het handhaven van de systeemintegriteit (aanbieden van middelen om net in balans te houden);
- het vormt geen onneembare drempel voor potentiële nieuwkomer om zaken te doen op/via het Nederlandse net: het onbalansrisico is beheersbaar en 'bijbehorende' boetes schrikken niet af;
- het ligt in lijn met de regimes in de ons omringende landen om zo de ontwikkeling van de Noordwest Europese gasmarkt te accommoderen;
- een transparant en non-discriminatoire marktmechanisme (**PM wat wordt hiermee precies bedoeld?**) vormt de grondslag voor zowel het balanceren van het landelijk net als de verrekeningen van de onbalansen van individuele gebruikers van het net; en,
- de landelijk netwerkbeheerder heeft de mogelijkheid om in te grijpen in het gebruik van het net teneinde de systeemintegriteit te handhaven.

Verder geldt als randvoorwaarde dat het nieuwe balanceringsregime moet passen binnen het derde pakket van maatregelen van de EU. De EC heeft echter recent aangegeven balanceren vooral te zien als een nationale aangelegenheid. De maatregelen lijken daarom vooralsnog beperkt te blijven tot balanceren tegen marktprijzen (inkoop onbalans) en verbeterde transparantie (betere stuurinformatie). Overigens geeft de EC aan te neigen naar een voorkeur voor dagbalancering maar daar nog niet helemaal uit te zijn.

- De belangrijkste opties qua tijdseenheid voor het nieuwe balanceringsregime zijn:
 1. (verfijning) huidige systeem uurbalancering.
 2. een aantal balanceringsblokken (4 – 6) per dag en
 3. dagbalancering.

De keuze kan mede afhankelijk zijn van Europese ontwikkelingen en moet passen binnen het derde pakket van maatregelen van de EU.
- Voor de inkoop van balansgas geldt als randvoorwaarde dat dit op transparante wijze plaatsvindt. Er zijn tenminste twee opties:
 1. Een biedladder voor de inkoop van gas voor het in balans houden van het systeem (eventueel met een inbiedplicht voor grotere shippers) en
 2. Verplichte inkoop van balansgas op de een openbare intraday beurs (APX ligt dan voor de hand)
- De vaste kosten voor het hebben van onbalansinstrumenten (los van de marginale kosten bij het gebruik ervan) worden geheel of gedeeltelijk gesocialiseerd over de netgebruikers. **PM verdere uitwerken, ook in relatie tot verordening 1775/2005.**

11. GTS, 31 oktober 2007

Deelnemers:

- GTS: 10.2.e
- EZ: 10.2.e

1. Stand van zaken project Gasmarkt Vooruit

EZ geeft aan dat is besloten om de brief aan de TK in bredere context te plaatsen dan alleen de gasmarkt. Dat brengt GTS tot de volgende opmerkingen:

- GTS wil graag betrokken worden bij (eventuele) passages over het kleine velden beleid en datzelfde geldt voor (het afketsen van) de Noorse pijplijn. Over dit laatste zou 10.2.e afspraken hebben gemaakt met 10.2.e.
- GTS zal (aanvullende) ideeën leveren m.b.t. voorzieningszekerheid.

2. Advies DTe

GTS is van mening dat DTe een prima stuk werk heeft afgeleverd dat geen grote verrassingen bevat en in lijn is met de ideeën die met EZ worden besproken. Het voornaamste zorgpunt van GTS betreft de snelheid waarmee DTe de maatregelen wil invoeren, naar haar mening is (veel) meer tijd nodig. Dit geldt met name voor de maatregelen op het gebied van het balanceringsregime.

Verdere opmerkingen GTS:

- 10.1.c
- Transparantie: GTS geeft aan haar website inmiddels sterk te hebben verbeterd.
- Line pack monitor: op verzoek van DTe heeft GTS hiervoor een voorstel gemaakt. Daar heeft inmiddels een hoorzitting over plaatsgevonden. GTS wil de verdere uitwerking te koppelen aan het nieuwe balanceringsregime ('systeem onbalans signaal').

3. Nieuwe balanceringsregime

- Randvoorwaarden
GTS is het eens met de door EZ geformuleerde randvoorwaarden.
- Relatie marktmodel - balanceringsregime
GTS en EZ zijn het erover eens dat totaal van het nieuwe balanceringsregime en het marktmodel, de publieke belangen optimaal moet dienen: voorzieningszekerheid en goede werking van de markt(en) voor m³ en flexibiliteit.
Verder geeft EZ aan dat TTF een plaats moet krijgen in de verdere uitwerking van de onbalansmarkt, waarbij het met name van belang is dat TTF een grotere rol gaat spelen bij L-gas. GTS tekent daarbij aan dat onbalans ook een fysiek iets is, onbalans in Noord-Holland los je niet op met gas uit een caveau in Duitsland. Wel kan gebruik worden gemaakt van de prijsvorming op TTF.
Afgesproken wordt dat GTS de rol/positie van TTF expliciet mee neemt in de verdere uitwerking van de mogelijke balanceringsregimes.
- Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte

Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte

- Verdere planning
Op 9/11 vindt er workshop plaats bij DTe waar ook EZ aan zal deelnemen. Verder voert GTS in november/december bilaterale gesprekken met shippers. De uitkomsten van dit alles zullen voor het eind van het jaar met EZ worden besproken.

4. Kwaliteitsconversie

- 10.1.c

5. Transportcapaciteit

EZ geeft aan dat de ideeën m.b.t. het vrijhouden van primaire capaciteit (voorlopig) in de ijskast zijn gezet, de eerste stap is het verbeteren van het UIOLI-systeem. De inzet van EZ is dat capaciteit een dag van te voren vrij komt i.p.v. de huidige twee uur van te voren. Volgens GTS is dit ten principale een vraag voor de shippers; willen zij zichzelf een strenger regime opleggen? 10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g
10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

6. Afschaffen artikel 2.11.6 van de TSC

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte

Afgesproken wordt dat GTS zal aangeven welke problemen zich zullen voordoen als de allocatietermijn sterk wordt ingekort. EZ zal zijn standpunt nader onderbouwen en aan GTS toesturen.

7. Vervolgtraject

GTS stelt voor om over een aantal weken opnieuw bijeen te komen en dan niet alleen te spreken over de maatregelen in het kader van Gasmarkt Vooruit, maar ook over de andere onderwerpen die een plaats (zullen) krijgen in de brief van EZ.

10.2.e

2 november 2007

12. Gaz de France, 31 oktober 2007

Gaz de France: 10.2.e

EZ: 10.2.e

1. Gaz de France (GF)

Enkele gegevens m.b.t. GF:

- GF is wereldwijd actief in de hele gasketen en begeeft zich inmiddels ook op het terrein van elektriciteit (mede als gevolg van de fusie met Suez). Binnen Europa vindt winning van gas plaats in Nederland, Duitsland, het VK en Noorwegen. Buiten Europa is GF o.a. in Algerije en Egypte actief.
- 10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c
- De Franse overheid heeft een belang van 80% in GF. Als de fusie met Suez is afgerond zal het belang 34% bedragen, maar wel met een gouden aandeel.
- GF is sinds de jaren 60 van de vorige eeuw actief in NL, waarbij werd begonnen met het inkopen van gas bij het toenmalige Gasunie. In 2000 werden de exploratie- en winningsactiviteiten van Transcanada overgenomen en inmiddels wordt op 19 offshore velden gas gewonnen (omvang productie: 6 bcm/jaar).
- 10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c10.1.c

2. Nederlandse groothandelsmarkt gas en DTe-advies over TTF

GF is van mening dat alle elementen om te shippen en te balanceren aanwezig zijn, alleen zijn deze niet altijd even toegankelijk en is het de vraag of alles wel op de meest verstandige manier is ingeregeld. Verder is GF van mening dat een liquide gasmarkt veel problemen kan oplossen of wegnemen, maar dat dit niet tot extra risico's mag leiden. Om die reden zet GF dan ook vraagtekens bij het advies van DTe omdat het (verplicht) leveren op TTF juist tot extra risico's leidt. Probleem is dat de informatie die dan noodzakelijk is om te balanceren er niet is. Ook in de komende jaren zal die informatie er niet zijn en dat komt doordat lang niet elke partij die meer 1 mln. m³ gas per jaar verbruikt, is voorzien van een (op afstand uitleesbare) meter. De codes die dit regelen worden niet gehandhaafd en shippers zien er niets in om, zoals wel eens is geopperd, het plaatsen van die meters te subsidiëren.

GF is voorstander van de overgang naar een systeem van dagbalancering. Naar haar mening neemt dat veel van de risico's die zijn verbonden aan balancering weg en zal dat alleen al een stimulans geven aan TTF. Kwaliteitsconversie is dan nog wel iets dat moet worden geregeld want anders blijft sprake van gescheiden (L- en H-gas) markten op TTF.

10.1.c

Overige opmerkingen:

- Industriële klanten zijn in toenemende mate bereid om risico's zelf te dragen, 10.2.g
- 10.1.c

- Tot slot wordt ten aanzien van balanceren nog het volgende opgemerkt:

- 10.2.e

Bijlage: nagekomen informatie van Gaz de France (10.2.e)

For example, 10.1.c is one of the entry points used by us as shipper (so in fact this covers the entry issues and the challenges of small field producers in general to bring the gas to the market) .

The flow on the 10.1.c is a dynamic flow. The final allocations for each producer can take weeks. So the initial nominations will therefore definitely vary with the final allocations. Furthermore due to a sudden platform failure, the flow can drop easily more than 100.000 m³/hr. This is a relative large percentage of the total portfolio and will lead to hourly and cumulative imbalances or sometimes daily imbalances (it's not always guaranteed that revived production can offset these imbalances). With future potential decreasing smaller daily imbalance tolerances, this will always lead to daily imbalances. Corrections for such failures are difficult to make as the final allocations are not available. 10.2.g

10.2.g

The producers of the small fields are now trying to set up new allocation rules. They expect to improve the accuracy of the allocations, but are limited in the technical possibilities and imply new investments. However for production failures it remains impossible to balance completely. For the cross border balancing rules might be subject in the pentalaterale discussions.

Furthermore, delivery at TTF will reduce the overall free system tolerance by 50%. This will result in a significantly increase of balancing penalties (mio EUR's)

10.2.g

Gaz de France
5 November 2007

10.2.e

1. Kleine velden beleid

Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte Buiten reikwijdte
Buiten reikwijdte

2. TTF advies van NMa/DTe

10.1.c

Handel op TTF

Er zit duidelijke groei in de hoeveelheid gas die GT via de TTF verhandelt. Een verplichting om minimaal een bepaald deel of wellicht zelfs alles via TTF te laten lopen vindt GT niet nodig en niet wenselijk. 10.2.e is van mening dat aflevering van de veelgevraagde profielcontracten op de TTF op moeilijkheden zal stuiten. 10.2.e constateert dat GT en EZ elkaar op dit punt niet overtuigd hebben. Er is in de wijze waarop GT de markt benadert, veel veranderd, maar de beleving dat GT zich gedraagt als een 'normaal' bedrijf is nog niet algemeen. 10.2.e wijst op de motie Crone en op oproepen van marktpartijen om met maatregelen te komen die leiden tot meer gas via het TTF. In samenhang daarmee zijn naar de mening van 10.2.g overigens ook ondersteunende maatregelen nodig. 10.2.g10.2.g

10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g10.2.g

10.2.e schetst het verdere proces: na afronding van het ontwerp van het maatregelenpakket overlegt EZ hierover met DTe, GTS, GT en andere marktpartijen (tweede helft november). Ook wordt dan MEZ geïnformeerd. Informatie aan de kamer staat voor eind dit jaar op de rol.

11.1

10.2.g

10.2.e

5 november 2007

14. DTe, 21 november 2007

10.2.e

1. Kwaliteitsconversie, wel of geen socialisatie van kosten

10.2.g

2. Balanceringsysteem

Buiten reikwijdte

3. Valt kwaliteitsconversie ook onder het nieuwe reguleringsysteem?

11.1

4. Geschilbeslechtsingsrol: alleen t.a.v. dominante marktpartij of meer generiek?

10.2.g

11.1

5. Markfacilitering

11.1

6. GTS TSC art 2.11.6 (afwenteling kredietrisico)

Buiten reikwijdte

7. Motie Zijlstra

Buiten reikwijdte

10.2.e

21 november 2007

Het *mixed* scenario van blokken met flex (bijvoorbeeld ACQ-contract met additionele capaciteit) op TTF ziet GT niet zitten. De flexibiliteit biedt bij levering op GOS slechts een optie op het tijdstip waarop de afnemer het zelf verbrandt; bij levering op TTF is dit opeens ook een optie om gas af te nemen wanneer dit op de markt commercieel aantrekkelijk is: een financiële optie. **10.1.c** De optiewaarde wordt (net als bij andere koop opties) al gauw een ‘substantiële fractie’ van de *commodity*-prijs. Dit is zeer duur vergeleken bij nu en overbodig voor veel afnemers die niet willen speculeren, maar flexibel gas willen verbranden. Voorts is nu de *de facto* afname redelijk voorspelbaar. Als de flex als optie op TTF wordt geleverd, is afname volstrekt onvoorspelbaar, omdat partijen snel kunnen gaan wisselen tussen enerzijds afnemen voor eigen gebruik en doorverkoop aan buitenland en opslagen en anderzijds inkopen uit buitenland, TTF en opslagen. GT zou toch aan de onvoorspelbare leveringsverplichtingen moeten voldoen en daarom altijd maximaal transportcapaciteit boeken.

Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdteBuiten reikwijdte
Buiten reikwijdteBuiten reikwijdte

Na twee uur waren we klaar. 10.2.g

16. Ephrin, 4 december 2007

Ephrin: 10.2.e

EZ: 10.2.e

Het gesprek werd gevoerd aan de hand van enkele sheets van Ephrin met de visie van de sectie Handel en Verkoop van EnergieNed, scan staat op de Y-schijf.

Ephrin werkt aan een brief aan de minster met gewenste maatregelen om de binnenlandse gasmarkt te verbeteren. Deze brief wordt binnen één week verstuurd. Ephrin heeft een aantal knelpunten en oplossingsrichtingen voor de werking van de binnenlandse gasmarkt geïdentificeerd.

De belangrijkste knelpunten zijn:

1. Beschikbaarheid en allocatie van transportcapaciteit;
2. Kwaliteitsconversie; en
3. Het balanceringsregime (in de figuur aangeduid als flexibiliteit).

Ad 1) Beschikbaarheid en allocatie van transportcapaciteit.

Ephrin benadrukt het belang om op korte termijn zaken te kunnen doen. Gaswet voorziet hier momenteel onvoldoende in. Op de langere termijn zou er structureel voldoende transportcapaciteit moeten zijn. Open season is volgens Ephrin geen goede methode. De zekerheid die GTS nu vraagt voor zij investeert in netten blokkeert de markt. Partijen moeten zich langjarig (praktijk 15 jaar) vastleggen. Ephrin dringt voor investeringen in (interconnectie)capaciteit aan op werkwijze zoals bij elektriciteit die meer op vertrouwen is gebaseerd (als marktpartijen gefundeerd aangeven zoveel behoefte te hebben, kan GTS er op vertrouwen dat zij onderbouwde investeringen van DTe mag terugverdienen).

Ephrin kan zich (behoudens kanttekening open seasons) goed vinden in maatregelen projectgroep om allocatie op korte termijn verbeteren. Met name een day-ahead veiling van niet gebruikte transportcapaciteit valt goed.

Ad 2 kwaliteitsconversie

Kwaliteitsconversie zou een systeemdienst moeten zijn, zonder dat deze tevoren behoeft te worden gecontracteerd. Ephrin is sterk tegen pay-as-you-use. Socialiseren vermindert red-tape en faciliteert één uniforme gasmarkt; in de handel en op eindverbruikers niveau is er alleen gas, niet L-gas of H-gas. Bij pay-as-you-use blijven er twee gasmarkten in Nederlandse markt. Er zijn twee bezwaren tegen pay-as-you-use:

1. Level playing field (één handelaar levert L-gas aan L-gas afnemers, de anderen moeten converteren) en
2. De L-gasmarkt en de H-gasmarkt blijven gescheiden.

Desgevraagd geeft Ephrin wel aan dat het belangrijkste is dat het vooraf contracteren wordt afgeschaft en dat geregeld wordt dat er 'altijd' voldoende conversiecapaciteit is.

Ad 3) Verbetering onbalansmarkt.

Ephrin heeft goed gevoel bij GTS bijeenkomst (van 9/11 jl.) voor verbetering balanceringsregime. Zij constateert twee stromingen:

1. Dagbalancing (waarbij onbalansen gedurende de dag worden gesocialiseerd) en
2. Uur- of blokbalancing waarbij het verantwoordelijkheid shipper is om gedurende dag in balans te zijn.

Rol GTS is technisch (in balans houden net). GTS is geen speler op de markt voor onbalans (alleen facilitator). Ephrin is sterk voorstander van systeem waarbij (net als bij elektriciteit) capaciteit wordt gesocialiseerd en gas wordt afgerekend. Volgens Ephrin is capaciteit een "redundancy" voor het te allen tijde in balans kunnen houden van het gasnet en daarmee in het belang van alle afnemers. Alleen de kosten die veroorzaakt worden door (bewust) gedrag van marktpartijen moeten verrekend worden. De overige kosten gesocialiseerd.

Desgevraagd geeft Ephrin aan dat aflevering op het TTF de hoofdregel zou moeten zijn, maar dat systeem desgewenst ook aflevering aan een specifieke afnemer (EAN of GOS) zou moeten faciliteren. Gas op TTF is in de visie van Ephrin altijd verhandelbaar. Op een specifiek afleverpunt kan flexibiliteit worden geboden, omdat dit niet kan worden doorverkocht.

Conclusie is dat maatregelen projectgroep goed aansluiten op wensen/ standpunten Ephrin. Ephrin kan overigens niet altijd een eenduidig standpunt innemen, omdat belangen shippers verschillen.

10.2.e

5 december 2007

MEMO

Van : 10.2.e
 Naar : 10.2.e
 Datum : 29 januari 2010
 Status : Vertrouwelijk
 Onderwerp : **Gespreksverslag Essent (Peter Terium en 10.2.e)**

Gesprek op 29 januari met Peter Terium (CEO) en 10.2.e 10.2.e te Den Bosch

Vragen en aandachtspunten rond de Gasrotonde

- Het belang om te kijken vanuit een Noordwest Europees perspectief naar de gasrotonde staat al heel lang op de agenda voor Essent
- Een gasrotonde vergt ‘goede op- en afritten’ voor transport van gas van en naar Nederland.
 - Hiervoor is het van belang dat Nederland inzet op een voortrekkersrol richting collega’s in België, Duitsland en Verenigd Koninkrijk (en evt. Frankrijk). Ook het betrekken van Noorwegen is van belang. Deze 4 landen dekken ook het Noord-Zuid en Oost-West verkeer van gas
 - Nederland kan als swing land de vraag naar gas voor andere landen invullen. In de zomer komt bijv. het gas uit Rusland naar Nederland en in de winter gaat het gas uit Nederland naar het oosten.
 - Om een swing land te worden is andere infrastructuur nodig. Vraag is of Nederland een ‘autobaanrotonde’ wil worden of ‘rotonde in een dorp’
- De gasrotonde dient duidelijke toegevoegde waarde te bieden. Een voorbeeld is om flexibiliteit te bieden aan bijv. Engeland.
 - Dit betreft opslagfaciliteiten in Nederland, maar ook oplossingen voor gas om de grens over te gaan
 - Pragmatische oplossingen zijn nodig bij grensvraagstukken. Het oplossen van deze vraagstukken zal niet snel gaan en vergt politieke wil
 - Nederland is goed gepositioneerd ten opzichte van België en het Verenigd Koninkrijk om flexibiliteit te bieden via ondergrondse opslag
 - De toegang tot lege velden van producenten voor gasopslag is nog wel een vraagstuk
 - Het reguleren van gasopslag zou leiden dat veel partijen zouden afhaken.
- Inzet van Nederlandse overheid dient te zijn op infrastructuur en opstellen en handhaven van duidelijke spelregels
 - Gasdiplomatie naar verre landen is voor RWE Essent van beperkte waarde
 - In Duitsland is er politieke wil getoond door het opbreken van het monopolie van Ruhrgas

Overige punten

- Essent is nog midden in de transitie in overname van RWE. Essent is de verkoop- en productie arm van RWE in Nederland en België. De opbouw en handel voor de energie portfolio van RWE wordt door RWE Supply and Trading in Essen gedaan
- *Groen gas*. Essent speelt nog een bescheiden rol in groen gas. Ervaringen met subsidieregelingen en consistentie in regelgeving op dit vlak in Nederland zijn slecht. In Duitsland is het beleid consistent en succesvoller
- *LNG*. LNG is onderdeel om te diversificeren in de portfolio. Essent is deelnemer in GATE project. Momenteel wordt binnen Essent bekeken hoe LNG past binnen het RWE concern.
 - De maatregelen in het 3^e Energiepakket van de EU rond '3rd party access' voor LNG installaties zouden marktwerking niet stimuleren

Proces

- Is bereid om op 11 februari toelichting te geven met perspectief op de gasrotonde. Genoemde onderwerpen zijn:
 - De rol van de gasrotonde bij de ontwikkelingen voor de gasportfolio (gas uit Rusland, LNG, etc) vanuit perspectief van RWE
 - Het belang van TTF als ankerpunt voor de handel in Europa op termijn en zo prijsrisico's voor de portfolio te vermijden
 - De politieke situatie in Duitsland op het vlak van gas

Making a tour of the Gas Roundabout

A stakeholder's view on the Dutch ambition to become the Northwest European Gas Hub

As one of the largest gas producing countries in Europe, the Netherlands enjoys a unique historical competitive advantage and a strong market position in the Northwest European gas market. Combined with the large number of players in the gas sector, the rising liquidity and growing trade opportunities on APX-ENDEX and the growing innovation and activities in the fields of gas storage and green gas, the Netherlands has been able to further strengthen its current position. A strong position of the Netherlands in this Northwest European gas market is not a given condition. In the long term several major developments will have an impact on the position of the Netherlands. To meet these challenges and fulfill its ambition to become the Northwest European Gas Hub, the Minister of Economic Affairs Maria van der Hoeven presented the government report "The Netherlands as a Northwest European Gas Hub" to the Dutch House of Representatives on 23 October 2009. This report describes both the actions, initiatives and measures that have been taken and those that will be taken to allow the Netherlands to play a prominent role in the Northwest European gas market.

A panel of key stakeholders granted APX-ENDEX an interview to explain their point of view on the Dutch ambition to become the Northwest European Gas Hub; Mr. Gertjan Lankhorst (CEO of Gasterra), Mr. Marcel Kramer (Chairman and CEO of Gasunie), Mr. Stephen Asplin (Managing Director Vattenfall Energy Trading), Mrs. Liesbeth Spies (Member of the Dutch House of Representatives for the Christian Democratic Party (CDA)), Mr. Paulus Jansen (Member of the Dutch House of Representatives for the Socialist party (SP)) and Mr. Hans Grunfeld (Director of VEMW, Association for Energy, Environment and Water). This article contains the main points of the interviews. The complete text of the interviews is available on our website www.apxendex.com.

The Gas Roundabout. Catch-all term or clear cut policy goal?

In the government report mentioned above the Government aims for the Netherlands to serve as a gas junction in the international transport of gas and as a gas distribution centre for Northwest Europe. This, according to the minister, would also enhance the Dutch domestic market, as increase in the number of market players expanding the range of choice for end users. It also offers major opportunities for innovation, export and valorisation in areas such as gas, green gas and electricity. Because the gas roundabout is such a broad concept, APX-ENDEX has asked the interviewees to give their view on this catch-all term.

According to Mrs. Liesbeth Spies, fulfilling the gas roundabout ambition means making the Netherlands a vital link in the gas market. The Member of Parliament believes that the aim is to bring together supply and demand as best as possible, organising infrastructure and ensuring that a market is created here that becomes an essential link in the chain for all relevant players in the Northwest European market. Mr. Stephen Asplin also highlights the importance of the accessibility of the Dutch gas market. "For me, the Dutch Gas Roundabout is characterised by open borders where gas can be easily imported and exported, both incidentally and structurally. Market parties are willing to sell and buy gas at the gas roundabout, because traded volumes and the churn are high. This results in a liquid market where prices reflect the real value of gas and flexibility. At such a market we must have the possibility to source gas and flexibility

competitively". The need for an accessible hub provides "Gasunie the opportunity to contribute to this policy from its core-business, that is as a leading European gas infrastructure company. Gasunie supports the policy by carrying out different projects which contribute to the constructing of the roundabout: Gate LNG-terminal in the Port of Rotterdam; gas storage Zuidwending in the North of the Netherlands. Mr Kramer goes on by pointing out that "Gasunie operates the BBL pipeline connecting the gas market of the Netherlands with that in the United Kingdom. With our share in the Nord Stream pipeline we seek to attract additional gas streams to the gas roundabout area; facilitating trade at the TTF and the APX-ENDEX exchange; and investing in our cross border network to facilitate future demand for transport capacity".

Mr. Gertjan Lankhorst sheds light on another aspect of the policy: "If you want to ensure the success of the gas roundabout, we need to carry out extensive research into new developments that make it possible to deal with gas more efficiently and to facilitate the route towards sustainability". Mr. Paulus Jansen stresses the importance of gas in the transition process towards a more sustainable energy supply and therefore "would expect that the commercial parties would also start considering more actively how they can use gas as efficiently as possible, not only from a financial point of view (i.e. in euro's), but also from an energy perspective". Gasunie also acknowledges that the gas roundabout is linked to a sustainable future energy supply: "Gas is not only the cleanest fossil fuel, but also the most flexible fuel: Wind and solar energy are relying on a flexible backbone, which gas provides. And gas is able to "green" itself. Green gas and biogas are able to play an important role in the future energy mix. These factors provide for a long-term perspective in which gas, and by implication gas infrastructure, continue to provide an important contribution to meeting our energy needs".

The Gas Roundabout. A mean to an end

The fulfillment of the gas roundabout ambition should, according to the minister, result in an attractive investment climate in gas infrastructure, sufficiently available gas storage, a liquid gas market, a strong and innovative gas industry and diversification of gas supply. Most if not all interviewees agree on these end goals. They do however emphasise different aspects of it and contribute to it in a way that best suits their own philosophy. The different stakeholders also hold corresponding views on the issues that need to be addressed to realise the gas roundabout ambition.

First of all, the government should provide for a stable and attractive investment climate for gas transport infrastructure, gas storage, LNG terminals and reduce regulatory risks. Mr. Marcel Kramer stresses the urgent need to "ensure that the investment climate for infrastructure allows the development of the infrastructure needed to meet the objectives of the gas roundabout policy also in the countries adjacent to the Netherlands. This is necessary to allow the Netherlands to maintain its prominent place.

Secondly, a gas roundabout cannot be developed in isolation but has to be an integral part of the gas markets surrounding it. In this respect, Gasunie has particular concerns with the development of the regulatory framework in Germany. Mr. Marcel Kramer continues by pointing out that - in a gas market that becomes more and more integrated- regulators, politicians and governments should work together to interlink markets and facilitate cross border investments. All three parties should cooperate with the owners and operators of infrastructure in striving for a real European

level playing field and a well-functioning European market. Stephen Asplin suggests what the TSO and government could do together; adapting the open season model for investments in gas transport. Currently, capacity is only built when a market party gives long-term commitment. A good functioning market also needs some spare transport capacity to enable trading and price convergence, says Mr Asplin.

Thirdly, (existing) transport capacity should be used more efficiently. Stephen Asplin expects from TSOs that they will take all necessary measures to facilitate the market and make optimal use of transport capacity. "Capacity allocation systems (partly) based on auctioning, efficient and liquid secondary capacity markets and increased levels of transparency are vital". His views are shared by Mr. Hans Grünfeld of VEMW: "If you want to bring gas flows to the Netherlands, you will need to make sure that the parties have access to the Dutch market, to that gas hub. That is one of the greatest obstacles. There is capacity at present, but that capacity is more or less fully booked by the incumbents. And that means that you can talk all you like about bringing gas flows to the Netherlands, but as long as capacity is not made available, you will not succeed".

Another important issue involves the level of liquidity on the market. "At a liquid market it is possible to source gas without influencing prices. Important indicators are the churn rate and the total volume. Both still need to rise considerably to become an important regional hub". This view from Vattenfall Energy Trading gains support from Mr. Hans Grünfeld, who believes the minister focuses too much on 'physical' end goals. "The Minister is thinking primarily in terms of the physical aspects of the Gas Roundabout. That is a good thing, but the question is whether it is enough. She talks about laying pipelines, supplying LNG to the Netherlands, but is that enough to create a liquid trading place?" In this regard, Gasterra has some concerns about the development of APX-ENDEX. "I find it much too sluggish, the exchange traded volumes continue to lag behind the TTF and should increase more rapidly, i.e. less through the broker and more via the transparent platform". Gertjan Lankhorst thinks that the market parties are the ones who should be confronted about this. "Of course, I can tell APX-ENDEX to provide better service and lower rates, since ultimately that is essential for competitiveness. A company makes the decisions as to the lowest trade costs, and have the possibility to trade through brokers, what has its advantages, and have the possibility to trade through the exchange, which has other advantages, such as clearing. At this point, I cannot say whether this is the decisive factor that leads to broker trade, since the structure is more ingrained. Traders are known as innovative and mobile, but that is probably more on the personal side. When it comes to channels for conducting trade, they are as conservative as can be and trading takes place more often outside the exchange than on it".

A strong point of departure or the dialectics of progress?

During the last 50 years, the Netherlands has become a big producer and consumer of natural gas and flexibility in Northwest Europe. The minister wants to make use of the historical advantages (e.g. high quality of gas infrastructure, geographical location, opportunities for gas storages, market structure, TTF, gas exchanges, open gas market, larger number of market participants, expertise) in order to ensure that the Netherlands maintains a competitive edge which in turn will contribute to the realisation of the Gas roundabout.

Although some of the members of the stakeholder panel agree that the Netherlands have a historical competitive edge, others argue that this historical position is a disadvantage. Mr.

Stephen Asplin recognises that the current market structure does not fit with the idea of open and integrated markets neither does it fit with the reality of internationally operating companies. "The Dutch wholesale market is still highly concentrated as recently confirmed by the Dutch Competition Authority (NMa) in its annual market monitor. This really hampers the development into a gas roundabout". A position that is also poignantly expressed by Mr. Hans Grünfeld of VEMW: "It is not as if we can simply sit back and say that we have the Groningen field, a gas market structure, an incredible amount of experience, the empty gas field, and so on. Everything that we can boast about in fact serves to protect the existing market structure and has actually created the exact opposite of a gas hub. If you look at the large gas pipelines in Europe, they tend to run more around the Netherlands than through it. So, in that sense, certainly as far as history is concerned, we have plenty of catching up to do, instead of simply stating that we have such a fantastic starting position. A major problem in the Netherlands is that the government is wearing too many different hats at the same time and does not make a clear distinction between the various interests in which they are involved. They are in fact a joint shareholder of one of the largest trading parties in that market, as well as the owner of high pressure networks, a policy formulator and a supervisor. This creates the greatest obstacle to start taking steps forward. I think that our historic position is more of a disadvantage than an advantage, at least I do not see the advantage being used. In short: you cannot create a liquid, free, public market place and protect a dominant party at the same time. It's just not possible. There is too much friction. That is the greatest barrier to realising this major ambition".

Mr. Gertjan Lankhorst disapproves some of the criticism that falls to the market structure and Gasterra. "Our actions speak for themselves. First of all we have contributed significantly to the phenomenal growth of the TTF. Not a single trading hub has shown such a growth as we have witnessed on the TTF between 2007 and 2009. Secondly, together with GTS (TSO) we have made socialisation of (reversed) gas quality conversion possible. Thirdly, where there is a demand we provide liquidity in all products on the exchange. Finally, we support research and education. In short, we are a party that has really put our back into it".

In this regard, the Members of Parliament point at the recently approved proposal to amend the Gas Act as a means of strengthening the gas market. First of all, Mrs. Liesbeth Spies underlines the fact that the proposal to amend the Gas Act ensures that the gas market will function better than is currently the case. "There were numerous parties involved in the debate on the Gas Act that complain that things are taking place too quickly, but there are also quite a few who complain that things are not taking place quickly enough. That means that we, the government, are more or less in the middle with this proposal". Her colleague from the opposition points out that it is important for the government to operate without any secondary interests. Mr. Paulus Jansen goes on by stating that the market is developing pretty much as expected. "The recently approved proposal to amend the Gas Act should give it a significant boost. The Socialist Party is a strong believer in a well-functioning wholesale market".

Legislative and regulatory processes sometimes need a certain lead-time between announcement and implementation of parts of the Gas Roundabout policy. This, according to Mr. Marcel Kramer, can give rise to a feeling that not much is happening, while in fact significant steps are being taken. The introduction of the new market structure and balancing regime will have a profound impact and stimulate the Gas Roundabout policy in the right direction, he says.

The frontier of Northwest European Gas Hub

As a result of a well functioning Northwest European gas roundabout, national markets will lose importance in due time. That however leaves the question unanswered which countries should make up the Northwest European gas roundabout: an interesting question in light of the fact that other countries such as Germany, Austria and Belgium also foster the ambition to become the Gas Roundabout of Northwest Europe.

Most interviewees note that the increased price convergence and correlation of the Dutch and Belgian gas markets with the NBP market in the UK, demonstrate the ongoing integration of national gas markets. However, the NBP still sets the reference price for continental Europe. Whether the TTF will become a competitor of the NBP market in terms of setting the reference price for the 'Herring Hub' (the Netherlands, Belgium and the UK) remains to be seen. "One of the major obstacles towards integration of European energy markets is formed by policy makers that protect their incumbent. This happens in many countries such as France, Germany and Italy, and also in the Netherlands" argues Mr. Stephen Asplin. "I think the future role of the Netherlands depends very much on how quickly we will manage to really link our market to other markets and on how effective we will be in attracting Russian gas, Norwegian gas and LNG. If we manage to do that quickly, I think the Netherlands will become an important place to source gas. Still a lot of investment in transport capacity will be needed to really connect these markets. The BBL pipeline is only one-directional and counter-intuitive flows (i.e. gas flowing from NL – UK, while prices at NBP are lower than at TTF) occur frequently. A single pricing zone is still far away. To really connect markets, a market coupling comparable with the electricity market should be further examined". Gasunie holds a more positive view on the matter. According to Mr. Marcel Kramer the Dutch gas roundabout deals with both flows for domestic consumption, exports as well as for transit to connected markets. "This explains its size (annual transported volume by GTS is roughly 100 bcm). Because of its strategic location and its excellent connections to the UK, Danish, German, Dutch and Belgian and French Markets as well as excellent connections to Dutch, UK and Norwegian producers, storage facilities in the Netherlands and Germany and (in the near future) LNG connections in Rotterdam and a future link to Nord Stream, the TTF is well positioned to become a reference price producer".

The majority of the stakeholders agree that there is an outer limit to the gas roundabout. So does Mr. Paulus Jansen: "it has to do with physical proximity as well as a vision on how the market should develop and how the governments should function within it. I see far more synergy there than, shall we say, on the Latin Europe". The discussion about the ideal geographical scope of the gas roundabout should not become an obstacle to getting started, according to Mrs. Liesbeth Spies. "You can already see that the countries collaborating in the pentilateral forum are starting to connect, starting to understand each other and starting to do things together. You should never allow the dialectics of progress to get in the way. Simply get started with those countries that already take part in the pentilateral forum and do not allow yourself to go astray because of the desire to have more countries join. Collaborating with partners sharing the same vision also offers the possibility to effectively combat trade-restricting measures that may be incorporated into legislation unintentionally in order to reduce their impact as much as possible".

The rapid development of the German gas markets is noted by the members of the stakeholder panel. Although most of them agree that (a part of) Germany is an indispensable part of the Gas

roundabout, some are of the opinion that the rapid developments in Germany pose a threat to the Dutch ambition to become the nucleus of the Northwest European gas roundabout.

“To be honest, I think Germany should be a part of it” says Mr. Paulus Jansen. “Much more gas will be transported through the eastern section and some of it will come through Germany. This means there should be more integration with Germany. In that sense, I completely understand the reasoning behind the takeover of the Northwest German gas network by GTS”. Mr. Gertjan Lankhorst also warns for the dangers of having a narrow view on the matter. “Northwest Europe is a far more important region to consider, which also applies to market forces”.

Mr. Stephen Asplin is also positively surprised by the rapid development of the German gas markets. “I think these developments are hopeful and I am especially surprised by the pace of changes. This shows that the market can handle major improvements and changes in market structure very quickly”. At the same time he considers Germany as the largest threat for the Netherlands. “This country is moving ahead very quickly in terms of regulatory regimes, it has an extremely large market, is ideally situated to receive gas from Norway and Russia and last but not least, it is located near important growth markets, like Poland”. Therefore he is looking further to the east for allies: “Our closest ally should be Austria, because together with Austria we will be able to supply an important part of Europe”. He does keep the option open for Germany to be included in the gas roundabout: “When sufficient import and export capacity is in place and available, I think Germany should be included as well”.

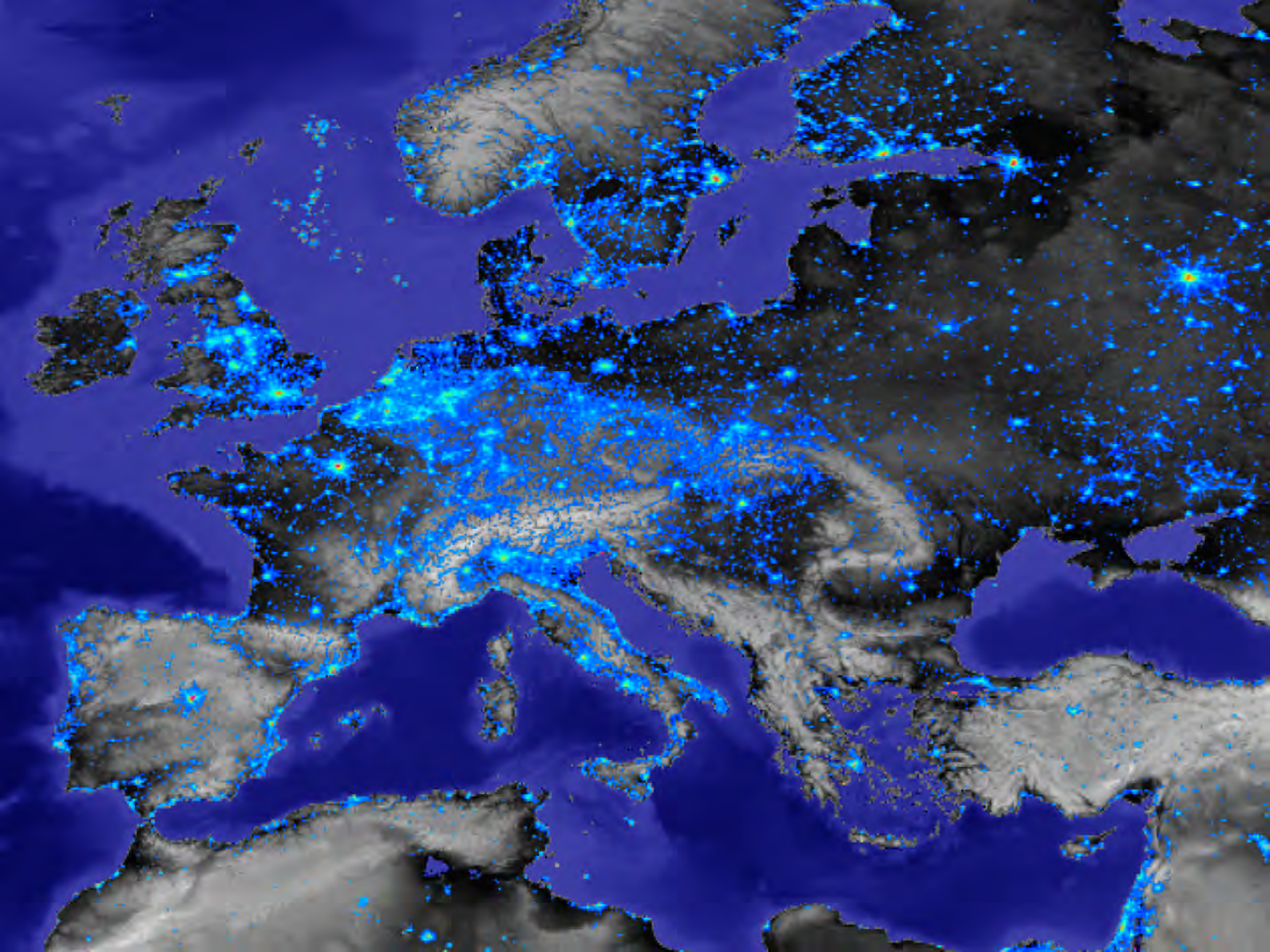
Ministry of Economic Affairs

Gas Hub Strategy

Thursday 11 February 2010

Maria J.A. van der Hoeven

Minister of Economic Affairs and
Energy of the Netherlands

Ministry of Economic Affairs

Vision on Gas

**Key to guarantee
security of supply**

**An integral part of
the energymix of the
future**

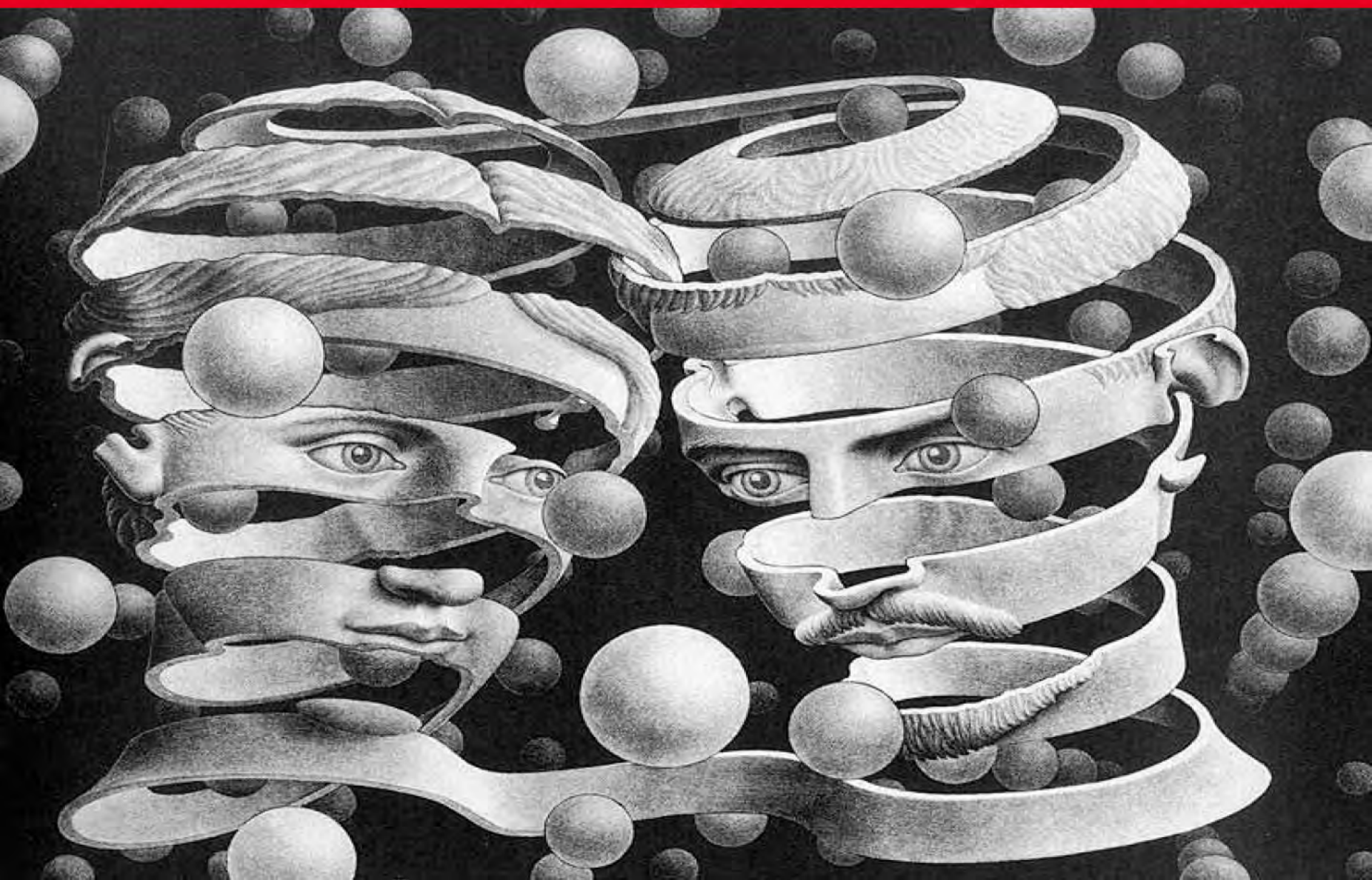
**Economic impact
(investments and
jobs)**

Transition

Dilemmas

Ministry of Economic Affairs

The Dutch Gas Hub Government Report

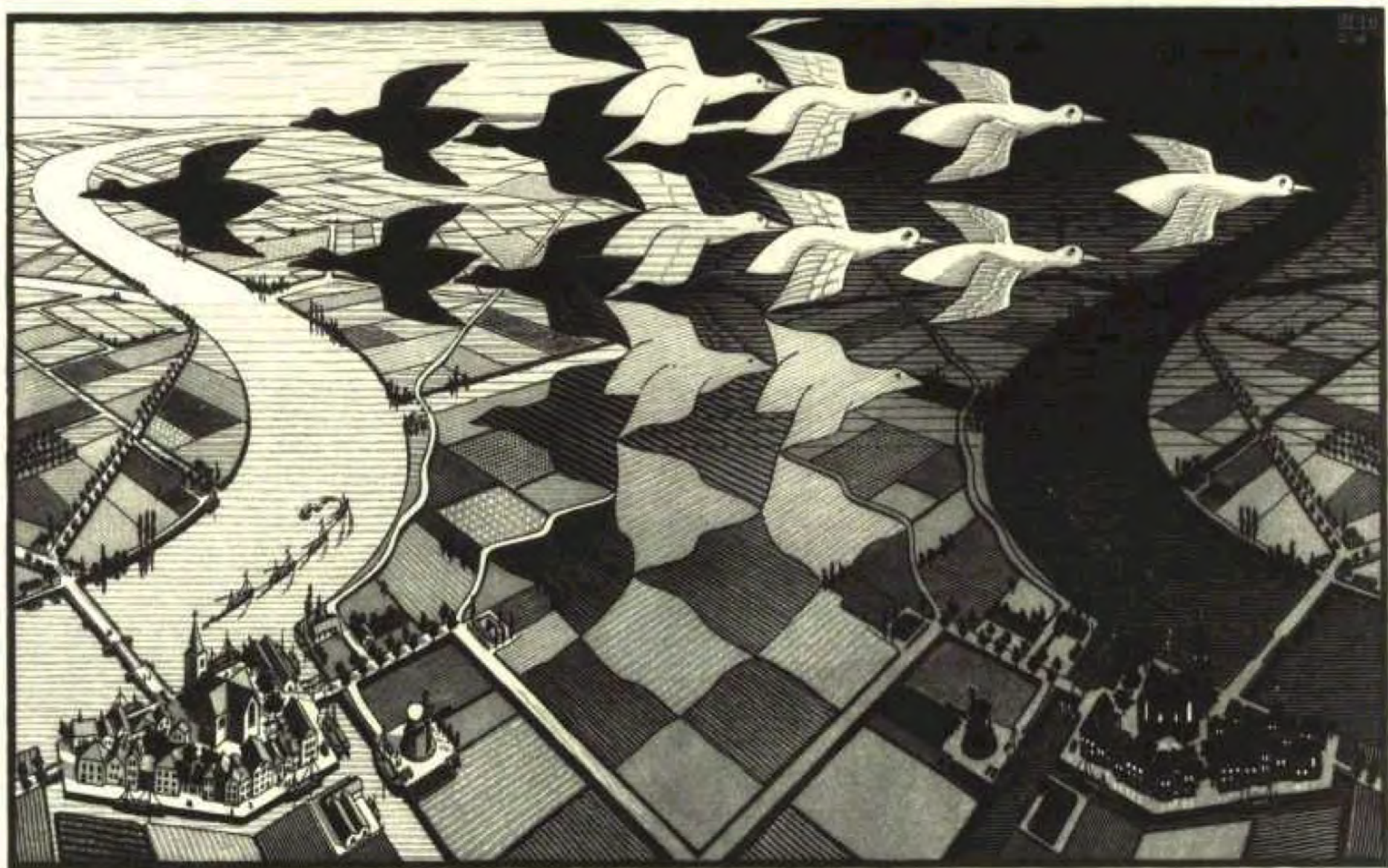
3 Challenges

- Transport Capacity
- Flexibility
- Diversification

Common departure

Different routes

A labyrinth?

The Gas Hub

Roadmap

8 Strategic issues

- 1. The position of the Gas Hub in NW-Europe**
- 2. Positioning gas in energy mix**
- 3. Flexibility and security of supply**
- 4. Gas diplomacy**
- 5. Transmission infrastructure**
- 6. Gas trade and positioning of exchange**
- 7. Knowledge and Innovation**
- 8. Role of the government, industry and society**

What should be the shared ambition for government and private parties with regard to the coordination and integration of the Northwest European gas market in 2030 and the positions of the Netherlands European Gas Hub in 2030?

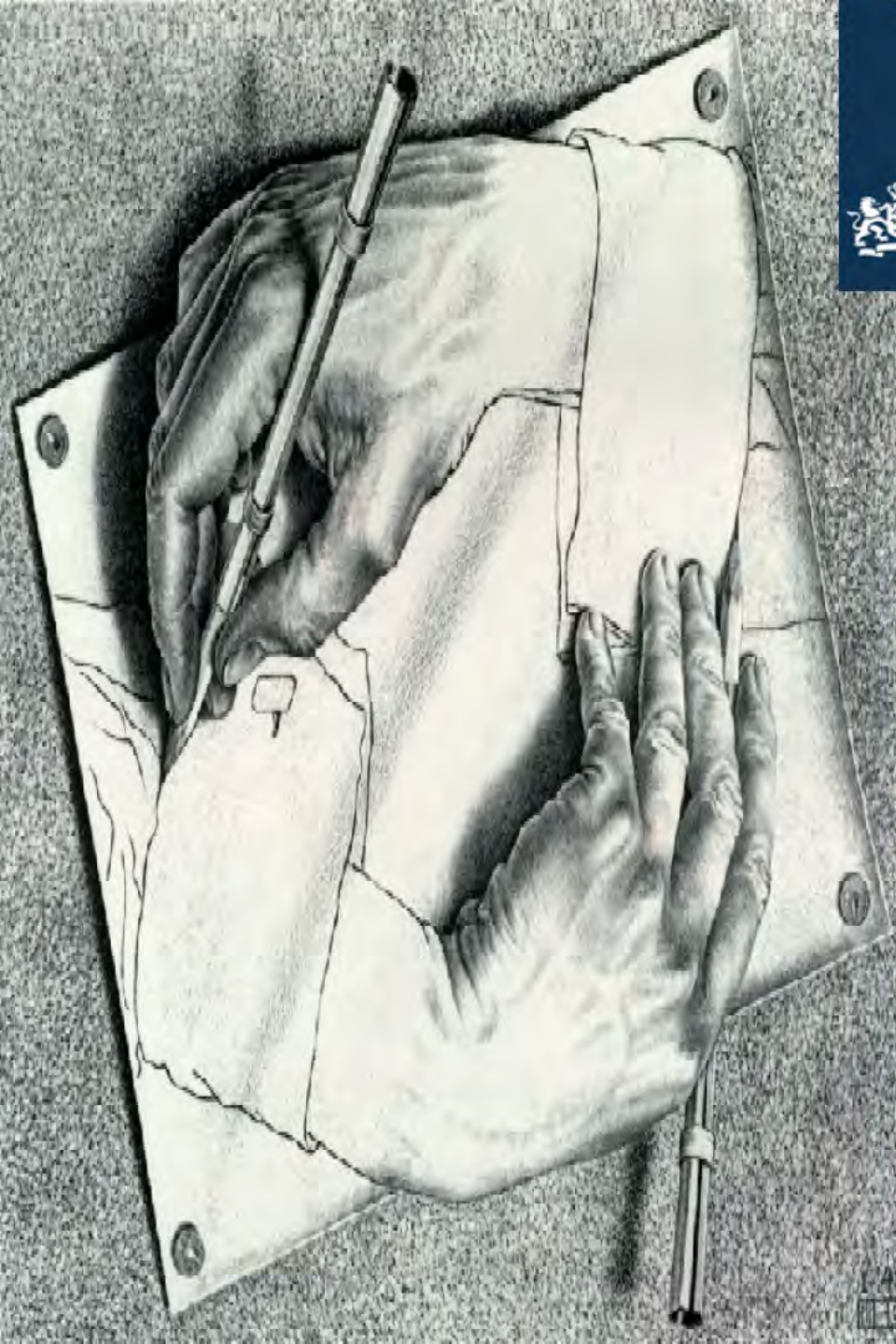

Ministry of Economic Affairs

Follow up 3 Working groups

- The Road Map of the Gas Hub
- Positioning Gas in the Energy mix
- International Positioning Gas Hub

Presentation of results
next meeting November
2010

GAS HUB CONSULTATIVE PLATFORM WORKING GROUPS

Working Group 1 – The roadmap of gas and the Gas Hub

Minutes of the meeting of the working group's meeting of July 1st 2010, The Hague

On July 1st 2010 from 15:00 – 17:00 hrs, the first meeting of working group 1 on 'The roadmap of gas and the Gas Hub' of the Gas Hub Consultative Platform took place in The Hague at the Ministry of Economic Affairs. A list of the attendants is included in the appendix. This document contains the notes from this first meeting.

Introduction

After an introduction by all the attendants the chair, 10.2.e, shortly discussed the goal of the working group and the task at hand.

The goal of the working group is to formulate a shared ambition for the future role of gas in the energy mix taking into account the medium long term towards 2030 and the long term towards 2050.

The intent is to share and incorporate the output of this working group in the next energy report of the Ministry of Economic Affairs and in the low carbon energy roadmap 2050 currently developed by the European Commission.

Discussion of task and main questions

The chair opened the floor for discussion.

The following points were suggested by the members to take into account for the output of this working group:

- The output should not only take into account the long term towards 2050, but also the short and **medium long term towards 2030**. The image for gas in the short term is not necessarily positive as scenarios from McKinsey already suggest a decline in gas demand towards 2020;
- The output of the working group should incorporate concrete (policy) options for **the next 5 – 10 years** in addition to a long term view on gas;
- The long term view from 2030 **towards 2050** is more uncertain and difficult to predict. There are scenarios on energy demand with a high share of electricity ('electrification pathway'), however scenarios with a significant share of gas ('gas pathway') might also be plausible;
- When one talks about the growth of gas it is important to clearly determine **the geographical perspective** (e.g. the Netherlands, EU-27, OECD and/or the world). A **Northwest European perspective** is recommended;
- Both **supply** (e.g. Groningen as well as LNG facilities) and **demand** (e.g. shift from production in coming years, energy efficiency in power sector, etc.) should be taken into account;
- It is important to take into account the **long term climate ambitions** (reduction of carbon emissions) from Europe. It is important to understand that gas in the Netherlands already has a relatively high share in the energy mix compared to surrounding countries (and thus a relatively high share in carbon emissions in the Netherlands). The role of gas in both the transition towards as well as in the end state of a low carbon economy should be taken into account;
- A broad view on gas is recommended thereby not only focusing on supply and demand of the 'product' gas but also other conditions such as the state of the **gas market** (e.g. trading), **regulation** (e.g. Third Energy Package), **policies from neighbouring countries** (e.g.

Germany) and **infrastructure**. Also the necessary and required **skills, innovation and expertise** can be taken into account;

- It is important to take into account **the entire energy mix** (gas, coal, nuclear, renewables, etc.). The future role of gas depends on the strengths and characteristics of gas in terms of affordability, acceptability and availability. Also, the characteristics, strengths and weaknesses of alternatives for gas should – to a certain extent – be taken into account;
- It is important to hold a **positive, yet realistic view** on the future role of gas. The goal of this working group is not to find ways to increase the use of gas in the market at all costs.

A long term view towards 2050 on the future role and path for gas is difficult given many uncertainties and assumptions. Through scenarios the working group can differentiate in assumptions and key uncertainties thereby for instance allowing for a scenario with a strict climate policy and a scenario with a 'business as usual' model with no new climate policy and regulation.

The following key uncertainties were mentioned by the members when discussing the future of gas and potential scenarios:

- While there are opportunities for gas (as the cleanest fossil fuel in comparison to oil and coal), the **image of gas** as a fossil fuel is not positive in Europe (it is not the energy of choice). 'Clean' coal and nuclear energy currently have a more positive image. The image and communication around gas are the main topic of working group 2;
- The Netherlands cannot act alone and should take a leading role in the development of a Gas Hub in **a Northwest European context**. While gas already has a high share in the energy mix in the Netherlands, other surrounding countries might look at gas as a replacement for coal. There are benefits of coordinating security of supply of gas in a Northwest European context. The international positioning of the Gas Hub and the strategies of surrounding countries are the main topic of working group 3;
- The **climate ambitions and policy** of Europe to reduce carbon emissions by 80 to 90% in 2050 are a key uncertainty. A 80% or 90% reduction in 2050 are significantly different situations in terms of the pathways, requirements and assumptions (e.g. technologies, energy efficiency and price/tax of CO₂);
- The roadmap for gas should maintain and ensure **a level playing field** in Europe and the Netherlands in terms of policy and regulation (e.g. permitting process and regulation toward TSOs). The **role and activities of governments and regulators** will influence the future role of gas (e.g. regulation of gas storage). Also worldwide geopolitical issues can influence the future energy mix and role of gas;
- The **competitiveness of gas and the Netherlands** versus other countries and other alternatives should (at least) be maintained and ensured (e.g. gas and the Gas Hub should not price itself out of the market);
- The role of **new technologies** like CCS and new types of gas (e.g. green gas and syngas) will influence the future role of gas (and the alternatives). It is unclear whether ambitions to substitute 50% of the natural gas supply in 2050 by green or other new gas forms is realistic;
- The future of the **gas infrastructure and networks** in the Netherlands as well in Europe (e.g. cross border connections) are important elements to take into account for the future of gas;
- Two important assumptions should be considered working hypotheses:
 - **The climate problem is here to stay towards 2050;**
 - **Gas and the gas market are here to stay towards 2050;**
- It is important to evaluate the different ways to ensure the **flexibility of gas supply** in the future which is now provided by the Groningen field;
- The **economic importance of gas** should be taken into account;

- After formulating a shared vision and ambition for the future role of gas, it is important to fill in the **details** to support the bigger picture;
- It is important to be able to make **a solid and realistic case** for gas towards 2050 based on relevant facts and figures.

Actions and tasks for the working group members

The next meeting of this working group will be held at The Hague on Wednesday September 8th from 11:00 – 13:00 hrs. Each member will provide a short paper with their vision on the future role and roadmap of gas by August 13th (see details below). The members will receive a working paper by September 1st.

The chair and the secretariat (Policy Research) will prepare a working paper for the next meeting. This working paper will be in the form of a PowerPoint presentation. This paper will focus on four specific topics:

- Demand for gas (and alternatives) from 2010 till 2050 in the Netherlands, Northwest Europe and Europe in two types of scenarios:
 - Baseline scenario;
 - Climate scenario.
- Supply of gas (and alternatives) from 2010 till 2050 in the Netherlands, Northwest Europe and Europe;
- Specific themes: New technologies like CCS and new forms of gas (e.g. green gas, coal gasification, etc.);
- Themes for the short and middle long run: Gas and electricity infrastructure, gas market and trade, flexibility, legislation and regulation, etc.

For the next meeting the focus will be on supply and demand of gas for the Netherlands, Northwest Europe and Europe. The chair and Policy Research will use existing and available scenarios as starting point to describe the future role of gas towards 2030 and 2050 in a baseline and climate scenario. These scenarios are described in:

- The 'World Energy Outlook 2009' from the International Energy Agency with a reference scenario for gas (and alternatives) and a climate scenario focused on a strong reduction of carbon emissions (450 ppm scenario);
- The Roadmap 2050 of the European Climate Foundation;
- Other relevant scenarios can also be incorporated by the chair and Policy Research.

Simultaneously to the efforts of the chair and Policy Research, the members of the working group have been asked to prepare a short 2 page paper¹ with their view on the future role (supply and demand) of gas and the pathway of gas (both the medium term towards 2030 and the long term towards 2050).

The input of the working group members will be integrated in the working paper of the chair and Policy Research. The working paper can focus on a 'no new policy or business as usual' scenario (baseline) in which despite good intentions there are no new effective measures to limit carbon emissions towards 2050. In addition a climate scenario towards 2050 can be incorporated in the paper based on the input from the members. There could for instance be a climate scenario with a strong role of electricity (electricity pathway) or a climate scenario with a strong role of gas (gas pathway).

¹ If some members prefer a face-to-face meeting with the chair and Policy Research to elaborate their view on the future role of gas and the roadmap, meetings with 2 to 3 members of the working group can be arranged.

While the members are free to write their own paper with their own topics in mind, several members requested some guidelines for their paper. The following questions and ideas can be discussed (and/or challenged) in the paper of the working group members:

- How do(es) realistic scenario(s) for the position (supply and demand) of gas towards 2030 and 2050 look like? What are the most important conditions for this scenario(s)? Are existing energy scenarios of for instance the IEA and the European Climate Foundation relevant and correct for the gas industry?
- Is a climate scenario with for instance a low share of gas and high shares of renewables for Northwest Europe realistic? Why (not)? What are important conditions and uncertainties for the realisation of such type of scenario? What is the role of gas in a world with a 80 to 90% reduction of carbon emissions in 2050?
- Is a long term scenario without gas realistic? Why (not)? How would such type of scenario look like?
- What are key decisions and necessary conditions to support your medium and long term view on the future role of gas? These conditions can be related to:
 - o Gas (and electricity) infrastructure;
 - o Gas market and trade;
 - o Flexibility and security of supply;
 - o Technologies (e.g. CCS and new forms and uses of gas);
 - o Market developments;
 - o Government legislation and regulation;
 - o Etc.

If the members have additional material or studies they wish to share with other members or the chair they can send this information to the chair and Policy Research.

The members are expected to send their input to 10.2.e [redacted] 10.2.e @minez.nl) and 10.2.e 10.2.e @policyresearch.nl) by Friday August 13th. Please make it explicitly be known if you have objections of sharing your paper with the other members of the working group, otherwise it is assumed that you agree to share your paper with the other members of the working group.

The members will receive the working paper by September 1st in preparation of the meeting of September 8th.

APPENDIX: ATTENDANCE

Attending members of working Group 1 for the first meeting on July 1st, 2010:

- 10.2.e (Chair, Ministry of Economic Affairs)
- 10.2.e (Policy Research Corporation)
- 10.2.e (Ministry of Economic Affairs)

- 10.2.e (RWE Essent)
- 10.2.e ; 10.2.e (NMa)
- 10.2.e (Fluxys)
- 10.2.e (GDF Suez)
- 10.2.e (Eneco)
- 10.2.e 10.2.e (NUON)
- 10.2.e 10.2.e (TAQA Energy)
- 10.2.e (Gas Transport Services)
- 10.2.e (DONG Energy)
- 10.2.e (Clingendael)
- 10.2.e (Shell)
- 10.2.e (Gasunie)
- 10.2.e (Delta)
- 10.2.e (TNO)
- 10.2.e (ECN)

Absent:

- 10.2.e (APX Endex)

THE GAS HUB CONSULTATIVE PLATFORM

Working group 1: The roadmap of gas and the Gas Hub

Second meeting

September 8th, 2010

AGENDA

Welcome

Introduction round for new attendees

Storyline of working paper

- Supply and demand of energy and gas towards 2050
- Gas: a transition or destination fuel?
- Challenges and opportunities towards 2020 and 2030

Task and next meeting

OBJECTIVE OF THE SECOND MEETING OF WORKING GROUP 1

Goal of the second meeting of working group 1 (September 8th):

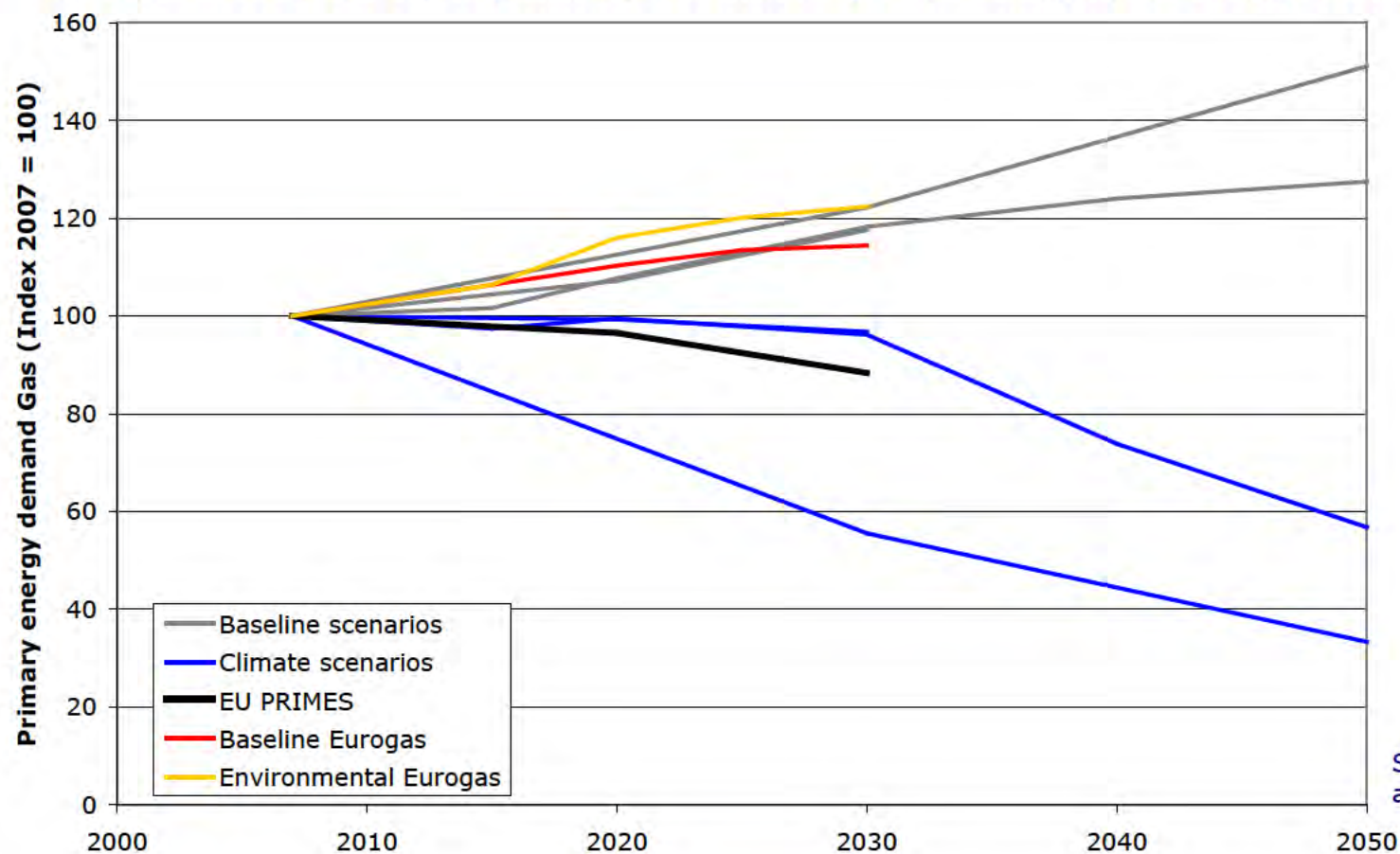
- To draft a vision on the short, medium and long term role of gas and identification of relevant gas issues (challenges and opportunities)
- Main questions:
 - “Have all relevant issues regarding gas and the Gas Hub been addressed and elaborated in the working paper?”
 - “Do we agree with the facts, challenges and opportunities as they are presented in the working paper?”

Goal of the third meeting (September 29th):

- Formulation of ambitions, policy directions and measures for gas and the Gas Hub
- Main questions:
 - “What are recommendable ambitions, actions and policies for the next years for gas and the Gas Hub? Why?”

TOTAL PRIMARY DEMAND FOR GAS TOWARDS 2030 AND 2050 IN EUROPE (1/2)

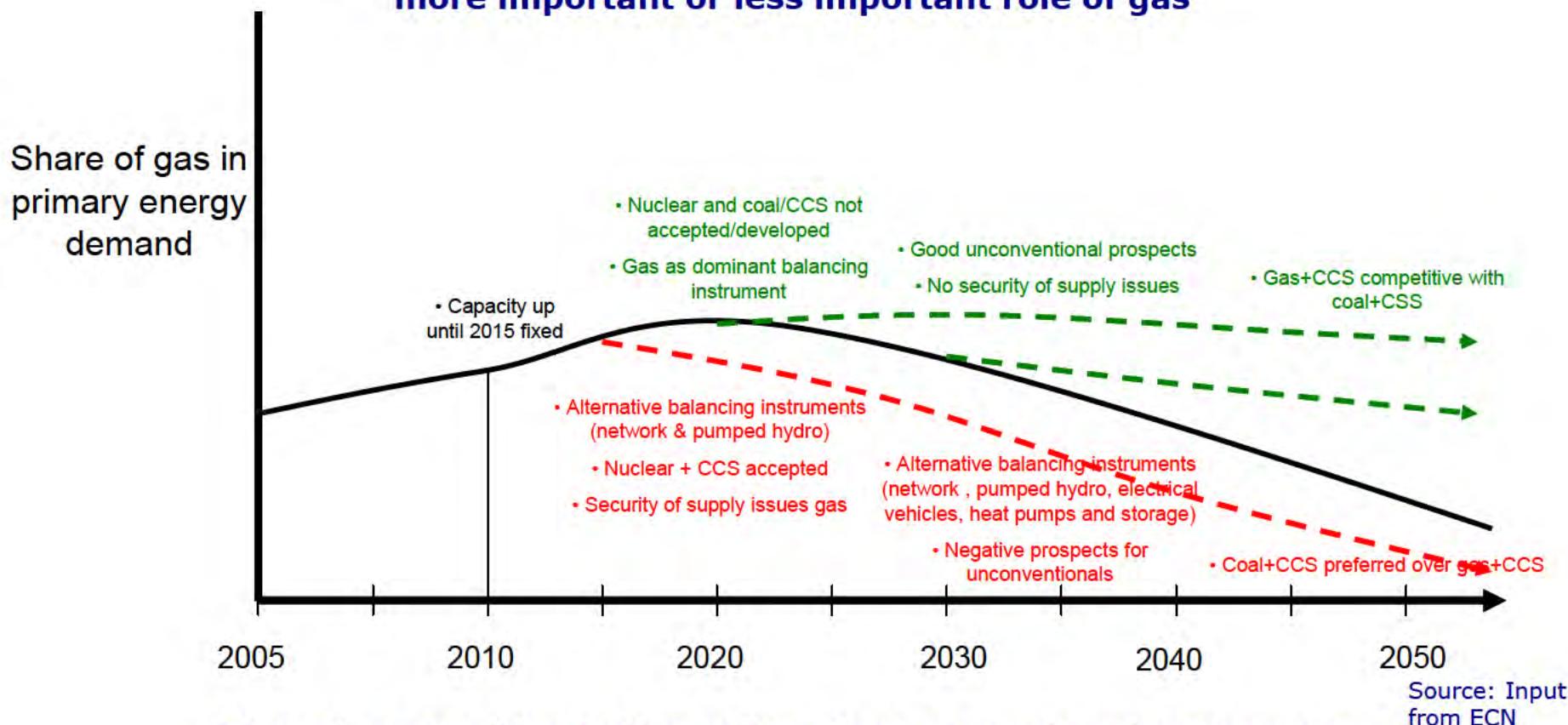
Primary energy demand for gas ranges from an expected increase (baseline) to an expected decrease (climate scenarios) especially in the long term

Sources: See appendix

TOTAL PRIMARY DEMAND FOR GAS TOWARDS 2030 AND 2050 IN EUROPE (2/2)

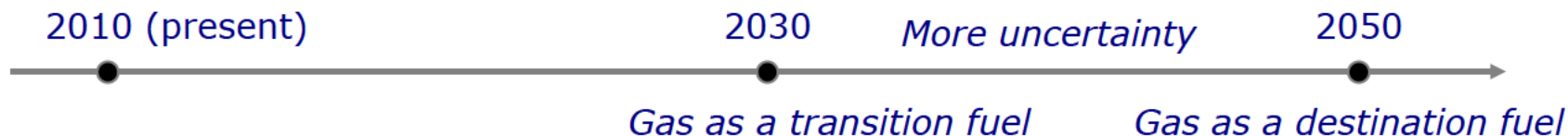
An illustration of a business-as-usual scenario with respect to the role of gas in the energy system and the various factors that could give rise to a more important or less important role of gas

There is a possible decline of the share of gas in primary energy demand around 2020 / 2030 in Northwest Europe

Discussion

... THE FUTURE ROLE OF GAS IN AN EFFICIENT, AFFORDABLE CARBON NEUTRAL ENERGY SYSTEM IS UNCLEAR

The case for gas in the long term is uncertain and unclear:

- Gas demand scenarios strongly differ in terms of the share and path of gas from 2020/2030 towards 2050
- Advantages of nuclear power, renewables, 'clean' coal and electricity in a future carbon neutral energy mix are strongly promoted in the political debate
- There are concerns about security of supply of gas in the future

Is there a role for gas in 2050 as a solution (destination fuel) in an efficient, affordable and carbon neutral energy system?

- A policy context with a climate policy is assumed, otherwise the question is irrelevant (supply is considered to be abundant)

Two important issues for a significant role of gas towards 2050:

- 'Greening' the power system and the potential of **gas and CCS** (for centralised power generation)
- 'Greening' the gas with **green gas** and other new forms of gas (partly for decentralised power generation systems like smart grids)

THE ROLE OF GAS IN A FLEXIBLE INTEGRATED GAS AND ELECTRICITY POWER SYSTEM IN NORTHWEST EUROPE

The electric power system towards 2050

- An increased use of gas instead of other fossil fuels in electricity production will lead to a CO₂ reduction
- The use of more renewables such as wind and solar energy and investments in electricity transmission grids will result in a more diverse and a low carbon energy mix

A flexible integrated gas and electricity power system

- The extensive gas network in Europe should be considered complementary to the electricity grid. Gas grids can support more efficient power production downstream and accommodate the development of smart grids
- Gas provides the most efficient way to provide volumes and capacity during peak demand and to offset the intermittent character of renewables
- Transporting energy in the form of gas is cheaper and more efficient than via the electricity network
 - In the Netherlands the gas infrastructure provides around ten times more energy for consumers than the electricity infrastructure and for less than 60% of the costs
- The CO₂ emissions from the production of electricity from gas-fired power plants providing base load capability can be reduced through use of CCS
- As an example Northwest Europe might specialise in a flexible integrated power system, South Europe for instance in solar power, the North in wind energy and the East in biomass production

POTENTIAL OF CARBON, CAPTURE & STORAGE (CCS) FOR GAS-FIRED POWER GENERATION

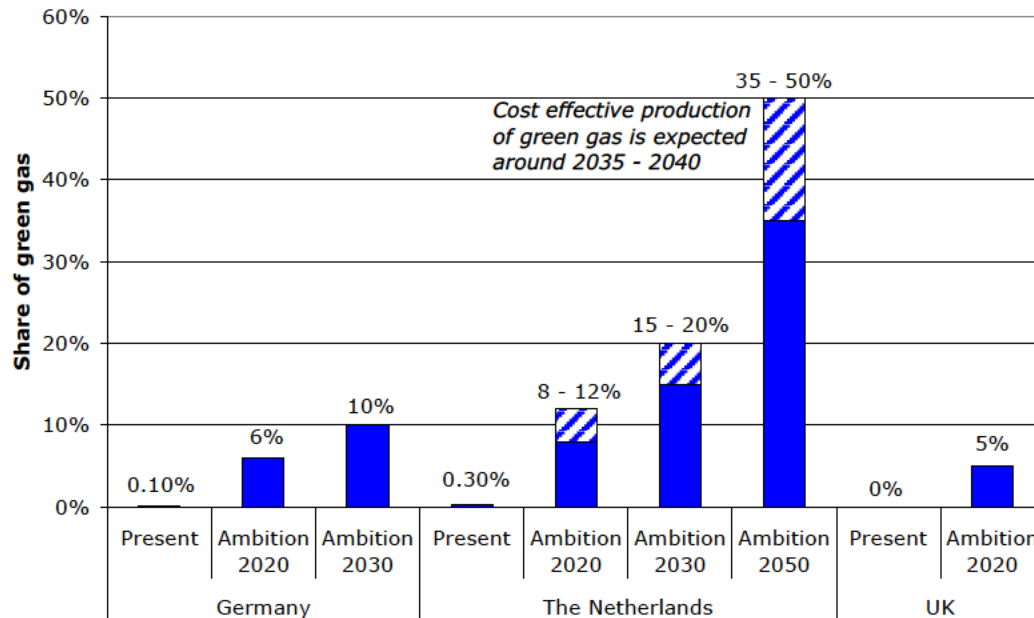
The case of CCS

- Currently, CCS in operation is still far from reality; government regulation, legislation and coordination, the economic viability and technical breakthroughs regarding CCS require major improvements
- In the medium to long term, CCS is considered a viable option to reduce CO₂ emissions from centralised fossil fuel power plants
 - In the long term CO₂ might even be used and refined as a product instead of solely stored
- However, most energy scenarios appear to favour coal/CCS above gas/CCS
 - Coal with CCS has created some policy comfort of coal as a carbon neutral option
 - However, the IEA acknowledges that with a 15% lower than assumed gas price in 2050, gas/CCS would be more cost-effective

The potential of gas with CCS

- Once operational, gas with CCS is the better option than coal with CCS
 - It could be more cost effective per kWh
 - It leaves less residual CO₂ in the atmosphere
 - It requires less of the scarce CO₂ storage capacity in the Netherlands and Northwest Europe
- The energy penalty for gas (in terms of net cycle efficiency) is much lower than coal and there is still huge potential for improvement
- Gas/CCS appears somewhat neglected in policy in Northwest Europe (except in Norway; small demo in the Netherlands is forthcoming). UK Climate Committee advises that next demo has to be gas/CCS and that an Emissions Performance Standard has to be adopted for gas-fired power plants after 2020 to prevent lock-ins

THERE ARE HIGH AMBITIONS FOR GREEN GAS ... HOWEVER IS SUFFICIENT BIOMASS AVAILABLE FOR GREEN GAS?

However the production and availability of biomass is an area of concern

- Need to prioritise use of biomass in situations in which carbon neutral alternatives are not available such as truck transport, shipping, aviation and biomass/CCS
- General idea of 'cascading': try to use biomass in ways that optimise value added and use remaining parts for mass use
- In the short term focus on implementation gas fermentation and R&D on gasification; in the middle and long run R&D gradually more focus on implementation of gasification

The availability of biomass is an area of concern; a holistic and broad perspective is required, as partial approaches will not suffice

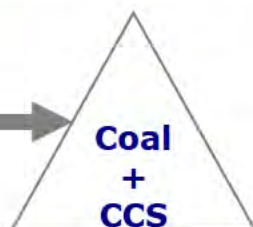
THE POTENTIAL OF CCS AND GREEN GAS

Production

Coal production

Power generation Centralised / decentralised

Natural gas production

Syngas

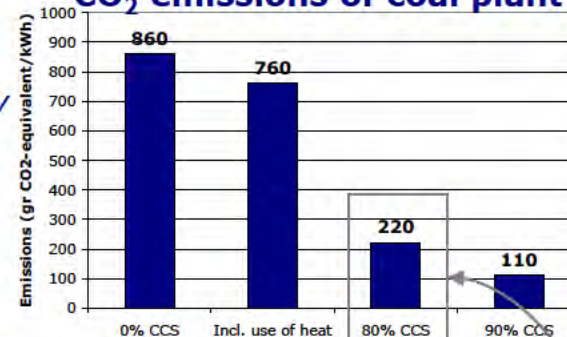

Green gas production

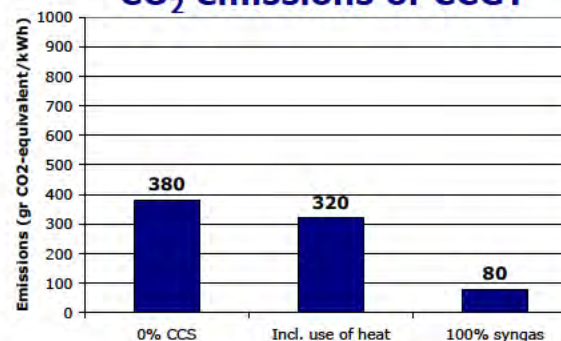
Emissions and efficiency

CO₂ emissions of coal plant

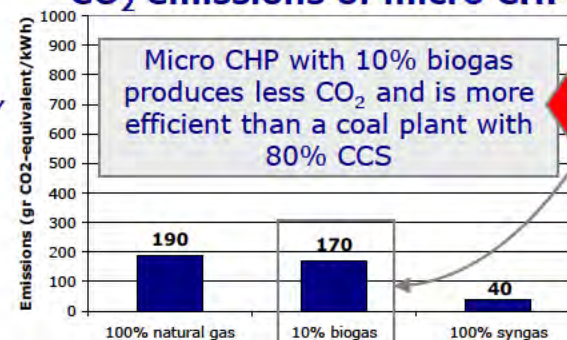
Fuel efficiency
ranges from
6.9 to 11.1
MJ/kWh

CO₂ emissions of CCGT

Fuel efficiency
ranges from
5.8 to 8.4
MJ/kWh

CO₂ emissions of micro CHP

Fuel efficiency
ranges from
3.4 to 4.2
MJ/kWh

Micro CHP with 10% biogas
produces less CO₂ and is more
efficient than a coal plant with
80% CCS

Discussion

CHALLENGES AND OPPORTUNITIES MENTIONED FOR GAS AND THE GAS HUB TOWARDS 2020 AND 2030

	2010 (present)	Areas of concern and opportunity in the short term (<i>in random order</i>)		
Infrastructure & transport	Facilitation of investments and permits in infrastructure	Improvement of interconnectivity between countries	Transparent, stable and fair tariff structure and allocation of capacity	
Flexibility & storage	Foster investments in flexibility assets	Possibility of sufficient short and long term (seasonal) flexibility (incl. storage)		
Trade & gas markets	Transparency, efficiency and liquidity of Northwest European markets	Relationship between the Northwest European trading hubs	Importance of long term contracts and short term contracts	
Knowledge & innovation	Promotion of efficient use of fossil fuel and technologies like CHP and CCS	R&D of existing and new energy technologies to lower costs and improve quality of processes	Financing technology changes and taking depreciation period into account	Develop education programmes
Legislation & regulation	Supportive environment: Clear, effective and enforceable targets and measures	Harmonisation and alignment of (cross-border) regulation and balancing regimes	Balance between market based and regulatory incentives	Timely, yet well thought-through actions
Other issues	Optimal use of indigenous production (small fields policy)	Image of gas	Security of supply: relations with producing and transit countries	

Source: Input from the members of Working Group 1

RECOMMENDED ACTIONS MENTIONED SO FAR BY MEMBERS OF THE WORKING GROUP

2010 (present)

Recommended actions and required conditions (*in random order*)

Gas and the Gas Hub	Develop a clear vision of future energy mix	R&D focus CCS on development of large scale demonstrators	Support further market integration and liberalisation	Making a clear political choice that gas has a pivotal function in the future energy mix
Infrastructure & transport	Interconnection: Create a 'Schengen treaty' for gas	Consider replacing Open Season model with TSO model for gas investments	Improve cooperation between TSO's in adjacent balancing zones	Consider improvement of capacity and transport tariffs
Flexibility & storage	Possibilities to store gas will have to be enlarged and investment climate improved	Respect investors' property rights, regardless of nationality	Third party access should become the exception rather than the rule	Flexibility can come from neighbouring countries (not necessary to locate all flexibility assets in the Netherlands)
Trade & gas exchanges	Actively work towards further improvement of efficiency, liquidity and transparency of gas markets		Stimulate linking liquid market places to fullest extent possible as long as there are price differences between adjacent zones	
Knowledge & innovation	Ensure adequate and concerted R&D programmes on new gases, market behaviour, CO ₂ as cushion gas, smart grids, energy efficiency, etc.		Promote use of CHP	Technology changes at the end of economic lifetime require less capital than early retirement of assets
Legislation & regulation	Align legislation, regulation (cooperation of TSO's) and balancing regimes	Harmonisation of interconnection procedures (Capacity allocation mechanisms, congestion management, etc.)	Accelerate the Cap & Trade (ETS) policy	Take on responsibility for CCS coordination
	Ensure regulatory incentives and supportive policy climate to realise investments		Accelerate permitting processes	
			Apply market based and regulatory incentives	Avoid too detailed and rigorous means and avoid too frequent changes with short lead time

Source: Input from the members of Working Group 1

Discussion

SUGGESTED ACTIONS FOR THE NEXT MEETING

The prioritisation (and further elaboration) of policy directions and actions will be the main topic of the next meeting of the working group.

- The next meeting of the Working Group is on **Wednesday September 29th, 2010**

ACTIONS FOR THE NEXT MEETING

- Chair and secretariat will prepare a new working paper based on discussion today and the input from members
- Members provide additional input to the chair and secretariat taking into account:
 - What could be concrete (measurable) ambitions of gas and the Gas Hub?
 - What actions and policies are recommendable (top 2 – 3) for gas and the Gas Hub? Why? What is specifically required from governments? What will the industry do if these conditions are provided?
 - Are there topics and suggested actions which are considered less relevant or perhaps even unwise in relation to the roadmap for gas and the Gas Hub?
- Individual members may be approached by the chair and secretariat to elaborate on specific issues and provide input for policy ambitions and directions (e.g. interconnectivity and 'Schengen treaty', potential of green gas and other forms of gas, etc.)

DEADLINE

- Additional input is expected by: **Wednesday September 15th, 2010**

[illegible]

Extern energiebeleid van Nederland

Het Nederlandse energiebeleid, dat in het Energierapport 2011 enigszins is herzien, gaat uit van een internationaal perspectief. De Nederlandse energiemarkt staat niet langer op zichzelf, maar maakt een integraal deel uit van de (Noordwest) Europese energiemarkt en wordt in toenemende mate vanuit de EU gereguleerd. Nederland heeft baat bij een krachtig en helder EU-extern energiebeleid om goede marktwerving te faciliteren, en de doelstellingen van energievoorzieningszekerheid en transitie naar een duurzame energiehuishouding te bereiken. Wel dient er een goede balans te worden gevonden tussen nationale en bilaterale belangen enerzijds, en een gecoördineerde EU-inzet anderzijds. In bepaalde gevallen geeft Nederland de voorkeur aan een bilaterale, regionale of multilaterale aanpak, maar er zijn ook onderwerpen die vragen om een parallelle inzet via verschillende kanalen tegelijk.

Volgens Nederland dient versterking van het EU-extern energiebeleid vooral plaats te vinden op terreinen waar dat duidelijk meerwaarde heeft, zoals energiecrises, bevordering gelijk speelveld, strategische energierelaties en ontwikkeling duurzame energietechnologie. Nederland waakt tegelijk voor verlies van essentiële nationale bevoegdheden en afbreuk aan Europese marktprincipes.

Onderstaand overzicht geeft aan welke kanalen Nederland verkiest om een reeks energie-onderwerpen te behandelen, waarbij rekening is gehouden met staand beleid en nieuwe accenten die voortkomen uit het Energierapport 2011:

Nationaal en bilateraal

- Zeggenschap over nationale energiemix.
- Inzet van nationale hulpbronnen (gas) in crisissituaties.
- Bevordering van handel en investeringen van NL energiebedrijven in derde landen.
- Samenwerking met strategische energiepartners als VS, China, Brazilië en Rusland op gebied van kennis, technologie, *governance* en mogelijk andere terreinen.
- Versterking van NL energiezuikerheid door bevordering van nationale kennis- en fysieke infrastructuur, interconnectie met buurlanden en toelevering van energie.

Regionaal

- Bevordering integratie regionale energiemarkt (Pentalateraal Forum).
- Marktkoppeling met aangrenzende energieregio's (o.a. Nordics).
- Samenwerking in het North Seas Offshore Grid Initiative.

EU

- Preventie van en gezamenlijk optreden in crisissituaties (m.n. op gasgebied).
- Koppeling interne markt aan energiemarkten van EU-buurlanden en harmonisatie van regelgeving (overname EU acquis), o.a. via EU nabuurschapsbeleid, Oostelijk Partnerschap en Energiegemeenschap.
- Inzet van Europese marktmacht in relaties met strategische energieproducenten, consumenten en transitlanden (o.a. Rusland, Arabische Golf en Kaspische regio).
- Dialoog met producenten en consumenten ter bevordering van een gelijk internationaal speelveld.
- Diversificatie van aanvoerroutes van energie voor de Europese markt.
- Internationale samenwerking bij de ontwikkeling van duurzame energietechnologie, mede in het kader van EU-ambitie in internationale klimaatonderhandelingen.

- Afstemming van EU-inzet in multilaterale fora op gebied van *governance* (o.a. Energiehandvest, IEA, IEF).
- Bevordering van nucleaire veiligheid in EU-buurlanden.

Multilateraal

- Bevordering van stabiliteit op de oliemarkt, en preventie en beheersing van crises (via IEA).
- Eigen inzet in fora waar specifieke NL belangen spelen, zoals GECF.
- Bevordering van investeringsbescherming (Energiehandvest).
- Dialoog met producenten en consumenten ter bevordering van een gelijk internationaal speelveld.
- Bevordering van internationale nucleaire veiligheid.
- Duurzame aanpak van energie-armoede in ontwikkelingslanden.

10.2.e (BZ/DME)

15 juli 2011